

การมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการจัดการน้ำชลประทานฝายส่งน้ำ
และบำรุงรักษาที่ 4 โครงการส่งน้ำและบำรุงรักษาโคมน้อย
จังหวัดอุบลราชธานี

นายไกรศักดิ์ ทองหนู

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาเกษตรศาสตรมหาบัณฑิต
แขนงวิชาส่งเสริมการเกษตร สาขาวิชาส่งเสริมการเกษตรและสหกรณ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

พ.ศ. 2551

**Farmers' Participation in Irrigation Management of the Operations and
Maintenance Branch Number 4, Dom Noi Operations and Maintenance Project,
Ubon Ratchathani Province**

Mr. Kraisaak Tongnoon

**A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements for
the Degree of Master of Agriculture in Agricultural Extension
School of Agricultural Extension and Cooperatives
Sukhothai Thammathirat Open University**

2008

หัวข้อวิทยานิพนธ์ การมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการจัดการน้ำชลประทานฝายส่งน้ำ
และบำรุงรักษาที่ 4 โครงการส่งน้ำและบำรุงรักษาโดมน้อย
จังหวัดอุบลราชธานี

ชื่อและนามสกุล นายไกรศักดิ์ ทองหนูน

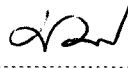
แขนงวิชา ส่งเสริมการเกษตร

สาขาวิชา ส่งเสริมการเกษตรและสหกรณ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยนครราชสีมา

อาจารย์ที่ปรึกษา 1. รองศาสตราจารย์ ดร.เบญจมาศ อยู่ประเสริฐ
2. รองศาสตราจารย์บำเพ็ญ เขียวหวาน

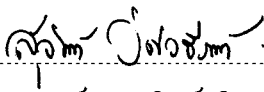
คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ได้ให้ความเห็นชอบวิทยานิพนธ์ฉบับนี้แล้ว

..... ประธานกรรมการ
(อาจารย์มณฑิเตอร์ กังคศิเทียม)

..... กรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร.เบญจมาศ อยู่ประเสริฐ)

..... กรรมการ
(รองศาสตราจารย์บำเพ็ญ เขียวหวาน)

คณะกรรมการบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยสุโขทัยนครราชสีมา อนุมัติให้รับวิทยานิพนธ์
ฉบับนี้ เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาเกษตรศาสตรมหาบัณฑิต แขนงวิชา
ส่งเสริมการเกษตร สาขาวิชาส่งเสริมการเกษตรและสหกรณ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยนครราชสีมา

..... ประธานกรรมการบัณฑิตศึกษา
(รองศาสตราจารย์ ดร.สุจินต์ วิศวกรรมนท์)

วันที่ 19 เดือน พฤศจิกายน พ.ศ. 2552

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี เนื่องจากผู้วิจัยได้รับความกรุณาอนุเคราะห์เป็นอย่างสูงยิ่งจากท่านอาจารย์มณฑลเทียร กังคศิเทียม ประธานคณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ รองศาสตราจารย์ ดร. เบญจมาศ อยู่ประเสริฐ อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก และรองศาสตราจารย์ บำเพ็ญ เขียวหวาน อาจารย์ที่ปรึกษาร่วมจากสาขาวิชาส่งเสริมการเกษตรและสหกรณ์ มหาวิทยาลัย สุโขทัยธรรมาธิราช ที่ได้กรุณาอุทิศเวลาและแนวความคิดทางด้านวิชาการ การเสริมสร้างทักษะ มีความตั้งใจในการติดตามให้คำแนะนำ ตรวจสอบและแก้ไขวิทยานิพนธ์จนแล้วเสร็จสมบูรณ์ พร้อมทั้งให้กำลังใจตลอดเวลาที่ศึกษา ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณทุกท่านเป็นอย่างสูงมา ณ โอกาสนี้

ผู้วิจัยขอขอบพระคุณคณาจารย์ทุกท่านที่กรุณาให้ความรู้ทางด้านวิชาการ และเจ้าหน้าที่ของมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ที่อำนวยความสะดวกทุกด้าน ซึ่งมีผลทำให้ การศึกษาประสบผลสำเร็จ พร้อมกันนี้ต้องขอขอบคุณ คุณไพฑิณ นุชถาวร ผู้อำนวยการ โครงการ ส่งน้ำและบำรุงรักษาโคมน้อย ที่ได้กรุณาให้คำปรึกษาแนะนำแนวทางการดำเนินงานวิจัย และให้ความเอาใจใส่ติดตามผลความก้าวหน้าในการดำเนินงานทุกระยะ จนการจัดทำรายงานการวิจัย สำเร็จเป็นรูปเล่ม และขอขอบคุณ คุณภควัด ห้านิรัติศัย หัวหน้าฝ่ายส่งน้ำและบำรุงรักษาที่ 4 พร้อมคณะเจ้าหน้าที่ของโครงการส่งน้ำและบำรุงรักษาโคมน้อยทุกท่าน ที่กรุณาอำนวยความสะดวกและสนับสนุนการทำวิทยานิพนธ์ในครั้งนี้จนบรรลุผลสำเร็จ

ผู้วิจัยขอขอบคุณ คุณธิดารัตน์ ทองหนูน น.ส.สุประภาดา ทองหนูน และ ค.ช.ธนพล ทองหนูน ที่คอยติดตามให้กำลังใจ สนับสนุนการศึกษางานสัมฤทธิ์ผลตามเจตนารมณ์ ที่วางไว้

ในส่วนที่เป็นคุณค่าและคุณความดีที่สามารถอำนวยความสะดวก ประโยชน์ของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ขอขอบแต่บิดา มารดา ตลอดจนคณาจารย์ผู้มีพระคุณทุกท่านตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

ไกรศักดิ์ ทองหนูน

พฤษภาคม 2552

ชื่อวิทยานิพนธ์ การมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการจัดการน้ำชลประทานฝายส่งน้ำและบำรุงรักษาที่ 4
โครงการส่งน้ำและบำรุงรักษาโคมน้อย จังหวัดอุบลราชธานี

ผู้วิจัย นายไกรศักดิ์ ทองหนูนุญ ปริญญา เกษตรศาสตรมหาบัณฑิต (ส่งเสริมการเกษตร)

อาจารย์ที่ปรึกษา (1) รองศาสตราจารย์ ดร. เบญจมาศ อยู่ประเสริฐ (2) รองศาสตราจารย์บำเพ็ญ เขียวหวาน
ปีการศึกษา 2551

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา (1) ข้อมูลพื้นฐานของสมาชิกกลุ่มผู้ใช้น้ำ (2) ระดับการมีส่วนร่วมของเกษตรกร (3) ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมของเกษตรกร และ (4) ปัญหาและข้อเสนอแนะของเกษตรกรต่อการมีส่วนร่วมในการจัดการน้ำชลประทาน

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือเกษตรกรซึ่งเป็นสมาชิกกลุ่มผู้ใช้น้ำชลประทาน ในเขตฝายส่งน้ำและบำรุงรักษาที่ 4 จำนวน 869 ราย โดยสุ่มแบบชั้นภูมิ แบ่งเป็น ดันคลอง กลางคลอง และปลายคลอง ได้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 274 ราย เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสัมภาษณ์ วิเคราะห์ข้อมูลด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป สถิติที่ใช้คือ (1) ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าต่ำสุด และค่าสูงสุด และ (2) วิเคราะห์ความสัมพันธ์ด้วยวิธีถดถอยเชิงพหุ

ผลการวิจัย พบว่า (1) กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นเพศชายมีอายุเฉลี่ย 47.75 ปี จบประถมศึกษาปีที่ 4 พื้นที่การเกษตรเฉลี่ย 16.96 ไร่ มีรายได้เฉลี่ย 34,488.69 บาทต่อปี ระยะเวลาเป็นสมาชิกกลุ่มเฉลี่ย 10.54 ปี (2) เกษตรกรมีส่วนร่วมในการจัดการน้ำชลประทาน ฝายส่งน้ำและบำรุงรักษาที่ 4 ในระดับปานกลาง (3) ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการจัดการน้ำทุกขั้นตอน มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ในเชิงบวก 2 ตัวแปร ได้แก่ รายได้ของครัวเรือน และสถานภาพภายในกลุ่มผู้ใช้น้ำ (4) ปัญหาในการมีส่วนร่วมของเกษตรกร พบว่า กลุ่มผู้ใช้น้ำไม่ปฏิบัติตามระเบียบที่วางไว้ สมาชิกผู้ใช้น้ำขาดการมีส่วนร่วมในการใช้น้ำ และขาดความร่วมมือในการบำรุงรักษาระบบชลประทาน ทั้งนี้เกษตรกรได้เสนอแนะเจ้าหน้าที่ชลประทานควรประชาสัมพันธ์สร้างความเข้าใจ และพัฒนาความเข้มแข็งด้านการบริหารจัดการชลประทาน

คำสำคัญ การมีส่วนร่วม การจัดการน้ำชลประทาน จังหวัดอุบลราชธานี

Thesis title: Farmers' Participation in Irrigation Management of the Operations and Maintenance Branch Number 4, Dom Noi Operations and Maintenance Project, Ubon Ratchathani Province

Researcher: Mr. Kraissak Tongnoon ; **Degree:** Master of Agriculture (Agricultural Extension); **Thesis advisors:** (1) Dr. Benchamas Yooprasert, Associate Professor; (2) Mr. Bumpen Keowan, Associate Professor; **Academic year:** 2008

Abstract

The purposes of this study were; (1) to study the fundamental background of water user group members; (2) the farmers' participation level; (3) the factors related to the farmers' participation; and (4) to study the farmers' problems and suggestions on the farmers' participation in irrigation management.

The population in this study were operation and maintenance branch No.4 869 farmers who were water user group members. 274 samples were selected by using stratified random sampling methodology. The samples were divided, in three area; the beginning area , the middle area, and the end area of the irrigation canal. The data were collected by using interview form. The statistical methodology used to analyze the data by computer programs were (1) frequency, percentage, mean, minimum value, maximum value, and standard deviation; and (2) Multiple Regression Analysis for analyzing the relationship.

The findings of this study were as follows: (1) Most of the samples were male, their average age was 47.75 years, educated at lower primary level, their average occupied area was 16.96 Rai, their average annual income was 34,488.69 Baht, and their average duration of being water user group member was 10.54 years; (2) Farmers' participation in irrigation management for operation and maintenance branch No.4 was at "median" level; (3) the factors relate to farmer's participation in irrigation management, at .05 statistical significance, in the positive variables were household income and status within the group of water users; and (4) the problems on farmers' participation in the irrigation management, was found that the water user group members did not follow the regulations, and lacked of participation in water usage and irrigation maintenance. For their suggestions on the irrigation management, the farmers suggested that the irrigation officials in public relation section should create understanding among the farmers and strengthen the irrigation management by persuading .

Keywords: Participation, Irrigation management, Ubon Ratchathani Province

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	จ
กิตติกรรมประกาศ	ฉ
สารบัญตาราง	ฅ
สารบัญภาพ	ญ
บทที่ 1 บทนำ	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
วัตถุประสงค์การวิจัย	2
กรอบแนวคิดการวิจัย	3
สมมติฐานการวิจัย	4
ขอบเขตของการวิจัย	4
นิยามศัพท์เฉพาะ	4
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	8
บทที่ 2 วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง	9
แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม	10
หลักการชลประทาน	17
การบริหารจัดการชลประทาน โดยเกษตรกรมีส่วนร่วม	24
สภาพทั่วไปของโครงการส่งน้ำและบำรุงรักษา โคมน้อย	31
ลักษณะของฝายส่งน้ำและบำรุงรักษาที่ 4	37
ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วม	38
บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย	44
ประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย	44
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	47
การเก็บรวบรวมข้อมูลวิจัย	48
การวิเคราะห์ข้อมูล และสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล	50

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บทที่ 4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล	52
ข้อมูลพื้นฐานของเกษตรกร	54
ระดับการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการจัดการน้ำชลประทาน	67
ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการจัดการน้ำชลประทาน	74
ปัญหาและข้อเสนอแนะการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการจัดการน้ำชลประทาน	80
บทที่ 5 สรุปการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	85
สรุปการวิจัย	85
อภิปรายผล	90
ข้อเสนอแนะ	93
บรรณานุกรม	95
ภาคผนวก	103
แบบสัมภาษณ์โครงการวิจัย	104
ประวัติผู้วิจัย	113

สารบัญตาราง

	หน้า
ตารางที่ 2.1 รายละเอียดกลุ่มผู้ใช้น้ำชลประทานพื้นฐาน และกลุ่มบริหารการใช้น้ำ ชลประทาน	36
ตารางที่ 3.1 จำนวนกลุ่มตัวอย่างของสมาชิกผู้ใช้น้ำชลประทานแบ่งตามช่วงคลองส่งน้ำ ที่ศึกษา.....	46
ตารางที่ 4.1 ปัจจัยพื้นฐานส่วนบุคคลของเกษตรกร	54
ตารางที่ 4.2 ปัจจัยทางเศรษฐกิจของเกษตรกร.....	55
ตารางที่ 4.3 ปัจจัยทางสังคมของเกษตรกร.....	59
ตารางที่ 4.4 ประโยชน์ที่ได้รับจากการจัดการน้ำชลประทานของ โครงการ.....	62
ตารางที่ 4.5 รายละเอียดคำถามเกี่ยวกับ ความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการบริหารจัดการน้ำและ บำรุงรักษา.....	63
ตารางที่ 4.6 สรุป ความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการบริหารจัดการน้ำและบำรุงรักษา.....	66
ตารางที่ 4.7 การมีส่วนร่วมของเกษตรกรด้านการสร้างความเข้าใจด้านการจัดการน้ำ ชลประทาน.....	67
ตารางที่ 4.8 การมีส่วนร่วมของเกษตรกรด้านการจัดทำข้อตกลงเกี่ยวกับการจัดตั้งกลุ่ม.....	68
ตารางที่ 4.9 การมีส่วนร่วมของเกษตรกรด้านการเสริมสร้างความเข้มแข็งองค์กรผู้ใช้น้ำ.....	70
ตารางที่ 4.10 การมีส่วนร่วมของเกษตรกรด้านการส่งน้ำและบำรุงรักษา.....	71
ตารางที่ 4.11 การมีส่วนร่วมของเกษตรกรด้านการจัดทำข้อมูลพื้นฐาน โครงการ.....	73
ตารางที่ 4.12 ภาพรวมการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการจัดการน้ำชลประทาน.....	74
ตารางที่ 4.13 ค่าเฉลี่ยของตัวแปรอิสระและตัวแปรตาม.....	75
ตารางที่ 4.14 ค่าสัมประสิทธิ์ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรทั้งหมดที่ใช้ในการวิเคราะห์ ถดถอยแต่ละคู่ โดยแสดงในรูปเมตริกสัมพันธ์ (Correlation matrix).....	77
ตารางที่ 4.15 การวิเคราะห์ถดถอยการมีส่วนร่วมของเกษตรกรด้านการจัดการน้ำชลประทาน ในภาพรวม.....	78
ตารางที่ 4.16 สรุปการวิเคราะห์ถดถอยการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการจัดการ น้ำชลประทาน.....	80
ตารางที่ 4.17 ปัญหาการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการจัดการน้ำชลประทาน.....	81
ตารางที่ 4.18 ข้อเสนอแนะการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการจัดการน้ำชลประทาน.....	82

สารบัญภาพ

	หน้า
ภาพที่ 1.1 กรอบแนวคิดในการวิจัย.....	3
ภาพที่ 2.1 ลำดับการพัฒนาองค์กรผู้ใช้น้ำชลประทาน.....	23
ภาพที่ 2.2 ความสัมพันธ์ของ 11 กิจกรรมการมีส่วนร่วมด้านการส่งน้ำและบำรุงรักษา.....	25
ภาพที่ 2.3 ขอบเขตโครงการส่งน้ำและบำรุงรักษาโคมน้อย จังหวัดอุบลราชธานี.....	32
ภาพที่ 2.4 โรงสูบน้ำของโครงการส่งน้ำและบำรุงรักษาโคมน้อย	33
ภาพที่ 2.5 ประจําบรรยายของท่อส่งน้ำปากคลองส่งน้ำสายใหญ่ขวา	33
ภาพที่ 2.6 คลองส่งน้ำสายใหญ่ขวา.....	34
ภาพที่ 2.7 ประจําบรรยายของท่อส่งน้ำปากคลองส่งน้ำสายใหญ่ฝั่งซ้าย.....	34
ภาพที่ 2.8 คลองส่งน้ำสายใหญ่ฝั่งซ้าย.....	35

บทที่ 1

บทนำ

1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ปัจจุบันความต้องการน้ำในทุกภาคส่วนเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว ทั้งภาคเกษตรกรรม อุตสาหกรรม และการอุปโภค-บริโภคตามการเพิ่มขึ้นของจำนวนประชากร การขยายตัวของเมือง และความต้องการอาหารเพิ่มขึ้น รวมทั้งมีจำเป็นต่อการรักษาระบบนิเวศและสัตว์น้ำ ฯลฯ แต่เนื่องจากน้ำเป็นทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่อย่างจำกัด จึงทำให้ประเทศต่างๆ ในโลก รวมทั้งประเทศไทย ต่างประสบปัญหาการขาดแคลนน้ำทุกภาคส่วนซึ่งนับวันจะทวีความรุนแรงขึ้น

กรมชลประทาน ซึ่งเป็นหน่วยงานหลักในการจัดสรรน้ำให้กับผู้ใช้น้ำทุกประเภท เพื่อให้ผู้ใช้น้ำได้รับน้ำอย่างทั่วถึงและเป็นธรรม ตลอดจนป้องกันความเสียหายอันเกิดจากน้ำ ทิศทางการบริหารจัดการน้ำชลประทานจึงมุ่งไปที่การเพิ่มประสิทธิภาพการใช้น้ำจากน้ำชลประทานที่ได้รับการพัฒนาแล้ว แทนการพัฒนาแหล่งน้ำเพื่อขยายพื้นที่ชลประทาน โดยมีกระบวนการที่สำคัญที่สุด ในการส่งเสริมให้เกษตรกรผู้ใช้น้ำมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการน้ำชลประทานอย่างจริงจัง กรมชลประทานจึงได้กำหนดนโยบายและเป้าหมายให้จัดทำโครงการบริหารจัดการชลประทานโดยเกษตรกรมีส่วนร่วม (Participatory Irrigation Management : PIM) เป็นแนวทางให้เกษตรกรได้เตรียมความพร้อมในการเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการน้ำระดับโครงการ ฯ และระดับแปลงนา สอดคล้องกับนโยบายการกระจายอำนาจของรัฐบาล เพื่อรับมือกับวิกฤติการขาดแคลนน้ำ โดยมีกลไกหลักในการขับเคลื่อนนโยบายดังกล่าว คือ โครงการส่งน้ำและบำรุงรักษาต่างๆ ที่กระจายอยู่ทั่วประเทศ

โครงการส่งน้ำและบำรุงรักษาโคมน้อย อำเภอพิบูลย์มังสาหาร จังหวัดอุบลราชธานี เป็นโครงการชลประทานขนาดใหญ่แห่งหนึ่งที่มีความสำคัญของกรมชลประทาน มีพื้นที่โครงการจำนวน 203,382 ไร่ เป็นพื้นที่ชลประทานจำนวน 183,044 ไร่ ในโครงการ ฯ จะมีระบบสูบน้ำ ระบบส่งน้ำ ระบบการแพร่กระจายน้ำในแปลงนาและอาคารประกอบครอบคลุมพื้นที่ทั้งหมด มีปริมาณน้ำเพียงพอสำหรับการส่งน้ำเพื่อการเพาะปลูกทั้งสองฤดู โดยโครงการ ฯ ได้ดำเนินการส่งน้ำช่วยเหลือการปลูกพืชในฤดูแล้งเป็นหลัก เริ่มประมาณเดือนธันวาคม และสิ้นสุดประมาณเดือนเมษายนของทุกปี สำหรับฤดูฝนจะดำเนินการส่งน้ำช่วยเหลือการปลูกพืชเมื่อเกิดภาวะฝนทิ้งช่วง

ซึ่งอาจทำให้เกิดความเสียหายแก่พื้นที่เพาะปลูก โครงการ ฯ ได้แบ่งขอบเขตความรับผิดชอบ ออกเป็นฝ่ายส่งน้ำและบำรุงรักษา 4 ฝ่าย ตลอดจนได้ดำเนินการจัดตั้งองค์กรหรือกลุ่มผู้ใช้น้ำที่มี สถานภาพไม่เป็นนิติบุคคล จนกระทั่งในปี พ.ศ. 2550 มีกลุ่มผู้ใช้น้ำชลประทานพื้นฐานจำนวน 700 กลุ่ม และกลุ่มบริหารการใช้น้ำชลประทานจำนวน 7 กลุ่ม โดยมีสมาชิกผู้ใช้น้ำรวมทั้งสิ้น 7,275 ราย

ในส่วนของฝ่ายส่งน้ำและบำรุงรักษาที่ 4 มีพื้นที่ทั้งหมด 48,106 ไร่ และมีพื้นที่ ชลประทานในความรับผิดชอบ 43,296 ไร่ รับน้ำจากคลองส่งน้ำสายใหญ่ฝั่งซ้าย ช่วงกิโลเมตรที่ 40+900 ถึงกิโลเมตรที่ 65+600 โดยมีคลองส่งน้ำชลประทานรวมทั้งสิ้นจำนวน 15 สาย รวม ความยาว 61.730 กิโลเมตร มีกลุ่มบริหารการใช้น้ำชลประทาน 2 กลุ่ม กลุ่มผู้ใช้น้ำชลประทาน พื้นฐาน 127 กลุ่ม และสมาชิกกลุ่มผู้ใช้น้ำชลประทาน 869 ราย ซึ่งประสบปัญหาด้านการส่งน้ำ และบำรุงรักษาระบบชลประทาน เนื่องจากระบบส่งน้ำเสื่อมสภาพตามอายุการใช้งาน รวมถึงต้อง บริหารจัดการน้ำชลประทานจากปลายคลองส่งน้ำ ที่มีระยะทางยาวมาก ทั้งจำเป็นต้องนำน้ำไป กระจายให้ถึงแปลงเพาะปลูกให้ทั่วถึงโดยมีปริมาณและระยะเวลาตรงตามความต้องการของพืชที่ ปลูก ซึ่งสาเหตุของปัญหาอาจเนื่องมาจากสมาชิกกลุ่มผู้ใช้น้ำบางส่วน มีส่วนร่วมเกี่ยวกับการใช้น้ำ ชลประทานน้อยและไม่เต็มศักยภาพเท่าที่ควร แม้จะมีระยะเวลาในการจัดตั้งกลุ่มผู้ใช้น้ำ ชลประทานพื้นฐานเป็นเวลานาน แต่ยังไม่มีการศึกษาถึงปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในกิจกรรม ด้านต่าง ๆ ของสมาชิกกลุ่มผู้ใช้น้ำชลประทาน ดังนั้นจากประเด็นปัญหาดังกล่าวจึงมีความ จำเป็นต้องทำการศึกษาร่วมกันของเกษตรกรในการจัดการน้ำชลประทานของ ฝ่ายส่งน้ำและ บำรุงรักษาที่ 4 โครงการส่งน้ำและบำรุงรักษาโคมน้อย จังหวัดอุบลราชธานี เพื่อเป็นข้อมูลในการ ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการจัดการน้ำชลประทานต่อไป

2. วัตถุประสงค์การวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ในการศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม ของเกษตรกรในการจัดการน้ำชลประทานฝ่ายส่งน้ำและบำรุงรักษาที่ 4 โครงการส่งน้ำและ บำรุงรักษาโคมน้อย โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

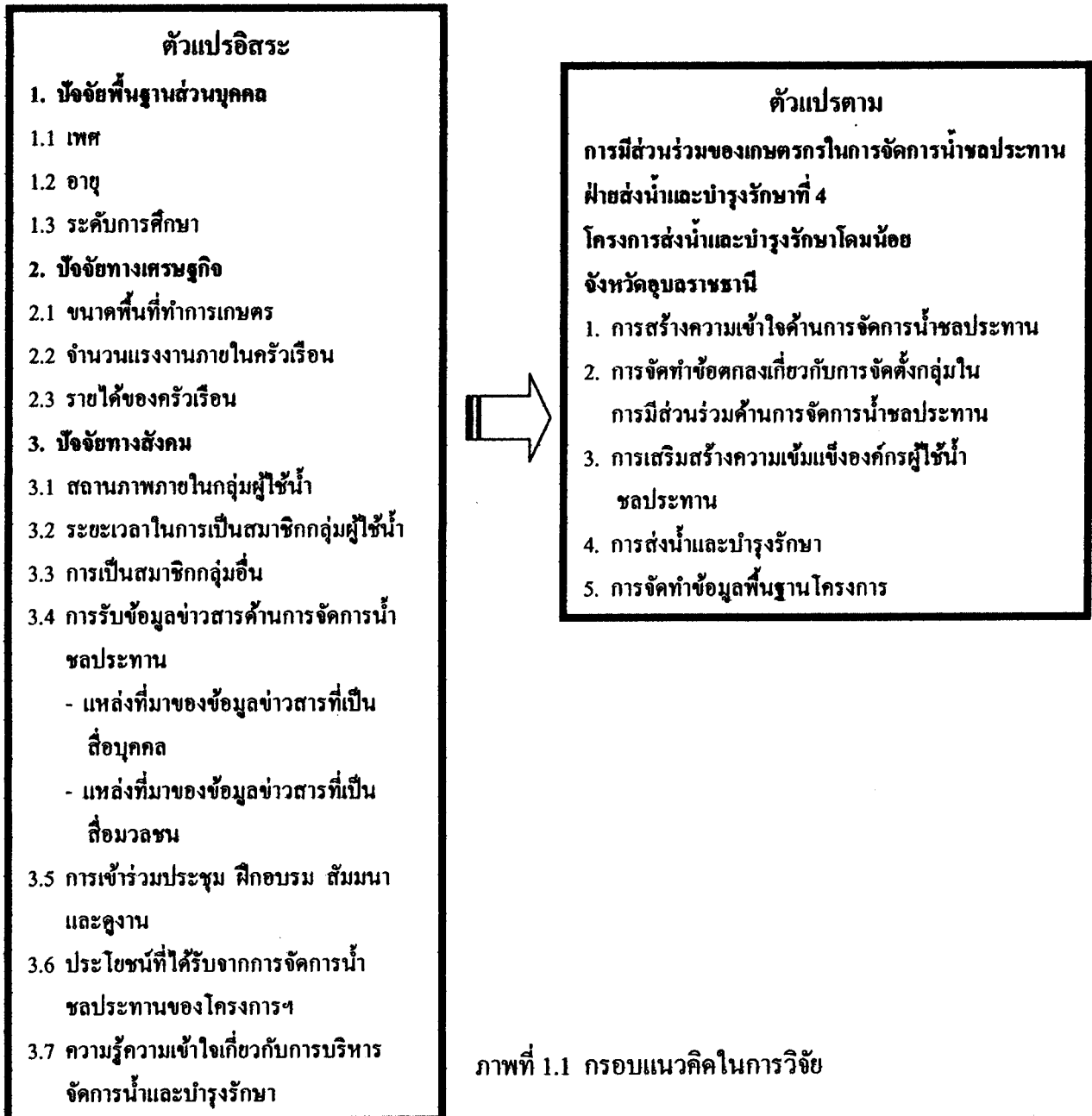
- 2.1 เพื่อศึกษาข้อมูลพื้นฐานของเกษตรกร
- 2.2 เพื่อศึกษาระดับการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการจัดการน้ำชลประทาน
- 2.3 เพื่อศึกษาปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการจัดการน้ำ

ชลประทาน

2.4 เพื่อศึกษาปัญหาและข้อเสนอแนะของเกษตรกรต่อการมีส่วนร่วมในการจัดการน้ำชลประทาน

3. กรอบแนวคิดการวิจัย

การศึกษานี้มีกรอบแนวคิดเกี่ยวกับปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการจัดการน้ำชลประทานฝ่ายส่งน้ำและบำรุงรักษาที่ 4 โครงการส่งน้ำและบำรุงรักษาโคมน้อย จังหวัดอุบลราชธานี แสดงในภาพที่ 1.1

ภาพที่ 1.1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

4. สมมติฐานการวิจัย

ตัวแปรอิสระได้แก่ ปัจจัยพื้นฐานส่วนบุคคล ปัจจัยทางเศรษฐกิจ และปัจจัยทางสังคมของสมาชิกกลุ่มผู้ใช้น้ำ มีตัวแปรอย่างน้อย 1 ตัวแปร ที่มีความสัมพันธ์กับตัวแปรตาม คือ การมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการจัดการน้ำชลประทาน

5. ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยเรื่องการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการจัดการน้ำชลประทานของฝ่ายส่งน้ำและบำรุงรักษาที่ 4 โครงการส่งน้ำและบำรุงรักษาโดมน้อย จังหวัดอุบลราชธานี มีขอบเขตดังนี้

5.1 ขอบเขตด้านเนื้อหา การศึกษาครั้งนี้ศึกษาการมีส่วนร่วมในการจัดการน้ำชลประทานของเกษตรกรใน 5 กิจกรรม คือ (1) การสร้างความเข้าใจด้านการจัดการน้ำชลประทาน (2) การจัดทำข้อตกลงเกี่ยวกับการจัดตั้งกลุ่มในการมีส่วนร่วมด้านการจัดการน้ำชลประทาน (3) การเสริมสร้างความเข้มแข็งองค์กรผู้ใช้น้ำชลประทาน (4) การส่งน้ำและบำรุงรักษา และ (5) การจัดทำข้อมูลพื้นฐานโครงการ โดยศึกษาถึงปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของเกษตรกร ได้แก่ (1) ปัจจัยพื้นฐานส่วนบุคคล (2) ปัจจัยทางเศรษฐกิจ และ (3) ปัจจัยทางสังคม

5.2 ขอบเขตด้านพื้นที่ ทำการศึกษาการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการจัดการน้ำชลประทานที่ได้ดำเนินการจัดตั้งกลุ่มผู้ใช้น้ำชลประทานพื้นฐานจำนวน 127 กลุ่ม พื้นที่ 43,296 ไร่ สมาชิกผู้ใช้น้ำรวมทั้งสิ้น 869 ราย ซึ่งขึ้นทะเบียนไว้กับกรมชลประทานแล้ว เป็นประชากรในการศึกษา โดยทำการเกษตรในพื้นที่โครงการก่อนเก็บข้อมูลเป็นเวลาไม่น้อยกว่า 1 ปี

6. นิยามศัพท์เฉพาะ

6.1 โครงการส่งน้ำและบำรุงรักษา หมายถึง โครงการชลประทานที่ควบคุม ดูแลการส่งน้ำและการบำรุงรักษาในคลองสายใหญ่ อาคารปากคลอง ตลอดจนเป็นที่ปรึกษา ให้คำแนะนำแก่เกษตรกรด้านการใช้น้ำ และการดูแลบำรุงรักษาระบบชลประทาน

6.2 ระบบชลประทานในแปลงนา หมายถึง ระบบการแพร่กระจายน้ำ (ดูส่งน้ำ) ที่ส่งถึงแปลงเพาะปลูกของสมาชิก ฯ โดยตรง

6.3 การจัดการน้ำชลประทาน หมายถึง การบริหารทรัพยากรน้ำชลประทานที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์สูงสุดตามเป้าหมายที่ได้ศึกษาและกำหนดไว้ และทำให้การบริหารโครงการนั้นเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

6.4 การใช้น้ำชลประทาน หมายถึง การที่สมาชิกกลุ่มผู้ใช้น้ำชลประทานนำน้ำไปใช้ประกอบการในด้านต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นการใช้เพื่อการปลูกพืช ทำนา อุปโภค - บริโภค ใช้เลี้ยงสัตว์ หรือใช้เพื่อการอื่น ๆ

6.5 การจัดรอบเวรใช้น้ำในฤดู หมายถึง ข้อกำหนดการเปิดท่อส่งน้ำเข้าคูส่งน้ำ เป็นช่วง ๆ ของสมาชิกกลุ่มผู้ใช้น้ำสัปดาห์ละครั้ง หรือตามความเหมาะสมทางวิชาการ

6.6 การบำรุงรักษาระบบชลประทาน หมายถึง การที่สมาชิกกลุ่มผู้ใช้น้ำช่วยกันดูแลบำรุงรักษาคูส่งน้ำ คูระบายน้ำ อาคารชลประทาน และถนนบนคันคู สมาชิกกลุ่มผู้ใช้น้ำทุกคนมีหน้าที่โดยตรงในการช่วยกันดูแลบำรุงรักษาเพื่อให้สิ่งก่อสร้างมีอายุใช้งานยาวนาน

6.7 แฉกส่งน้ำ หมายถึง คูส่งน้ำ 1 สาย เป็นคูน้ำที่แยกจากคลองซอยหรือคลองแยกซอย ทำหน้าที่ส่งน้ำเข้าถึงแปลงเพาะปลูกของเกษตรกร แต่ละแฉกส่งน้ำจะมีปริมาณน้ำสูงสุดผ่านท่อส่งน้ำเท่ากับ 30 ลิตรต่อวินาที สามารถจัดตั้งเป็นองค์กรผู้ใช้น้ำชลประทานประเภทไม่เป็นนิติบุคคลหน่วยเล็กที่สุด 1 กลุ่ม

6.8 กลุ่มผู้ใช้น้ำชลประทาน (กลุ่มพื้นฐาน) หมายถึง เกษตรกรหรือสมาชิกผู้ใช้น้ำที่ได้รับประโยชน์จากทางน้ำชลประทาน 1 ท่อส่งน้ำเข้านา หรือ 1 แฉกส่งน้ำ รวมตัวกันเป็นกลุ่มเพื่อจัดสรรแบ่งปันน้ำชลประทาน ร่วมมือกันซ่อมแซม บำรุงรักษาระบบและอาคารชลประทานในคูส่งน้ำให้อยู่ในสภาพที่สมบูรณ์ สามารถส่งน้ำได้ตลอดเวลา โครงสร้างองค์กรประกอบด้วยหัวหน้ากลุ่ม 1 คน (อาจมีผู้ช่วยตามความจำเป็น) พื้นที่กลุ่มผู้ใช้น้ำ ฯ ไม่ควรมากเกิน 1,000 ไร่ โดยกลุ่มไม่ได้จดทะเบียนเป็นนิติบุคคล

6.9 สมาชิกกลุ่มผู้ใช้น้ำชลประทาน หมายถึง เกษตรกรผู้ใช้น้ำจากโครงการส่งน้ำและบำรุงรักษาโดมน้อย เพื่อการเกษตรกรรมโดยรับน้ำไปใช้ในปริมาณที่พอเพียง และมีบทบาทความรับผิดชอบร่วมกันด้านการบริหารการใช้น้ำชลประทานภายในกลุ่ม

6.10 องค์กรผู้ใช้น้ำชลประทาน หมายถึง กลุ่มผู้ใช้น้ำชลประทาน กลุ่มบริหารการใช้น้ำชลประทานที่มีสถานภาพไม่เป็นนิติบุคคล และสมาคมผู้ใช้น้ำชลประทาน สหกรณ์ผู้ใช้น้ำชลประทานที่มีสถานภาพเป็นนิติบุคคล ซึ่งเกิดจากการที่เกษตรกรผู้ใช้น้ำได้จัดตั้งขึ้น โดยมีวัตถุประสงค์หลักเพื่อจัดการน้ำและบำรุงรักษาระบบชลประทาน

6.11 ตำแหน่งพื้นที่รับน้ำเพื่อทำการเกษตร หมายถึง พื้นที่ทำการเกษตรที่ได้รับน้ำจากคลองส่งน้ำสายต่าง ๆ โดยมีลักษณะการแบ่งการจัดการน้ำชลประทานตามความยาวของคลองส่งน้ำในระยะทางใกล้เคียงกันออกเป็น 3 ช่วง คือ ต้นคลอง กลางคลอง และปลายคลองส่งน้ำ

6.12 การบริหารจัดการชลประทานโดยเกษตรกรมีส่วนร่วม (Participatory Irrigation Management : PIM) หมายถึง การบริหารจัดการชลประทาน โดยเกษตรกรหรือผู้ใช้น้ำชลประทาน ซึ่งเป็นกลุ่มเป้าหมายของการจัดการชลประทานเข้ามามีส่วนร่วมกับกรมชลประทานในการตัดสินใจบริหารจัดการ และดำเนินงานกิจกรรมชลประทานทั้งในด้านการก่อสร้าง ด้านการส่งน้ำและบำรุงรักษาตามที่ได้ตกลงร่วมกันหรือได้กำหนดขึ้น นอกจากนี้ยังรวมถึงการเข้ามามีส่วนร่วมขององค์กรปกครองท้องถิ่น ได้แก่ องค์กรบริหารส่วนจังหวัด และองค์กรบริหารส่วนตำบล เพื่อให้สอดคล้องกับนโยบายของรัฐบาลในการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่นอีกทางหนึ่งด้วย

6.13 การมีส่วนร่วมในการใช้น้ำ หมายถึง การให้ความร่วมมือ และเข้าร่วมในการใช้ทรัพยากรน้ำอย่างประหยัด และให้มีประสิทธิภาพสูงสุด โดยใช้กิจกรรมการจัดสรรน้ำ การดูแลรักษาโครงการ การปรับปรุงโครงการ การรักษาคุณภาพน้ำ และการป้องกันการสูญเสียน้ำโดยไร้ประโยชน์ในลักษณะ ดังนี้

6.13.1 ร่วมประชุม ฝึกอบรม และสัมมนา เพื่อรับทราบ หลักการ เหตุผล ความจำเป็น ประโยชน์ที่ได้รับจากการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการบริหารจัดการชลประทาน

6.13.2 ร่วมแสดงข้อคิดเห็น ข้อเสนอแนะ และตัดสินใจ หมายถึง การร่วมแสดงความคิดเห็น และตัดสินใจ โดยที่เกษตรกรและเจ้าหน้าที่กรมชลประทานร่วมพิจารณาในการเลือกกิจกรรม หรือแนวทางที่เหมาะสม เพื่อวางแผนการดำเนินงานในด้านต่าง ๆ

6.13.3 ร่วมประชาสัมพันธ์ หมายถึง ร่วมเผยแพร่ และให้ความรู้แก่เพื่อนเกษตรกร เกี่ยวกับความสำคัญของการใช้น้ำจากโครงการชลประทาน

6.13.4 ร่วมปฏิบัติ หมายถึง ร่วมดำเนินงานตามกิจกรรมด้วยปฏิบัติตามกฎระเบียบ และกติกาการใช้น้ำชลประทาน พร้อมทั้งการสละแรงงานด้านส่งน้ำและบำรุงรักษา

6.13.5 ร่วมติดตามและประเมินผล หมายถึง ร่วมตรวจตราดูแล และประเมินผลที่เกิดขึ้นจากกิจกรรมต่าง ๆ ด้านการบริหารจัดการน้ำชลประทาน

6.13.6 ร่วมรู้สึกเป็นเจ้าของ หมายถึง ร่วมรับผิดชอบโดยมีความรู้สึกเกี่ยวข้องเดือดร้อนเมื่อมีปัญหา และการใช้ประโยชน์อย่างระมัดระวังในการใช้น้ำจากโครงการชลประทาน

6.14 การมีส่วนร่วมในการสร้างความเข้าใจด้านการจัดการน้ำชลประทาน หมายถึง การที่เกษตรกรภายในกลุ่มผู้ใช้น้ำ เข้ามามีส่วนร่วมคือร่วมประชุม ฝึกอบรมและสัมมนา ร่วม

แสดงข้อคิดเห็น ข้อเสนอแนะ และคัดติงใจ ตลอดจนร่วมประชาสัมพันธเพื่อสร้างความเข้าใจให้เพื่อนเกษตรกรได้เข้ามามีส่วนร่วมด้านการบริหารจัดการชลประทาน เพื่อรับทราบหลักการ เหตุผล ความจำเป็น แนวทาง ประโยชน์ที่ได้รับ และเป้าหมายการมีส่วนร่วมตามที่กรมชลประทานกำหนดไว้

6.15 การมีส่วนร่วมในการจัดทำข้อตกลงเกี่ยวกับการจัดตั้งกลุ่มในการมีส่วนร่วมด้านการจัดการน้ำชลประทาน หมายถึง การที่เกษตรกรภายในกลุ่มผู้ใช้น้ำร่วมประชุม ร่วมแสดงข้อคิดเห็น ข้อเสนอแนะ และคัดติงใจ ร่วมประชาสัมพันธ ตลอดจนร่วมปฏิบัติตามข้อตกลง / ระเบียบ / ข้อบังคับ / กติกา หรือกฎเกณฑ์ด้านการใช้น้ำ และบำรุงรักษาภายในกลุ่มผู้ใช้น้ำชลประทาน เพื่อจัดทำข้อตกลงเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการชลประทาน เป็นข้อตกลงในเบื้องต้น และเป็นหลักฐานเพื่อแสดงเจตนา รวมถึงการมีส่วนร่วมของเกษตรกรกับกรมชลประทาน

6.16 การมีส่วนร่วมในการเสริมสร้างความเข้มแข็งองค์กรผู้ใช้น้ำชลประทาน หมายถึง การที่เกษตรกรภายในกลุ่มผู้ใช้น้ำ ร่วมฝึกอบรม / สัมมนา / ทักษะศึกษาดูงาน / ประชุม ร่วมแสดงข้อคิดเห็น ข้อเสนอแนะ และคัดติงใจ ตลอดจนร่วมประชาสัมพันธ เพื่อสร้างให้เพื่อนเกษตรกรเกิดความเข้าใจแนวทางการเสริมสร้างความเข้มแข็งองค์กรผู้ใช้น้ำฯ พัฒนาความรู้ ความสามารถ และทักษะของเกษตรกรผู้ใช้น้ำอย่างต่อเนื่องในด้านการบริหารจัดการน้ำและการบำรุงรักษาระบบชลประทานให้มีประสิทธิภาพสูงสุด ทำให้การบริหารงานขององค์กรผู้ใช้น้ำชลประทานเข้มแข็งสามารถช่วยตนเองได้ และเกิดความยั่งยืน

6.17 การมีส่วนร่วมในการส่งน้ำและบำรุงรักษา หมายถึง การที่เกษตรกรภายในกลุ่มผู้ใช้น้ำมีส่วนร่วมในการดำเนินงานส่งน้ำและบำรุงรักษาของโครงการฯ ในแต่ละฤดูการส่งน้ำ โดยมีกิจกรรมการเข้ามามีส่วนร่วมคือร่วมกำหนดพื้นที่ส่งน้ำ ร่วมแจ้งความต้องการปลูกพืช ร่วมประชุม ร่วมสละแรงงาน ร่วมแสดงข้อคิดเห็น ข้อเสนอแนะ และคัดติงใจ ร่วมประชาสัมพันธ ร่วมปฏิบัติตามแผน ร่วมดำเนินงานการส่งน้ำ และแก้ไขปัญหาการใช้น้ำ ตลอดจนร่วมให้ข้อมูลสภาพพื้นที่เพาะปลูก

6.18 การมีส่วนร่วมในการจัดทำข้อมูลพื้นฐานโครงการ หมายถึง การที่สมาชิกผู้ใช้น้ำหรือองค์กรผู้ใช้น้ำชลประทานเข้ามามีส่วนร่วมในการให้ข้อมูลพื้นฐานโครงการฯ ร่วมแสดงข้อคิดเห็น และร่วมประชาสัมพันธ ให้เพื่อนเกษตรกรได้ทราบและเข้าใจในการจัดทำข้อมูลพื้นฐานโครงการฯ ในการให้ข้อมูลพื้นฐานต่าง ๆ ซึ่งเป็นกิจกรรมที่จะต้องดำเนินการในระบบฐานข้อมูลภาพรวมขององค์กรผู้ใช้น้ำ เป็นข้อมูลที่จำเป็นทั้งในการบริหารการจัดการชลประทาน การติดตามและประเมินผลอย่างเป็นระบบชัดเจน เพื่อชี้ถึงผลสำเร็จและมาตรฐานบริการชลประทานของโครงการ

6.19 ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการบริหารจัดการน้ำและบำรุงรักษา หมายถึง การที่เกษตรกรภายในกลุ่มผู้ใช้น้ำมีความรู้เกี่ยวกับการบริหารจัดการน้ำชลประทานในโครงการส่งน้ำและบำรุงรักษาโคมน้อย ตลอดจนสามารถบรรยาย หรือแสดงข้อคิดเห็นได้

7. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

ผลที่ได้จากการวิจัยเรื่อง การมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการจัดการน้ำชลประทานครั้งนี้จะอำนวยประโยชน์ในการดำเนินงานของฝ่ายส่งน้ำและบำรุงรักษาที่ 4 โครงการส่งน้ำและบำรุงรักษาโคมน้อย อำเภอพิบูลมังสาหาร จังหวัดอุบลราชธานี ดังนี้

7.1 เป็นแนวทางในการปรับปรุงการดำเนินการฟื้นฟูจัดตั้งกลุ่มผู้ใช้น้ำ การวางแผนปฏิบัติงานด้านการใช้น้ำของเกษตรกรจากโครงการส่งน้ำและบำรุงรักษาโคมน้อยให้เป็นไปอย่างมีคุณค่า ประหยัด และมีประสิทธิภาพ ส่งผลสะท้อนถึงการควบคุมการใช้น้ำชลประทานให้เหมาะสม และดำเนินไปในทิศทางที่ถูกต้องตามนโยบายและเป้าหมายของกรมชลประทาน

7.2 ข้อมูลจากการศึกษาจะเป็นประโยชน์ต่อคณะกรรมการกลุ่มผู้ใช้น้ำ หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาการดำเนินงานของสมาชิกกลุ่มผู้ใช้น้ำชลประทานในการจัดการน้ำชลประทานให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลสูงขึ้น

7.3 เพื่อเป็นข้อมูลในการแก้ไขปัญหา อุปสรรค รวมถึงกำหนดข้อเสนอแนะให้การมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการจัดการน้ำชลประทานจากโครงการชลประทานมีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

7.4 นำผลการศึกษาไปปรับใช้ในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการจัดการน้ำชลประทานในพื้นที่อื่น ๆ ต่อไป

บทที่ 2

วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาเรื่องการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการจัดการน้ำชลประทานฝายส่งน้ำและบำรุงรักษาที่ 4 โครงการส่งน้ำและบำรุงรักษาโคมน้อย จังหวัดอุบลราชธานี ผู้ศึกษาได้ทบทวนวรรณกรรม และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำมาใช้สำหรับการกำหนดกรอบแนวคิดหลักการ ทฤษฎี ตัวแปรของการศึกษา รวมทั้งการกำหนดประเด็นคำถามในการสร้างเครื่องมือการรวบรวมข้อมูลเพื่อการวิเคราะห์และอภิปรายผลการศึกษา ประกอบด้วยสาระสำคัญ 6 ส่วน ดังนี้

1. แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม
2. หลักการชลประทาน
3. การบริหารจัดการชลประทานโดยเกษตรกรมีส่วนร่วม
4. สภาพทั่วไปของโครงการส่งน้ำและบำรุงรักษาโคมน้อย
5. ลักษณะของฝายส่งน้ำและบำรุงรักษาที่ 4
6. ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม

1.1 ความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชน

เสริมศักดิ์ วิศาลาภรณ์ (2537: 176-177) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วม (participation) ว่าเป็นการที่บุคคลหรือคณะบุคคลเข้ามาช่วยเหลือสนับสนุน ทำประโยชน์ในเรื่องต่างๆ อาจเป็นการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจหรือกระบวนการบริหาร ประสิทธิภาพขององค์การขึ้นอยู่กับความร่วมมือของบุคคลผู้เกี่ยวข้องขององค์การนั้น ในการปฏิบัติภารกิจให้บรรลุเป้าหมาย วิธีการหนึ่งในการรวมพลังความคิด สติปัญญา ก็คือการให้มีส่วนร่วม การให้บุคคลมีส่วนร่วมในองค์การนั้น บุคคลจะต้องมีส่วนเกี่ยวข้องในการดำเนินกิจการ หรือปฏิบัติภารกิจต่าง ๆ เป็นผลให้บุคคลนั้นมีความผูกพันต่อกิจกรรมและองค์การในที่สุด ในขณะที่ ชูชาติ ม่วงสมจิตร (2540 : 12) ได้ให้ความหมายของ การมีส่วนร่วม (participation) ว่าหมายถึง การสร้างโอกาสให้สมาชิกทุกคนของชุมชนและสมาชิกในสังคมที่กว้างกว่า สามารถเข้ามามีส่วนร่วมช่วยเหลือ และเข้ามามีอิทธิพลต่อกระบวนการดำเนินกิจกรรมในการพัฒนา รวมทั้งมีส่วนร่วมได้รับประโยชน์จากผลของการพัฒนาอย่างเท่าเทียมกัน ซึ่งในเรื่องนี้ อภรณ์พันธ์ จันทร์สว่าง (2522 : 19) ได้อธิบายถึงการมีส่วนร่วมว่าเป็นผลมาจากการเห็นพ้องต้องกันในเรื่องของความต้องการ ทิศทางของการเปลี่ยนแปลง และความเห็นพ้องต้องกันนั้น จะต้องนิยามพจนเกิดการริเริ่มโครงการเพื่อการนั้น ๆ เหตุผลเบื้องต้นของการที่คนเราสามารถรวมกันได้ควรจะต้องมีความตระหนักว่าปฏิบัติการทั้งหมดหรือการกระทำที่ทำโดยทำในนามกลุ่มนั้นกระทำผ่านองค์การ (organization) ดังนั้นองค์การจะต้องเป็นเสมือนตัวนำให้บรรลุถึงความเปลี่ยนแปลงที่ต้องการได้ และ ชูวัฒน์ วุฒิเมธี (2526 : 5) ได้อธิบายเพิ่มเติมเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในกิจกรรม เป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการคิดริเริ่ม การพิจารณาตัดสินใจ การร่วมปฏิบัติ การร่วมรับผิดชอบในเรื่องต่างๆ อันมีผลกระทบมาถึงตัวประชาชนเอง และการที่จะสามารถทำให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมเพื่อแก้ปัญหาและนำมาซึ่งสภาพความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นแล้ว จำเป็นที่จะต้องยอมรับปรัชญาที่ว่า “มนุษย์ทุกคนต่างปรารถนาที่จะอยู่ร่วมกับผู้อื่นและพร้อมที่จะอุทิศตนเพื่อกิจกรรมของกลุ่ม” ในขณะที่เดียวกันจะต้องยอมรับด้วยความบริสุทธิ์ใจว่ามนุษย์นั้นสามารถพัฒนาได้ถ้ามีโอกาสและการชี้แนะที่ถูกต้อง

ลักษณะการมีส่วนร่วมของชุมชนนั้น พัฒน์ บุญรัตนพันธ์ (2527 : 145) กล่าวว่า จะต้องมิโดยตลอดตั้งแต่ การวางแผนโครงการ การเสาะสละกำลังแรงงาน วัสดุ กำลังเงินหรือทรัพยากรใด ๆ ที่มีอยู่ในชุมชน และการมีส่วนร่วมนั้น ผู้ที่ได้รับผลประโยชน์หรือมีส่วนได้เสียในการพัฒนาได้ใช้ความพยายามร่วมกันในขั้นตอนต่าง ๆ ของกระบวนการพัฒนา ด้วยความรู้ลึก

ผูกพันในความเป็นเจ้าของ (ownership) หรือหุ้นส่วน เพื่อทำให้งานหรือโครงการนั้นบรรลุผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์ที่ทุกฝ่ายจะได้รับประโยชน์ร่วมกัน (White 1982 : 18) ทั้งนี้ นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์ (2527 : 183-186) กล่าวถึงการมีส่วนร่วมเป็นการเกี่ยวข้องกับด้านจิตใจและอารมณ์ของบุคคลหนึ่งในสถานการณ์กลุ่ม (group situation) ซึ่งผลของการเกี่ยวข้องดังกล่าวเป็นเหตุเร้าใจให้กระทำการให้บรรลุจุดมุ่งหมายของกลุ่มนั้น รวมทั้งทำให้เกิดความรู้สึกร่วมรับผิดชอบกับกลุ่มดังกล่าวด้วย และได้สรุปความหมายของการมีส่วนร่วมไว้อีกนัยหนึ่งในรูปของสมการว่า

$$\begin{aligned} \text{การมีส่วนร่วม} &= \text{ความร่วมมือร่วมใจ} + \text{การประสานงาน} + \text{ความรับผิดชอบ} \\ \text{participation} &= \text{cooperation} + \text{coordination} + \text{responsibility} \end{aligned}$$

โดยให้ความหมายของความร่วมมือร่วมใจ (cooperation) หมายถึง ความตั้งใจของบุคคลที่จะมาทำงานร่วมกัน เพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ของกลุ่ม

การประสานงาน (coordination) หมายถึง ห่วงเวลา ลำดับเหตุการณ์ที่มีประสิทธิภาพในการกระทำกิจกรรมหรืองาน

ความรับผิดชอบ (responsibility) หมายถึง ความรู้สึกผูกพันในการกระทำงานและในการทำให้เชื่อถือไว้วางใจ

สำหรับแนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชนมีเงื่อนไขของการมีส่วนร่วมอย่างน้อย 3 ประการ คือ ประชาชนต้องมีอิสรภาพที่จะมีส่วนร่วม ประชาชนสามารถที่จะมีส่วนร่วม และประชาชนต้องเต็มใจที่จะมีส่วนร่วม

ดังนั้น กล่าวโดยทั่วไปว่าการมีส่วนร่วมของประชาชนถือเป็นหลักการสากลที่อารยประเทศให้ความสำคัญและเป็นประเด็นหลักที่สังคมไทยต้องให้ความสนใจ เพื่อพัฒนาเกษตรแบบมีส่วนร่วมตามหลักการธรรมชาติที่ภาครัฐจะต้องเปิดโอกาสให้ประชาชนและผู้ที่เกี่ยวข้องทุกภาคส่วนในสังคมได้เข้ามามีส่วนร่วมในการร่วมรับรู้ ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ เพื่อสร้างความโปร่งใสและเพิ่มคุณภาพการตัดสินใจของภาคการเกษตรให้ดีขึ้น เป็นที่ยอมรับร่วมกันของทุกฝ่าย จากความหมายของการมีส่วนร่วมดังกล่าวข้างต้นพอสรุปได้ว่า

1) การเปิดโอกาสให้ประชาชนได้พัฒนาขีดความสามารถของตนเอง โดยมีส่วนร่วมในด้านของความคิด การพิจารณาตัดสินใจ การร่วมคิดแก้ปัญหา การดำเนินการกิจกรรมชุมชน และการร่วมวางแผนจนนำไปสู่ผลของการปฏิบัติ

2) บุคคลหรือกลุ่มคนต้องมีความคิดเห็นในทิศทางเดียวกัน โดยเข้าร่วมรับผิดชอบหรือเข้าร่วมกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อสังคมด้วยความเต็มใจและมีความรู้สึกเป็น

เจ้าของ (ownership) หรือหุ้นส่วนในโครงการ เพื่อทำให้งานหรือโครงการนั้นบรรลุผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์ที่ทุกฝ่ายจะได้รับประโยชน์ร่วมกัน

3) การมีส่วนร่วมจะต้องขึ้นอยู่กับความเต็มใจที่จะเข้าร่วม ต้องมีอิสรภาพที่จะมีส่วนร่วม เพื่อดำเนินการพัฒนาและเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่ต้องการ โดยใช้ความพยายามร่วมกันในขั้นตอนต่าง ๆ ของกระบวนการพัฒนา

4) ลักษณะการกระทำจะผ่านกลุ่มหรือองค์กร เพื่อให้บรรลุถึงการเปลี่ยนแปลงที่พึงประสงค์มีเป้าหมายมุ่งที่จะพัฒนาคุณภาพชีวิตของเกษตรกรและครอบครัวที่เป็นประชาชนส่วนใหญ่ในชนบทให้มีความเป็นอยู่ที่ดี และสามารถพึ่งพาตนเองได้อย่างถาวร

1.2 ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชน

คูสิต เวชกิจ (อ้างถึงในเบญจมาศ อยู่ประเสริฐ 2547 : 298 - 299) แบ่งระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็น 7 ระดับคือ

1) ระดับ 1 ไม่มีส่วนร่วมเลย เป็นลักษณะที่ทางหน่วยงานของรัฐเข้าไปดำเนินการให้ประชาชนทั้งหมด หรือบางครั้งบังคับประชาชนให้เข้ามามีส่วนร่วมโดยไม่มีทางเลือกเลยได้ เพราะประชาชนเกรงความคิดที่อาจเกิดขึ้น รวมทั้งเกรงว่าจะต้องสูญเสียผลประโยชน์บางประการ เช่น การถูกปรับ การถูกเพ่งเล็งจากทางราชการ แต่ถ้าหลีกเลี่ยงได้ประชาชนจะไม่เข้ามามีส่วนร่วม

2) ระดับ 2 มีส่วนร่วมน้อยมาก ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมเพราะมีสิ่งล่อใจหรือผลประโยชน์บางประการที่จะได้รับ เช่น ได้รับเงินค่าตอบแทนจากการใช้แรงงาน ได้มีโอกาสไปทัศนศึกษานอกสถานที่ การได้มีชื่อเสียง ฯลฯ แต่ตัวประชาชนเองมิได้มีความเลื่อมใสต่อกิจกรรม ดังนั้น เมื่อไรก็ตามที่ประชาชนเห็นว่าตนเองไม่ได้รับประโยชน์เพียงพอที่จะเข้ามามีส่วนร่วมก็จะไม่เข้ามามีส่วนร่วม

3) ระดับ 3 มีส่วนร่วมน้อย ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมเพราะถูกชักจูงใจโดยโฆษณา ประชาสัมพันธ์ในรูปแบบต่าง ๆ ที่มุ่งเน้นเห็นถึงผลดี และผลประโยชน์ที่จะได้รับ ซึ่งไม่ได้คำนึงถึงความต้องการของประชาชนท้องถิ่นและประชาชนมิได้มีส่วนเสนอความเห็นใด ๆ ทั้งสิ้น ถ้าประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม แล้วจะได้รับผลประโยชน์อาจให้ความร่วมมือต่อไป

4) ระดับ 4 มีส่วนร่วมปานกลาง ทางราชการจะทำ การสอบถามประชาชนถึงความต้องการของท้องถิ่น และสภาพข้อเท็จจริงที่เป็นอยู่ แล้วทางราชการจะนำ ข้อมูลที่ได้เหล่านี้ไปทำ การกำหนดแผนงานเพื่อให้ประชาชนปฏิบัติตาม ซึ่งแผนงานที่กำหนดขึ้นนี้บางครั้งอาจไม่ตรงตามความประสงค์ของประชาชนได้

5) *ระดับ 5* มีส่วนร่วมค่อนข้างสูง ทางราชการจะมีการยอมรับให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมค่อนข้างสูง โดยเปิด โอกาสให้แสดงความคิดเห็นต่าง ๆ รวมทั้งแนวทางแก้ไข ปัญหา ความประสงค์ของประชาชน แต่การตัดสินใจในการกำหนดแผนงานจริง ๆ ยังขึ้นอยู่กับ อำนาจ และหน้าที่ของทางราชการ

6) *ระดับ 6* มีส่วนร่วมสูง ทางราชการจะเปิดโอกาสอย่างมากให้ประชาชน แสดงข้อคิดเห็น ข้อเสนอแนะ เกี่ยวกับกิจกรรมที่มีส่วนร่วมจากประชาชน โดยใกล้ชิด การดำเนินการ ขึ้นอยู่กับการตัดสินใจของประชาชนเองว่าจะแก้ไขปัญหามุมชนอย่างไร

7) *มีส่วนร่วมในอุดมคติ* ประชาชนในท้องถิ่นจะร่วมมือดำเนินการด้วยตนเอง โดยตลอดนับตั้งแต่เริ่มต้น จนกระทั่งสิ้นสุดการดำเนินงาน เป็นการอาศัยพื้นฐานความต้องการ ของประชาชนในท้องถิ่นเอง จึงได้รับการร่วมมือจากประชาชนเป็นอย่างดี ทางราชการอาจเข้ามา มีส่วนร่วมในแง่ของการช่วยเหลือหรือสนับสนุนสิ่งที่เกินความสามารถของประชาชนเท่านั้น

สรุปได้ว่า ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนระดับต่าง ๆ ดังนี้

ระดับ 1 - 3 เริ่มจากไม่มีส่วนร่วมเลยจนถึงมีส่วนร่วมน้อย

ระดับ 4 - 6 มีส่วนร่วมปานกลาง จนถึงระดับสูง

ระดับ 7 เป็นการมีส่วนร่วมในอุดมคติ ถ้าประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมกับองค์กร ประชาชนจนถึงระดับนี้ การดำเนินงานส่งเสริมย่อมจะบรรลุวัตถุประสงค์ได้โดยง่าย

ในการวิจัยครั้งนี้ได้กำหนดระดับการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการจัดการน้ำชลประทานฝ่ายส่งน้ำและบำรุงรักษาที่ 4 โครงการส่งน้ำและบำรุงรักษาโคมน้อย ออกเป็น 5 ระดับ เพื่อให้สอดคล้องตามวิธีจัดแบ่งช่วงของคะแนนเฉลี่ยทางสังคมศาสตร์ซึ่งเป็นค่ามาตรฐาน สำหรับเปรียบเทียบค่าคะแนนเฉลี่ยที่คำนวณได้ เรียกว่า Arbitrary Weighting Method (สิน พันธุ์พินิจ 2544 : 176 - 177) โดยจำแนกดังนี้คือ มีส่วนร่วมน้อยที่สุด มีส่วนร่วมน้อย มีส่วนร่วมปานกลาง มีส่วนร่วมมาก และมีส่วนร่วมมากที่สุด

1.3 ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วม

มีผู้ศึกษาและเสนอแนะปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อการมีส่วนร่วม ดังนี้

ชูเกียรติ ภย์ลี (2536 : 19) กล่าวถึง การแบ่งปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมเป็น

3 ปัจจัย คือ

1) *ปัจจัยส่วนบุคคล* ได้แก่ ลักษณะส่วนบุคคล เช่น เพศ อายุ การศึกษา เป็นต้น

2) *ปัจจัยทางสังคมและเศรษฐกิจ* ได้แก่ รายได้ สถานภาพ ระยะเวลาในการดำรงตำแหน่ง เป็นต้น

3) *ปัจจัยทางการติดต่อสื่อสาร* ได้แก่ การติดต่อรับฟังข่าวสารต่าง ๆ

ฉลอง คิชลี (2541 : 20) ได้กล่าวถึงปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วม ประกอบด้วย

1) ปัจจัยด้านกายภาพ ประกอบด้วย

(1) ปัจจัยด้านกายภาพ : ลักษณะภูมิประเทศ การตั้งถิ่นฐาน การคมนาคม

(2) ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ : ฐานะทางเศรษฐกิจ รายได้

(3) ปัจจัยด้านการเมือง : บรรยากาศทางการเมือง อุดมการณ์ อุดมคติทาง

การเมืองของประชาชน

(4) ปัจจัยทางด้านวัฒนธรรม : วิธีการดำเนินชีวิต ขนบธรรมเนียมประเพณี
ทัศนคติความเชื่อ ค่านิยมที่แตกต่างกันแต่ละพื้นที่

(5) ปัจจัยทางประวัติศาสตร์ : ความเป็นมาของเชื้อชาติ เผ่าพันธุ์ ข้อกำหนดของ
ชุมชน

(6) ปัจจัยส่วนบุคคล : คนเมือง คนชนบท กลุ่มอาชีพ ระดับความรู้ การมี
บทบาทในฐานะต่าง ๆ ของสังคม

2) ปัจจัยด้านลักษณะโครงการ ประกอบด้วย

(1) ความยากง่ายของเทคโนโลยีที่ใช้ในงาน

(2) ทรัพยากรที่ใช้ ความยากง่ายในการหา

(3) ลักษณะของผลประโยชน์ที่ได้รับ

(4) ความเชื่อมโยงของโครงการกับโครงการอื่น ๆ

(5) ความยืดหยุ่นของโครงการ

(6) การเข้าถึงการบริหารโครงการ

สมใจ เข้มเจริญ (2531: 15) ได้กล่าวถึง ปัจจัยทางวัฒนธรรมที่มีความสัมพันธ์กับ
การมีส่วนร่วม ซึ่งได้แก่ลักษณะส่วนบุคคลต่าง ๆ คือ อายุ เพศ สถานภาพทางสังคม อาชีพ
การศึกษา ถิ่นที่อยู่อาศัย ระยะเวลาที่อยู่ในท้องถิ่น และปัจจัยอื่น ๆ เช่น การอาศัยในเมืองหรือ
ชนเมือง ค่านิยม และทัศนนิยม

Cohen and Uphoff (1977 : 17-19) เสนอบริบทของการมีส่วนร่วมว่า ในการ
พิจารณามีส่วนร่วมจะต้องคำนึงถึงปัจจัยสภาพแวดล้อม ซึ่งมีความซับซ้อนอย่างมากด้วย ได้แก่
(1) ปัจจัยทางกายภาพและชีวภาพ (2) ปัจจัยทางเศรษฐกิจ (3) ปัจจัยทางการเมือง (4) ปัจจัยทาง
สังคม (5) ปัจจัยทางวัฒนธรรม และ (6) ปัจจัยทางประวัติศาสตร์

นอกจากนี้ Cohen and Uphoff (1977 : 59 - 78) ยังได้เสนอเพิ่มเติมอีกว่า มีบุคคล
4 กลุ่ม ที่มีส่วนสำคัญในการมีส่วนร่วมในโครงการพัฒนาสิ่งแวดล้อมชนบท ประกอบด้วย
ประชาชนในท้องถิ่น ผู้นำท้องถิ่น เจ้าหน้าที่ของรัฐ และบุคคลภายนอก สำหรับการมีส่วนร่วม

ของประชาชนนั้นมีปัจจัยหลายอย่างที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วม ได้แก่ อายุและเพศ สถานภาพในครอบครัว ระดับการศึกษา สถานภาพทางสังคม อาชีพ รายได้และทรัพย์สิน ระยะเวลาในท้องถิ่นและระยะเวลาที่อยู่ในโครงการ พื้นที่ดินถือครองและสถานภาพการทำงาน Reeder (1974 : 39 – 53) ได้สรุปปัจจัยต่าง ๆ ที่มีผลต่อการเข้ามามีส่วนร่วมของประชาชนไว้ 11 ประการ ดังนี้

- 1) การปฏิบัติตนให้สอดคล้องตามความเชื่อพื้นฐาน กล่าวคือ บุคคลและกลุ่มบุคคลดูเหมือนจะเลือกแบบ วิธีการปฏิบัติ ซึ่งสอดคล้องและคล้ายคลึงกับความเชื่อพื้นฐานของตนเอง
- 2) มาตรฐานคุณค่า บุคคลและกลุ่มบุคคลดูเหมือนจะปฏิบัติในลักษณะที่สอดคล้องกับมาตรฐานคุณค่าของตนเอง
- 3) เป้าหมาย บุคคลและกลุ่มบุคคลดูเหมือนจะส่งเสริม ปกป้อง และรักษาเป้าหมายของตนเอง
- 4) ประสบการณ์ที่คิดปกติธรรมดา พฤติกรรมของบุคคลหรือกลุ่มบุคคล บางครั้งมีรากฐานมาจากประสบการณ์ที่คิดปกติธรรมดา
- 5) ความคาดหวัง บุคคลและกลุ่มบุคคลจะประพฤติตามแบบที่ตนคาดหวังว่า จะต้องประพฤติในสถานการณ์เช่นนั้น ทั้งยังชอบปฏิบัติต่อผู้อื่นในลักษณะที่ตนคาดหวังจากผู้อื่น
- 6) การมองแต่ตัวเอง บุคคลและกลุ่มบุคคลมักจะทำสิ่งต่าง ๆ ซึ่งคิดว่าตัวเองควรต้องกระทำเช่นนั้น
- 7) การบีบบังคับ บุคคลและกลุ่มบุคคลมักจะทำสิ่งต่าง ๆ ด้วยความรู้สึกว่าตนถูกบีบบังคับให้ทำ
- 8) นิสัยและประเพณี บุคคลและกลุ่มบุคคลมักจะทำสิ่งต่าง ๆ ซึ่งเรานิสัยชอบกระทำเมื่ออยู่ในสถานการณ์นั้น ๆ
- 9) โอกาส บุคคลและกลุ่มบุคคลมักจะเข้ามามีส่วนร่วมในรูปแบบการปฏิบัติของสังคม โดยเฉพาะในทางที่เกี่ยวข้องกับจำนวนและชนิดของโอกาส ซึ่งโครงสร้างของสังคมเอื้ออำนวยให้เข้ามามีส่วนร่วมในการกระทำเช่นนั้นเท่าที่พวกเขาได้รับรู้มา
- 10) ความสามารถ บุคคลและกลุ่มบุคคลมักจะเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมบางอย่างที่ตนเห็นว่าสามารถทำในสิ่งที่ต้องการให้เขาทำในสถานการณ์เช่นนั้น
- 11) การสนับสนุน บุคคลและกลุ่มบุคคลมักจะเริ่มปฏิบัติเมื่อเขาารู้สึกว่าเขาได้รับการสนับสนุนที่ดี เพื่อให้กระทำการเช่นนั้น

นิรันดร์ จงวุฒิเวช (2531 : 20) ได้กล่าวถึงปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมดังนี้ คือ

- 1) ความศรัทธาที่มีต่อความเชื่อถือบุคคลและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ทำให้ชุมชนมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ เช่น การลงแขก การบำเพ็ญประโยชน์ การสร้างโบสถ์ และวิหาร
- 2) ความเกรงใจที่มีต่อบุคคลที่เคารพนับถือหรือมีเกียรติยศหรือตำแหน่ง ทำให้เกิดความเกรงใจที่จะกระทำ เช่น ผู้ใหญ่ออกปากขอแรงผู้น้อยก็ช่วย
- 3) อำนาจบังคับที่เกิดจากคนที่มิอำนาจเหนือกว่า ทำให้เกิดการบีบบังคับให้มีส่วนร่วมในการกระทำต่าง ๆ เช่น บีบบังคับให้ทำงานเยี่ยงทาส

ปริยากร วงศ์อนุตรโรจน์ (2535 : 145 – 153) กล่าวว่า ปัจจัยหรือองค์ประกอบที่ใช้เป็นเครื่องมือชี้ปัญหาที่เกี่ยวกับการทำงานมี 3 ประการ คือ

- 1) ปัจจัยด้านบุคคล (*personal factors*) หมายถึง คุณลักษณะส่วนตัวของบุคคลที่เกี่ยวข้องกับงาน ได้แก่ ประสบการณ์ในการทำงาน เพศ จำนวนสมาชิกในความรับผิดชอบ อายุ เวลาในการทำงาน การศึกษา เงินเดือน ความสนใจ เป็นต้น

- 2) ปัจจัยด้านงาน (*factors in the job*) ได้แก่ ลักษณะงาน ทักษะในการทำงาน ฐานะทางวิชาชีพ ขนาดของหน่วยงาน ความห่างไกลของบ้านและที่ทำงาน สภาพทางภูมิศาสตร์ เป็นต้น

- 3) ปัจจัยด้านการจัดการ (*factors controllable by management*) ได้แก่ ความมั่นคงในงาน ผลประโยชน์ โอกาสก้าวหน้า อำนาจ ตำแหน่งหน้าที่ สภาพการทำงาน เพื่อนร่วมงาน ความรับผิดชอบ การสื่อสารกับผู้บังคับบัญชา ความศรัทธาในตัวผู้บริหาร การนิเทศ เป็นต้น จากแนวความคิดที่เกี่ยวกับปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วม ดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้น ผู้วิจัยได้แบ่งปัจจัยในการวิจัยครั้งนี้ ดังนี้

- 1) ปัจจัยพื้นฐานส่วนบุคคล ประกอบด้วย เพศ อายุ และระดับการศึกษา

- 2) ปัจจัยทางเศรษฐกิจ ประกอบด้วย ขนาดพื้นที่ทำการเกษตร จำนวนแรงงานภายในครัวเรือน และรายได้ของครัวเรือน

- 3) ปัจจัยทางสังคม ประกอบด้วย สถานภาพภายในกลุ่มผู้ใช้น้ำ ระยะเวลาในการเป็นสมาชิกกลุ่มผู้ใช้น้ำ การเป็นสมาชิกกลุ่มอื่น การรับข้อมูลข่าวสาร การเข้าร่วมประชุม ฝึกอบรม สัมมนา และดูงาน ประโยชน์ที่ได้รับจากการจัดการน้ำชลประทาน และความรู้เกี่ยวกับการบริหารจัดการน้ำและบำรุงรักษา

2. หลักการชลประทาน

2.1 ความหมาย และความจำเป็นต้องมีการชลประทาน

วิชา ศีรนานนท์ (2527 : 180) ได้ให้คำนิยามเกี่ยวกับ การชลประทาน หมายถึง กิจการที่กรมชลประทานจัดทำขึ้น เพื่อได้มาซึ่งน้ำหรือเพื่อเก็บกัก รักษา ควบคุม การส่งน้ำ ระบายน้ำ หรือแบ่งน้ำเพื่อเกษตรกรรม การพลังงานหรือสาธารณูปโภค การป้องกันความเสียหาย อันเกิดจากน้ำ รวมถึงการคมนาคมทางน้ำ ซึ่งอยู่ในเขตชลประทานด้วย ในเรื่องนี้ มนตรี คำชู (2527 : 1 - 2) ได้กล่าวถึงความจำเป็นต้องมีการชลประทานไว้ว่า ถ้าหากไม่มีการชลประทานแล้ว ชาวไร่ ชาวนา จะไม่สามารถปลูกพืชนอกฤดูฝนได้ และการชลประทานยังสามารถเพิ่มผลผลิตให้สูงขึ้นด้วย และช่วยในด้านอื่น ๆ เช่น เป็นหลักประกันได้ว่าพืชจะมีน้ำพอเพียงกับความต้องการ การชลประทานช่วยเพิ่มจำนวนต้นพืชต่อไร่ได้มากขึ้น การชลประทานช่วยให้การใช้น้ำได้อย่างมีประสิทธิภาพ สามารถปลูกพืชชนิดใหม่ที่ได้รับการปรับปรุง เพื่อให้คุณภาพของผลผลิตดีขึ้น ทำให้สามารถปลูกพืชให้ผลกำไรตอบแทนสูง ทำให้พื้นที่เพาะปลูก เช่น การตกกล้า การปักดำ และการเก็บเกี่ยวให้เสร็จตามแผนการผลิตและความต้องการของตลาด สามารถปลูกพืชหมุนเวียนกัน ได้ทุกฤดูกาลหรือตลอดทั้งปี และขยายพื้นที่เพาะปลูกให้ได้ประโยชน์มากขึ้น ช่วยควบคุมป้องกัน วัชพืชขึ้นในนาข้าว และช่วยล้างความเค็มของดินอีกทางหนึ่งด้วย นอกจากนี้ วินูลย์ บุญชโรกุล (2526 : 1) ให้ความหมายของการชลประทานแบ่งออก 2 นัยด้วยกันคือ

1) ตามที่กรมชลประทานได้ให้คำจำกัดความไว้ในพระราชบัญญัติการชลประทานราษฎร์ พุทธศักราช 2482 และพระราชบัญญัติการชลประทานหลวง พุทธศักราช 2485 คำว่าการชลประทานในพระราชบัญญัติสองฉบับนี้ หมายถึงกิจการที่ได้จัดทำขึ้น เพื่อส่งน้ำ จากทางน้ำหรือแหล่งน้ำใด ๆ ไปใช้ในการเพาะปลูก และหมายถึงการป้องกันการเสียหายแก่การเพาะปลูกอันเกี่ยวกับน้ำ รวมถึงการคมนาคมทางน้ำซึ่งอยู่ในเขตการชลประทานนั้นด้วย

2) ตามความหมายที่ตรงกับภาษาอังกฤษว่า *Irrigation* ซึ่งหมายถึงการให้น้ำพืช โดยการบรรจลงในช่องว่างระหว่างเมล็ดดิน เพื่อให้ดินนั้นมีความชุ่มชื้นพอเหมาะกับการเจริญเติบโตของพืช แต่โดยความหมายอย่างกว้าง คำว่าการชลประทาน (*Irrigation*) หมายถึงรวมถึงการเก็บกัก การทด การส่งและให้น้ำ เพื่อวัตถุประสงค์อย่างใดอย่างหนึ่ง หรือหลายอย่าง รวมกันดังต่อไปนี้ คือ

- (1) เพื่อให้ดินนั้นมีความชุ่มชื้นพอเหมาะกับการเจริญเติบโตของพืช
- (2) เพื่อเป็นหลักประกันว่า พืชจะไม่ขาดน้ำตลอดฤดูกาลเพาะปลูก

(3) เพื่อทำให้ดิน และบรรยากาศรอบ ๆ ดินพืชเย็นลงในขณะที่อากาศร้อนจัด ส่วนในกรณีที่อากาศหนาวจัด การชลประทานจะช่วยป้องกันมิให้พืชเสียหายจากการแข็งตัวในขณะที่อุณหภูมิของบรรยากาศต่ำกว่าจุดเยือกแข็ง

(4) เพื่อการชะล้างหรือละลายเกลือในดินในเขตรากพืช

(5) เพื่อทำให้ดินอ่อนนุ่มสะดวกต่อการเตรียมดินและรากสามารถขยายตัวได้ดี

(6) เพื่อให้สามารถปลูกพืชได้หลายครั้งต่อปี

จากความหมายและความจำเป็นต้องการชลประทานดังกล่าว พอสรุปได้ว่า การชลประทาน คือ กิจกรรมที่หน่วยงานหรือบุคคลจัดทำขึ้นเพื่อให้ได้มาซึ่งน้ำ มีการควบคุม เก็บกัก ส่งน้ำเพื่อการเกษตรกรรม การระบายน้ำ และการป้องกันความเสียหายอันเกิดจากน้ำให้กับผู้ใช้ น้ำทุกประเภท อย่างทั่วถึง เป็นธรรม และยั่งยืน และถ้าหากไม่มีการชลประทานแล้ว เกษตรกรจะไม่สามารถปลูกพืชหมุนเวียนกันได้ทุกฤดูกาลหรือตลอดทั้งปี สามารถปลูกพืชชนิดใหม่ที่ได้รับ การปรับปรุง ช่วยเพิ่มจำนวนต้นพืชต่อไร่ พร้อมทั้งขยายพื้นที่เพาะปลูกให้ได้ประโยชน์มากขึ้น เป็นหลักประกันได้ว่าพืชจะมีน้ำพอเพียงกับความต้องการ ทำให้การเก็บเกี่ยวแล้วเสร็จตาม แผนการผลิตและความต้องการของตลาด ส่งผลถึงการปลูกพืชได้ผลตอบแทนเพิ่มขึ้น เพื่อให้งาน พัฒนาด้านการชลประทาน และการบริหารการใช้น้ำเกิดประโยชน์สูงสุด

2.2 ความหมายของการจัดการน้ำ และการใช้น้ำชลประทาน

การจัดการน้ำชลประทาน หมายถึงการบริหารทรัพยากรน้ำชลประทานที่มีให้เกิด ประโยชน์สูงสุดตามเป้าหมายที่ได้ศึกษาและกำหนดไว้ และทำให้การบริหาร โครงการนั้นเป็นไป อย่างมีประสิทธิภาพ การจัดการน้ำในโครงการ ฯ แบ่งได้ตามลักษณะการจัดการได้ 3 ระดับ คือ

2.2.1 การจัดการแหล่งน้ำของโครงการ ได้แก่ ปริมาณน้ำต้นทุนของโครงการที่มี เช่น เขื่อนเก็บกักน้ำ หรืออ่างเก็บน้ำ หรือน้ำใต้ดิน ซึ่งต้องมีการควบคุมการใช้ โดยการเปิดหรือ เก็บรักษา และติดตามวัตถุประสงค์ของการจัดการโครงการ

2.2.2 การจัดการน้ำในระบบส่งน้ำโครงการ ได้แก่ การส่งน้ำเข้าไปในระบบ ชลประทานตามจำนวนและเวลาที่ได้กำหนดไว้ในคลองสายใหญ่ และสายซอย เป็นต้น

2.2.3 การจัดการน้ำในระบบส่งน้ำในไร่นา ได้แก่ การส่งน้ำในคูน้ำ หรือระบบ ส่งน้ำในไร่นาให้มีปริมาณน้ำที่พอเพียงและแพร่กระจายไปสู่แปลงเพาะปลูกโดยทั่วถึง

การจัดการน้ำในโครงการทั้ง 3 ระดับ มีความสัมพันธ์กันอย่างยิ่ง เนื่องจากเป็น ระบบต่อเนื่องกันและจะต้องดำเนินการให้สอดคล้องกันตลอดเวลา มิฉะนั้นจะเกิดปัญหาในการ บริหารงานส่งน้ำและบำรุงรักษาในโครงการนั้นได้ ส่วนหน้าที่และความรับผิดชอบแบ่งได้ คือ การจัดการงานส่งน้ำและบำรุงรักษาระดับแหล่งน้ำและระบบส่งน้ำโครงการ เจ้าหน้าที่โครงการ

เป็นผู้ดูแลรับผิดชอบทั้งการบริหารและงบประมาณ ในระดับไร่นาซึ่งจะเป็นระบบที่ไม่มีควม
ยุ่งยากซับซ้อนไม่ต้องการเทคนิคสูง เกษตรกรผู้ใช้น้ำสามารถปฏิบัติได้จึงให้อยู่ในความดูแล
รับผิดชอบของเกษตรกรผู้ใช้น้ำทั้งการส่งน้ำและบำรุงรักษา (เมธา 2546 : 90)

การใช้น้ำชลประทาน หมายถึง การที่สมาชิกกลุ่มผู้ใช้น้ำชลประทานนำน้ำไปใช้
ประกอบกิจกรรมในด้านต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นการใช้บริโภค ใช้อาบ ใช้ซักผ้า ใช้เลี้ยงสัตว์ ใช้เพื่อ
การปลูกพืช ทำนา หรือใช้เพื่อการอื่น ๆ ซึ่งการใช้น้ำแต่ละประเภทขึ้นอยู่กับความต้องการและ
วิธีการใช้น้ำ จะใช้อย่างไรให้มีประสิทธิภาพ ถูกวิธีและประหยัด การใช้น้ำชลประทานจะมีคลอง
ส่งน้ำ กุดส่งน้ำ อาคารชลประทานที่โครงการชลประทานจัดสร้างขึ้นมา เพื่อสะดวกต่อการให้
สมาชิก ๆ นำน้ำไปใช้ในการเกษตร ทำไร่ ทำนาปลูกข้าวในเขตชลประทาน ซึ่งการบริหารการใช้น้ำ
ชลประทาน ได้แบ่งออกเป็น 5 ด้าน คือ ด้านการบริหารการใช้น้ำชลประทาน ด้านการใช้น้ำ
ชลประทานในกุดส่งน้ำ ด้านการบำรุงรักษาระบบชลประทาน ด้านการมีส่วนร่วมการใช้น้ำ และ
ด้านความรู้และแหล่งความรู้เกี่ยวกับการใช้น้ำชลประทาน (กรมชลประทาน 2544 : 5 - 8)

2.3 หลักการจัดการน้ำชลประทาน

ความสำเร็จของกรมชลประทานในการพัฒนาแหล่งน้ำด้วยการก่อสร้างโครงการ
ชลประทานขนาดใหญ่และขนาดกลางนั้น คือ การบริหารจัดการน้ำเพื่อตอบสนองความต้องการใช้น้ำ
เพื่อการเกษตร การอุปโภคบริโภค การอุตสาหกรรม การคมนาคม การบรรเทาอุทกภัย การรักษา
คุณภาพน้ำอย่างเหมาะสมทั้งในช่วงฤดูฝนและแล้ง โดยเฉพาะอย่างยิ่งเพื่อการเกษตรกรรม ซึ่งเป็น
เป้าหมายหลักของการชลประทาน ปัจจัยสำคัญที่มีผลต่อความสำเร็จของการจัดการน้ำในโครงการ
ชลประทานประกอบด้วย แหล่งน้ำต้นทุน ระบบชลประทานที่ดี และความร่วมมืออย่างใกล้ชิด
ระหว่างเกษตรกรผู้ใช้น้ำกับเจ้าหน้าที่ชลประทาน สิ่งที่จะต้องศึกษาและพิจารณาในการจัดการน้ำ
ระดับโครงการสำหรับวัตถุประสงค์เพื่อการชลประทาน คือ (1) รูปแบบการปลูกพืชของเกษตรกร
(2) การใช้น้ำของพืช (3) น้ำต้นทุน (4) จิตความสามารถของระบบส่งน้ำ และสภาพในปัจจุบัน
(5) ประสิทธิภาพในการส่งน้ำและใช้น้ำ (6) กลุ่มเกษตรกร (7) การวางแผนการส่งน้ำ (8) การ
จัดส่งน้ำ และ (9) การซ่อมแซมและบำรุงรักษา

หลักการจัดการทั่วไปสามารถนำมาประยุกต์ใช้กับการจัดการน้ำได้โดยการปรับให้
สอดคล้องกับวัตถุประสงค์หลักของการจัดการน้ำ ซึ่งมุ่งเน้นที่จะกระจายน้ำอย่างทั่วถึงยุติธรรม
เป็นที่เชื่อถือได้ เสียค่าใช้จ่ายต่ำ เกิดปัญหาน้อย และการใช้น้ำมีประสิทธิภาพสูง หลักการจัดการ
น้ำควรประกอบด้วยองค์ประกอบ 3 ประการ คือ การวางแผนการส่งน้ำหรือวางแผนการจัดสรร
น้ำ การควบคุมการส่งน้ำ และการติดตามประเมินผลการส่งน้ำจริงในสนาม

2.4 บทบาทหน้าที่ขององค์กรในการจัดการชลประทาน

ไกรสร วีระโสภณ และคนอื่น ๆ (2544 : 110 - 113) กล่าวว่า โครงการส่งน้ำ และบำรุงรักษามีหน้าที่รับผิดชอบงานด้านการวางแผน ควบคุม ดูแล และดำเนินการส่งน้ำและบำรุงรักษาในเขตพื้นที่โครงการ มีอาคารชลประทานขนาดใหญ่ อาคารชลประทานขนาดกลาง อาคารชลประทานขนาดเล็ก คลองส่งน้ำ คลองระบายน้ำ การควบคุมการจัดสรรน้ำ การปรับปรุงซ่อมแซมระบบการส่งน้ำและระบายน้ำให้สามารถส่งน้ำแก่พื้นที่เพาะปลูกในเขตโครงการได้อย่างทั่วถึงและมีประสิทธิภาพ รวมทั้งรวบรวมสถิติข้อมูลเกี่ยวกับน้ำท่า น้ำฝน คุณภาพของน้ำ ลักษณะดินและการเพาะปลูกพืชต่าง ๆ ควบคุมและบริหารทั่วไป ด้านธุรการ ด้านการเงิน ด้านพัสดุ ให้คำปรึกษาและร่วมมือกับส่วนราชการที่เกี่ยวข้องในการวางแผนการส่งน้ำให้พื้นที่เพาะปลูก แก้ไขปัญหาข้อขัดแย้งเรื่องการใช้น้ำ ให้คำแนะนำและเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับการส่งน้ำ การซ่อมบำรุงรักษาอาคารชลประทานอย่างถูกวิธี รวมทั้งงานบริหารองค์กรกลุ่มผู้ใช้น้ำด้วย

กรมชลประทาน ได้กำหนดหน้าที่ผู้รับผิดชอบและบทบาทของเจ้าหน้าที่ในพื้นที่ส่งน้ำของโครงการชลประทาน เพื่อทำหน้าที่ปฏิบัติการส่งน้ำและบำรุงรักษาระบบชลประทานในส่วนรับผิดชอบที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับสมาชิกผู้ใช้น้ำ การจัดการน้ำชลประทานจะเน้นเกษตรกรมีส่วนร่วมเป็นหลัก เพื่อจุดประสงค์ให้เกิดความยั่งยืนในงานชลประทาน โดยกรมชลประทานและองค์กรผู้ใช้น้ำชลประทานจะมีบทบาทหน้าที่ดังนี้

2.4.1 *กรมชลประทาน* ในพื้นที่ส่งน้ำของโครงการชลประทานจะมีเจ้าหน้าที่ชลประทาน ทำหน้าที่ปฏิบัติการส่งน้ำและบำรุงรักษาระบบชลประทานในส่วนที่กรมชลประทานรับผิดชอบที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับเกษตรกร คือ

- 1) ผู้อำนวยการโครงการส่งน้ำและบำรุงรักษา หรือผู้อำนวยการโครงการชลประทาน (ผอ.คบ. หรือ ผอ.คป.) ในจังหวัด เป็นหัวหน้าโครงการ ฯ
- 2) หัวหน้าฝ่ายวิศวกรรม (ฟวศ.คบ. หรือ ฟวศ.คป.)
- 3) หัวหน้าฝ่ายจัดสรรน้ำและปรับปรุงระบบชลประทาน (ฝจน.คบ. หรือ ฝจน.คป.)
- 4) หัวหน้าฝ่ายส่งน้ำและบำรุงรักษา (ฝสบ.คบ. หรือ ฝสบ.คป.)
- 5) พนักงานส่งน้ำ
- 6) พนักงานรักษาคลอง
- 7) ผู้รักษาอาคารชลประทาน

โดยโครงการชลประทานมีบทบาทหน้าที่ดังนี้

- 1) จัดหาแหล่งน้ำ ก่อสร้างคลองส่งน้ำ คลองระบายน้ำ และอาคารชลประทานต่าง ๆ
- 2) จัดการน้ำจากแหล่งน้ำ ควบคุมการส่งน้ำในคลองสายใหญ่และคลองซอย
- 3) ดูแลบำรุงรักษาแหล่งน้ำ คลองส่งน้ำสายใหญ่ คลองระบาย อาคารชลประทานในคลองสายใหญ่ และในคลองซอย
- 4) เป็นที่ปรึกษาให้คำแนะนำแก่ผู้ใช้น้ำชลประทาน ด้านการใช้น้ำและการดูแลบำรุงรักษาระบบชลประทาน

2.4.2 องค์กรผู้ใช้น้ำชลประทาน กรมชลประทาน (2548 : 43 - 46) ได้ให้นิยามขององค์กรผู้ใช้น้ำชลประทาน หมายถึง กลุ่มผู้ใช้น้ำชลประทาน (กลุ่มพื้นฐาน) กลุ่มบริหารการใช้น้ำชลประทาน กลุ่มเกษตรกรผู้ใช้น้ำชลประทาน สมาคมผู้ใช้น้ำชลประทาน และสหกรณ์ผู้ใช้น้ำชลประทาน ที่เกิดขึ้นจากการที่เกษตรกรผู้ใช้น้ำในเขตรับน้ำชลประทาน ได้รวมตัวกันจัดตั้งขึ้นเป็นองค์กรผู้ใช้น้ำชลประทาน โดยมีวัตถุประสงค์หลักเพื่อการจัดการน้ำและบำรุงรักษาระบบชลประทาน องค์กรผู้ใช้น้ำชลประทานแบ่งตามสถานภาพด้านกฎหมายออกเป็น 2 ประเภท คือ

1) ประเภทไม่เป็นนิติบุคคล ได้แก่

(1) กลุ่มผู้ใช้น้ำชลประทาน (กลุ่มพื้นฐาน) (Water Users Group: WUG) มีขอบเขตพื้นที่องค์กรผู้ใช้น้ำ ๑ ครอบคลุมพื้นที่แฉกส่งน้ำ 1 แฉก หรือคูน้ำ 1 สาย โครงสร้างองค์กร ๑ ประกอบด้วยหัวหน้ากลุ่ม 1 คน (อาจมีผู้ช่วยตามความจำเป็น) และสมาชิกผู้ใช้น้ำพื้นที่หนึ่งกลุ่มผู้ใช้น้ำ ๑ ไม่ควรมากเกิน 1,000 ไร่

(2) กลุ่มบริหารการใช้น้ำชลประทาน (Integrated Water Users Group: IWUG) มีขอบเขตพื้นที่องค์กรผู้ใช้น้ำ ๑ ครอบคลุมพื้นที่คลองส่งน้ำสายใหญ่หรือคลองซอยหรือคลองแยกซอยหรือโชนส่งน้ำ 1 โชน หรืออาจครอบคลุมพื้นที่ทั้งโครงการชลประทานแต่มากที่สุดไม่ควรเกิน 20,000 ไร่ ต่อหนึ่งองค์กรผู้ใช้น้ำชลประทาน โครงสร้างกลุ่มบริหารผู้ใช้น้ำชลประทาน ประกอบด้วยกลุ่มพื้นฐานหลายกลุ่มที่ใช้น้ำจากแหล่งน้ำหรือคลองสายเดียวกัน มีการบริหารในรูปแบบกรรมการที่เลือกมาจากสมาชิกผู้ใช้น้ำ เพื่อจัดการน้ำจากแหล่งน้ำหรือคลองส่งน้ำสายใหญ่หรือคลองซอยหรือคลองแยกซอย หรือโชนส่งน้ำรวมทั้งในระดับคูน้ำ

2) ประเภทเป็นนิติบุคคล ได้แก่

(1) กลุ่มเกษตรกรผู้ใช้น้ำชลประทาน (Farmer Group : FG) จัดทะเบียนจัดตั้งเป็นกลุ่มเกษตรกรไว้กับนายทะเบียนกลุ่มเกษตรกรประจำจังหวัดในท้องที่ที่จะจัดตั้งตามแบบที่นายทะเบียนสหกรณ์กำหนด โดยอาศัยพระราชกฤษฎีกาว่าด้วยกลุ่มเกษตรกร พ.ศ. 2547

มีวัตถุประสงค์หลักเพื่อช่วยเหลือซึ่งกันและกันในการประกอบอาชีพเกษตรกรรมได้แก่ การทำนา ทำไร่ ทำสวน ประมง และเลี้ยงสัตว์ เป็นต้น ซึ่งในการดำเนินการผลิต การค้า การบริการ และการดำเนินธุรกิจอื่น ๆ นั้น สามารถนำเงินกำไรสุทธิประจำปีที่เหลือจากการกันไว้เป็นทุนสำรองมา แบ่งเป็นเงินปันผลตามหุ้นที่ชำระแล้ว หรือเป็นเงินเฉลี่ยคืนให้แก่สมาชิกตามส่วนธุรกิจที่สมาชิก ได้ทำไว้กับกลุ่มเกษตรกรในระหว่างปี หรือเป็นเงินโบนัสแก่กรรมการ ผู้ตรวจสอบกิจการ และ เจ้าหน้าที่ของกลุ่มเกษตรกรตามที่กำหนดในข้อบังคับ ฯลฯ

(2) สมาคมผู้ใช้น้ำชลประทาน (Water Users Association: WUA)

จดทะเบียนจัดตั้งที่สมาคมผู้ใช้น้ำชลประทานไว้กับกระทรวงมหาดไทย ภายใต้ประมวลกฎหมาย แห่งและพาณิชย์ พ.ศ. 2535 บรรพ 1 ลักษณะ 2 หมวด 2 ส่วนที่ 2 ว่าด้วย "สมาคม" มาตรา 78 - 109 มีขอบเขตพื้นที่และโครงสร้างการบริหารองค์กรฯ เช่นเดียวกับกลุ่มบริหารการใช้น้ำ ชลประทาน มีวัตถุประสงค์หลักเพื่อกระทำการใด ๆ อันมีลักษณะต่อเนื่องร่วมกัน (ซึ่งอาจจะเน้น การจัดการน้ำชลประทานเป็นสำคัญ) โดยมีใช้การหาผลกำไรหรือรายได้มาแบ่งปันกัน

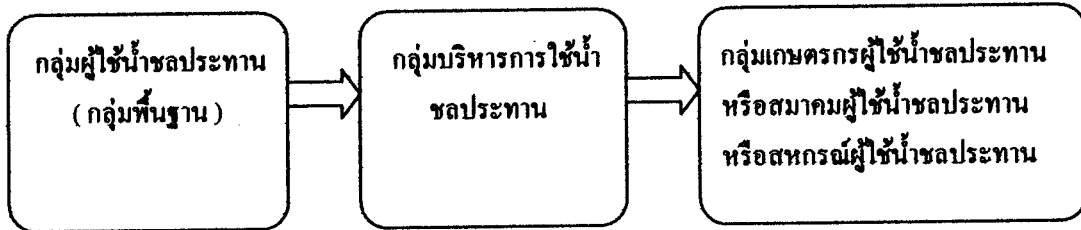
(3) สหกรณ์ผู้ใช้น้ำชลประทาน (Water Users Co-operative : WUC)

จดทะเบียนจัดตั้งเป็นสหกรณ์ผู้ใช้น้ำชลประทานไว้กับกรมส่งเสริมสหกรณ์ โดยอาศัยพระราช บัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542 มีวัตถุประสงค์หลักเพื่อการจัดการน้ำชลประทาน การดำเนินธุรกิจ สามารถนำผลกำไรแบ่งปันกันได้ ขอบเขตพื้นที่รับผิดชอบของสหกรณ์ผู้ใช้น้ำชลประทาน ครอบคลุมเช่นเดียวกับกลุ่มบริหารการใช้น้ำชลประทาน และมีโครงสร้างการบริหารองค์กรฯ ในเรื่องการบริหารจัดการน้ำเช่นเดียวกับกลุ่มบริหารการใช้น้ำชลประทาน

องค์กรผู้ใช้น้ำชลประทานเป็นองค์กรของเกษตรกรผู้ใช้น้ำฯ มีคณะกรรมการที่ เลือกตั้งมาจากผู้ใช้น้ำ มีระเบียบข้อบังคับขององค์กร ขอบเขตพื้นที่ดูแลจะใช้ระบบส่งน้ำเป็นหลัก สมาชิกขององค์กรคือผู้ใช้น้ำจากระบบชลประทานสายเดียวกัน องค์กรผู้ใช้น้ำชลประทานมี บทบาทดังนี้

- 1) เป็นศูนย์รวมของเกษตรกรผู้ใช้น้ำในการประสานงานระหว่างผู้ใช้น้ำ องค์กรปกครองท้องถิ่น กรมชลประทาน และส่วนราชการอื่นๆ
- 2) ดำเนินการเพื่อให้สมาชิกผู้ใช้น้ำปฏิบัติตามระเบียบข้อบังคับขององค์กรฯ
- 3) ดำเนินการควบคุมการส่งน้ำในคูน้ำ เพื่อให้มีการแบ่งปันน้ำแก่ผู้ใช้น้ำด้วย ความเป็นธรรม
- 4) ดำเนินการเพื่อให้สมาชิกฯ ดูแลบำรุงรักษาอาคารชลประทานในคูส่งน้ำ
- 5) ดำเนินการเพื่อแก้ไขปัญหาอันเกี่ยวข้องกับการประกอบอาชีพเกษตรกรรม

2.4.3 ลำดับการพัฒนาองค์กรผู้ใช้น้ำชลประทาน การพัฒนาองค์กรผู้ใช้น้ำควรมีลำดับขั้นตอนดังแสดงไว้ในภาพที่ 2.1 แต่บางครั้งอาจเริ่มต้นตั้งเป็นกลุ่มบริหารการใช้น้ำชลประทานก็ได้ เช่น ในกรณีของโครงการชลประทานขนาดเล็ก อย่างไรก็ตามองค์กรผู้ใช้น้ำชลประทานควรเริ่มต้นจากไม่เป็นนิติบุคคลก่อน

ภาพที่ 2.1 ลำดับการพัฒนาองค์กรผู้ใช้น้ำชลประทาน

2.5 แนวทางการบริหารการใช้น้ำชลประทานขององค์กรผู้ใช้น้ำชลประทาน

กรมชลประทานมีเทคนิคแนวทางการบริหารการใช้น้ำชลประทาน เป็นแนวในการนำไปปฏิบัติ เช่น การจัดทำแผนงาน การจัดทำกฎระเบียบ การติดต่อประสานงาน และดำเนินการบริหารการใช้น้ำให้ถูกวิธี โดยมีวิธีปฏิบัติดังนี้

2.5.1 ก่อนถึงฤดูกาลส่งน้ำ หัวหน้าคูส่งน้ำหรือหัวหน้ากลุ่ม ๆ จะประชุมผู้ใช้น้ำเพื่อวางแผนการปลูกพืชที่ต้องใช้น้ำให้เหมาะสมกับปริมาณน้ำต้นทุนที่มีอยู่ กำหนดจำนวนพื้นที่ปลูกพืชแต่ละชนิด รวบรวมความต้องการใช้น้ำต่อคณะกรรมการขององค์กรผู้ใช้น้ำและเจ้าหน้าที่ชลประทาน เมื่อเจ้าหน้าที่ชลประทานและคณะกรรมการรับทราบและวางแผนการส่งน้ำไปแล้ว หัวหน้าคูส่งน้ำทุกสายจะต้องนัดประชุมสมาชิกผู้ใช้น้ำ เพื่อทำความเข้าใจและตกลงแบ่งปันน้ำและการดูแลบำรุงรักษาคูน้ำ ถ้าพื้นที่ทำการเกษตรเป็นที่นา ผู้ใช้น้ำต้องจัดทำคั่นนาและแบ่งแปลงย่อยเพื่อเก็บกักน้ำไว้ใช้ในแปลงเพาะปลูกด้วย

2.5.2 ระหว่างฤดูกาลส่งน้ำ สมาชิกผู้ใช้น้ำต้องปฏิบัติตามกฎระเบียบและกติกาการใช้น้ำตามรอบเวรที่ตกลงกันไว้ หัวหน้าคูส่งน้ำต้องพบกับพนักงานส่งน้ำทุกสัปดาห์ เพื่อรายงานสภาพน้ำ ความก้าวหน้าการปลูกพืชก่อนหยุดส่งน้ำประจำฤดู และต้องสำรวจพื้นที่รับผิดชอบเพื่อนำข้อมูลไปร่วมประชุมกับเจ้าหน้าที่ชลประทาน เพื่อกำหนดวันหยุดส่งน้ำ เมื่อทราบวันแล้วต้องแจ้งสมาชิกผู้ใช้น้ำให้ทราบทั่วกัน

2.5.3 สิ้นสุดฤดูกาลส่งน้ำ หัวหน้าผู้ส่งน้ำสอบถามความคิดเห็นกับสมาชิกกลุ่มผู้ใช้น้ำเพื่อทราบถึงปัญหาการใช้น้ำที่ผ่านมา และนำเสนอในที่ประชุมคณะกรรมการองค์การผู้ใช้น้ำชลประทาน เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดปัญหาในฤดูกาลส่งน้ำครั้งต่อไป

2.5.4 ด้านการใช้น้ำชลประทาน ในฤดูส่งน้ำแต่ละสายจะมีหัวหน้ากลุ่มและผู้ช่วยอีกหนึ่งคนหรือมากกว่านั้น ซึ่งได้รับเลือกจากสมาชิกภายในผู้นำเดียวกัน หัวหน้ากลุ่มผู้ใช้น้ำจะต้องเป็นผู้รับผิดชอบต่อการแจกจ่ายน้ำชลประทานให้เป็นไปตามรอบเวรที่กำหนด และการบำรุงรักษาอุโมงค์ส่งน้ำ ถนน อูระบายน้ำ และอาคารชลประทานต่าง ๆ โดยสมาชิกต้องทำการปลูกพืชให้สอดคล้องกับกำหนดการส่งน้ำชลประทาน ปฏิบัติตามรอบเวร ตามกฎระเบียบ รายงานข้อขัดข้อง ความเสียหายแก่หัวหน้ากลุ่ม ให้ความร่วมมือในการแบ่งปันการใช้น้ำและบำรุงรักษาอุโมงค์ส่งน้ำ ถนน อูระบายน้ำ ในพื้นที่ของกลุ่มและปฏิบัติตามข้อเสนอแนะต่าง ๆ เกี่ยวกับการจัดไร่นาอย่างเหมาะสม ผลจากการใช้น้ำถูกวิธีคือ สมาชิกทุกรายได้รับน้ำอย่างทั่วถึง พอเพียงและยุติธรรม ได้รับน้ำตามกติกา ตรงตามเวลา เกิดความสามัคคี และได้ผลผลิตมากขึ้นด้วย

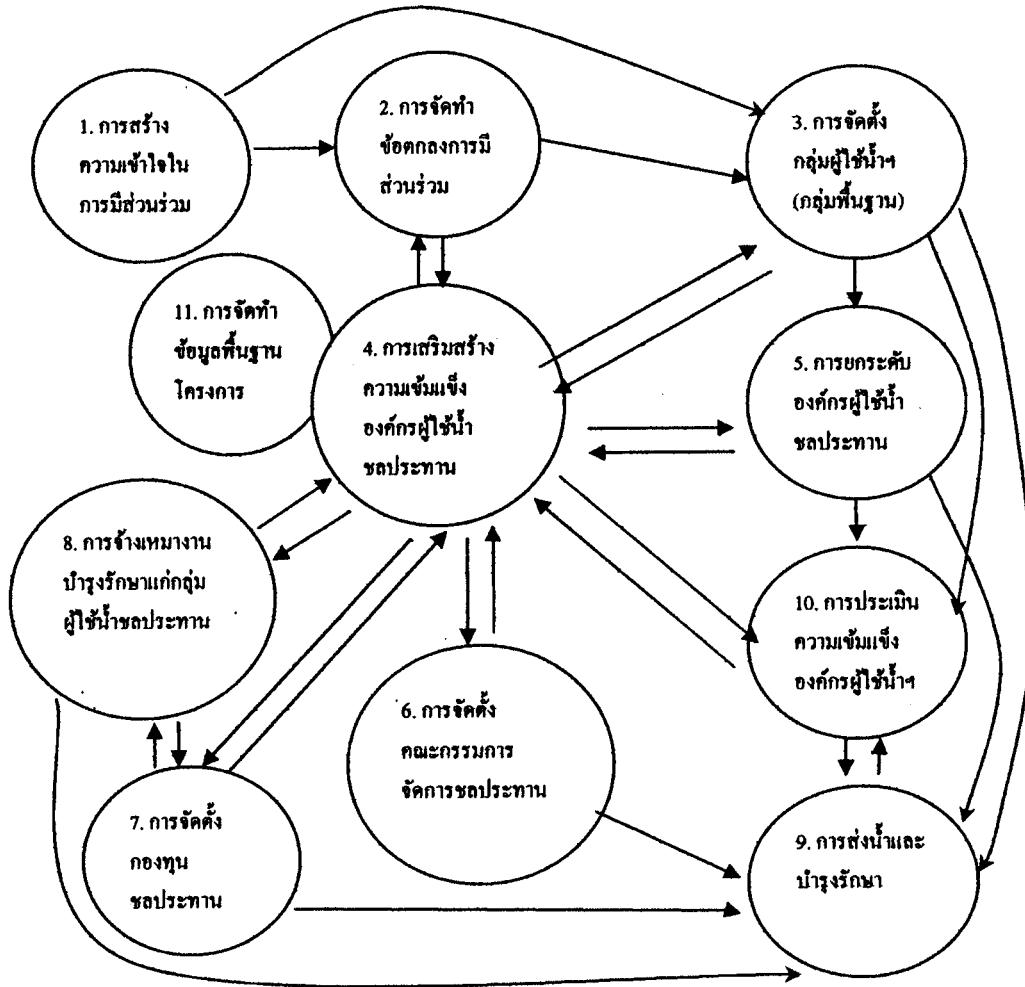
3. การบริหารจัดการชลประทานโดยเกษตรกรมีส่วนร่วม

การบริหารจัดการชลประทานโดยเกษตรกรมีส่วนร่วม (Participatory Irrigation Management : PIM) มีแนวทางดังนี้

3.1 การดำเนินงานการมีส่วนร่วมด้านการส่งน้ำและบำรุงรักษา

การบริหารจัดการชลประทานโดยเกษตรกรมีส่วนร่วมด้านการส่งน้ำและบำรุงรักษา หมายถึง การบริหารจัดการชลประทานทุกระดับของโครงการชลประทาน โดยให้เกษตรกรหรือผู้ใช้น้ำชลประทานเข้ามามีส่วนร่วมกับในการตัดสินใจบริหารจัดการและดำเนินงานกิจกรรมชลประทานด้านการส่งน้ำและบำรุงรักษา ตามที่ได้ตกลงเห็นชอบร่วมกันหรือได้กำหนดขึ้นโดยการดำเนินงานการมีส่วนร่วมด้านการส่งน้ำและบำรุงรักษา (กรมชลประทาน 2548 : 100 - 347) ได้จำแนกเป็น 11 กิจกรรม

การดำเนินงานทั้ง 11 กิจกรรมดังกล่าว จะดำเนินการครบทุกกิจกรรมหรือไม่หรือจะเริ่มที่กิจกรรมไหนก่อน สามารถประยุกต์ให้เหมาะสมกับวัฒนธรรม สังคม สภาพภูมิประเทศของแต่ละพื้นที่ และความต้องการของเกษตรกรเป็นสำคัญ แต่ถือว่าเป็นภาระหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ชลประทานที่จะต้องสร้างความเข้าใจให้กลุ่มผู้ใช้น้ำชลประทานตระหนักถึงผลประโยชน์ที่เกษตรกรจะได้รับจากการดำเนินงานแต่ละกิจกรรม และผลักดันการดำเนินงานให้ครบทั้ง 11 กิจกรรม เพื่อสร้างความยั่งยืนในการบริหารจัดการน้ำ ดังแสดงไว้ในภาพที่ 2.2

ภาพที่ 2.2 ความสัมพันธ์ของ 11 กิจกรรมการมีส่วนร่วมด้านการส่งน้ำและบำรุงรักษา

สำหรับการบริหารจัดการน้ำโดยให้เกษตรกรมีส่วนร่วมด้านส่งน้ำและบำรุงรักษา การดำเนินงานของ 11 กิจกรรม มีรายละเอียดดังนี้

3.1.1 การสร้างความเข้าใจการมีส่วนร่วมด้านการส่งน้ำและบำรุงรักษา ถือเป็นกิจกรรมแรกที่มีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องดำเนินการ แบ่งออกเป็น 2 กลุ่มเป้าหมาย ได้แก่

1) การสร้างความเข้าใจแก่เจ้าหน้าที่ชลประทาน มีเป้าหมายเพื่อให้เจ้าหน้าที่ชลประทานรับทราบ และเข้าใจนโยบายการมีส่วนร่วมของกรมชลประทานทั้ง 11 กิจกรรม ลักษณะการดำเนินกิจกรรมจะเน้นการฝึกอบรมให้เจ้าหน้าที่ที่ปฏิบัติงานตามโครงการชลประทานต่าง ๆ เช่น หัวหน้าฝ่ายส่งน้ำและบำรุงรักษา (ฝสบ.คบ. / ฝสป.คป.) พนักงานส่งน้ำ

2) การสร้างความเข้าใจแก่เกษตรกร องค์กรปกครองท้องถิ่น และเจ้าหน้าที่หน่วยงานอื่น ๆ มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ทราบหลักการ เหตุผล ความจำเป็น แนวทาง

ประโยชน์ที่ได้รับ และเป้าหมายการมีส่วนร่วมตามที่กำหนดไว้ ส่วนเจ้าหน้าที่ของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น กรมส่งเสริมการเกษตร กรมวิชาการเกษตร กรมประมง กรมปศุสัตว์ และธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ ต้องสร้างความเข้าใจให้ทราบความเปลี่ยนแปลงในการจัดการชลประทาน เพื่อบูรณาการให้เกิดความร่วมมือกันในการปฏิบัติงานต่อไป

3.1.2 การจัดทำข้อตกลงการมีส่วนร่วม เมื่อเกษตรกรทราบหลักการ เหตุผล ความจำเป็น แนวทาง ประโยชน์ที่ได้รับจากการดำเนินงานตามกิจกรรมที่ 1 แล้ว ในกิจกรรมต่อไปจะมีการทำข้อตกลงการมีส่วนร่วมในการจัดการชลประทานของเกษตรกรเป็นข้อตกลงเบื้องต้น เพื่อแสดงเจตจำนงชัดเจนถึงการมีส่วนร่วมของเกษตรกรกับกรมชลประทาน บางครั้งในทางปฏิบัติการจัดทำข้อตกลง อาจจะทำหลังการจัดตั้งกลุ่มผู้ใช้น้ำแล้วก็ได้ เมื่อต้องการความร่วมมือ และเกษตรกรเห็นด้วยกับกรมชลประทานจึงจัดทำข้อตกลงไว้เป็นหลักฐาน

3.1.3 การจัดตั้งกลุ่มผู้ใช้น้ำชลประทาน (กลุ่มพื้นฐาน) เกษตรกรจะต้องมีส่วนร่วมในด้านการส่งน้ำและบำรุงรักษาในระดับคูส่งน้ำ และระดับคลองส่งน้ำ โดยผ่านองค์กรผู้ใช้น้ำชลประทานประเภทต่าง ๆ ดังนั้นการจัดตั้งกลุ่มพื้นฐานระดับคูส่งน้ำ / ท่อ เพื่อที่จะมอบให้เกษตรกรมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการน้ำในระดับคลองแยกซอย คลองซอย และคลองสายใหญ่ในลำดับต่อไป

3.1.4 การเสริมสร้างความเข้มแข็งองค์กรผู้ใช้น้ำชลประทาน นับว่าเป็นกิจกรรมที่สำคัญเป็นอย่างยิ่งของกระบวนการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการบริหารจัดการน้ำฯ ให้เกิดความยั่งยืน ซึ่งมีแนวทางในการดำเนินงาน ดังนี้

1) การฟื้นฟูกลุ่มผู้ใช้น้ำชลประทาน (กลุ่มพื้นฐาน)

(1) กรณีที่กลุ่มผู้ใช้น้ำชลประทานได้จัดตั้งโดยไม่มีทะเบียน ไม่มีข้อตกลง และไม่มีกิจกรรมการฟื้นฟูกลุ่มผู้ใช้น้ำ การฟื้นฟูกลุ่มผู้ใช้น้ำจะต้องดำเนินงานกิจกรรมต่าง ๆ เช่นเดียวกับการก่อตั้งกลุ่มใหม่

(2) กรณีที่กลุ่มผู้ใช้น้ำชลประทานได้จัดตั้งโดยมีทะเบียน และข้อตกลงกลุ่มผู้ใช้น้ำครบถ้วน แต่ไม่มีกิจกรรมต่าง ๆ การฟื้นฟูกลุ่มผู้ใช้น้ำจะเน้นกิจกรรมการประชาสัมพันธ์กลุ่มผู้ใช้น้ำ เพื่อทำความเข้าใจ สร้างความตระหนักในหน้าที่ และกระตุ้นให้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการชลประทาน การส่งน้ำและบำรุงรักษา ตามแนวทางการบริหารจัดการชลประทานโดยเกษตรกรมีส่วนร่วม

(3) กรณีกลุ่มผู้ใช้น้ำชลประทานได้จัดตั้งโดยไม่มีทะเบียน และไม่มีข้อตกลงกลุ่มผู้ใช้น้ำแต่มีกิจกรรมเข้มแข็ง การฟื้นฟูกลุ่มผู้ใช้น้ำจะเน้นการประชุมกลุ่ม เพื่อ

ทบทวนการจัดทำข้อตกลงและทำทะเบียนกลุ่มให้เป็นทางการ อย่างไรก็ตามควรทำกิจกรรม ประชาสัมพันธ์กลุ่มผู้ใช้น้ำ และกระตุ้นให้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการชลประทาน

2) การฝึกอบรม / สัมมนาผู้นำองค์กรผู้ใช้น้ำชลประทาน เน้นผลลัพธ์จะเกิดขึ้นภายหลังจากการฝึกอบรม มุ่งที่จะก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงด้านความรู้ ทักษะคิด และทักษะแก่ผู้เข้ารับการฝึกอบรมในกิจกรรมด้านชลประทาน ด้านเกษตร ด้านสังคม ด้านใดด้านหนึ่ง หรือหลายด้าน ขึ้นอยู่กับความเหมาะสมในการจัดแต่ละครั้ง

3) การจัดทัศนศึกษาดูงาน กลุ่มผู้ใช้น้ำชลประทานที่อยู่ระหว่างการพัฒนา เกษตรกรหรือสมาชิกกลุ่มผู้ใช้น้ำยังขาดความรู้ ขาดประสบการณ์ ขาดความมั่นใจในการดำเนินงานของกลุ่ม การนำเกษตรกรหรือผู้ใช้น้ำไปทัศนศึกษาดูงานกลุ่มผู้ใช้น้ำอื่นที่ประสบความสำเร็จ จะเปิดโอกาสให้เกษตรกรเกิดการเรียนรู้ และนำประสบการณ์มาพัฒนาพัฒนาของกลุ่มของตน

4) การจัดการประชุมโดยกระบวนการสร้างอนาคตร่วมกัน (*Future Search Conference : FSC*) เป็นรูปแบบการประชุมที่ใช้อนาคตที่เต็มไปด้วยความหวังร่วมกันของกลุ่มโดยใช้เป้าหมายในการทำงานแทนการใช้ปัญหาเป็นตัวตั้งในการทำงาน ช่วยให้เกิดเป้าหมายร่วมกันที่สมาชิกทุกคนยอมรับ และสร้างแนวทางการทำงานของกลุ่มที่ชัดเจน

5) การประชุมกลุ่มผู้ใช้น้ำชลประทานรายคู่ส่งน้ำ เพื่อชี้แจงข่าวสารต่าง ๆ ให้สมาชิกกลุ่ม และร่วมกำหนดแนวทางการแก้ปัญหา ถ้าสมาชิกทุกคนเข้าใจสามารถปฏิบัติได้ กลุ่มผู้ใช้น้ำจะพัฒนาขึ้นและกลุ่มจะเข้มแข็งในที่สุด

6) การประชุมผู้นำหรือคณะกรรมการกลุ่มบริหารการใช้น้ำชลประทาน การประชุมผู้นำหรือคณะกรรมการกลุ่มจะเป็นการถ่ายทอดความรู้ความเข้าใจ หาแนวทางการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นภายในกลุ่มผู้ใช้น้ำ และกลุ่มบริหารการใช้น้ำชลประทาน นอกจากนี้ยังมีการวางแผนกิจกรรม เพื่อพัฒนาและติดตามความก้าวหน้าของกิจกรรมที่ได้ดำเนินการไปแล้วว่ามีผลดี ผลเสียอย่างไร การประชุมควรจัดประชุมทุกเดือน หลังจากนั้นจึงจัดประชุมสมาชิกทั้งหมด

3.1.5 การยกระดับองค์กรผู้ใช้น้ำชลประทาน กรมชลประทานจะดำเนินการเสริมสร้างความเข้มแข็งของกลุ่มผู้ใช้น้ำชลประทาน (กลุ่มพื้นฐาน) โดยการให้ความรู้ สร้างความเข้าใจอย่างต่อเนื่อง นำเกษตรกรทัศนศึกษาดูงานในพื้นที่ต่าง ๆ เมื่อเกษตรกรมีส่วนร่วมกับเจ้าหน้าที่ชลประทานในการตัดสินใจด้านการบริหารจัดการน้ำทุกระดับ และมีความพร้อมที่จะยกระดับของกลุ่มให้สูงขึ้น การยกระดับแบ่งออกเป็น 4 ลักษณะ คือ

- 1) กลุ่มผู้ใช้น้ำชลประทาน เป็นกลุ่มบริหารการใช้น้ำชลประทาน
- 2) กลุ่มบริหารการใช้น้ำชลประทาน เป็นกลุ่มเกษตรกรผู้ใช้น้ำชลประทาน
- 3) กลุ่มบริหารการใช้น้ำชลประทาน เป็นสมาคมผู้ใช้น้ำชลประทาน

4) กลุ่มบริหารการใช้น้ำชลประทาน เป็นสหกรณ์ผู้ใช้น้ำชลประทาน

3.1.6 การจัดตั้งคณะกรรมการจัดการชลประทาน โครงการชลประทานต่าง ๆ จำเป็นต้องปรับเปลี่ยนรูปแบบการบริหารจัดการชลประทานในด้านการส่งน้ำและบำรุงรักษาที่ดำเนินการโดยเจ้าหน้าที่ชลประทานฝ่ายเดียว เป็นการบริหารในรูปแบบคณะกรรมการโดยมีตัวแทนกลุ่มผู้ใช้น้ำร่วมอยู่ด้วย ซึ่งเรียกว่า คณะกรรมการจัดการชลประทาน (Joint Management Committee For Irrigation : JMC) เพื่อให้เกษตรกรได้มีส่วนร่วมในการบริหารจัดการส่งน้ำและบำรุงรักษา ตามความต้องการและผลประโยชน์ของเกษตรกรโดยตรง ทำให้เกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของนำไปสู่การมีส่วนร่วมในการจัดการชลประทานด้วยความสมัครใจ เต็มใจ และอย่างยั่งยืน คณะกรรมการควรมีตัวแทนองค์กรปกครองท้องถิ่น ตัวแทนหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น กรมส่งเสริมการเกษตร ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ ภาคเอกชนอื่นรวมอยู่ด้วย เพื่อให้สอดคล้องกับการกระจายอำนาจไปสู่ท้องถิ่นและเป็นการดำเนินการชลประทานแบบบูรณาการ

3.1.7 การจัดตั้งกองทุนชลประทาน องค์กรผู้ใช้น้ำไม่ว่าจะเป็นองค์กรในระดับใดต้องมีการดำเนินการบริหารกลุ่มผู้ใช้น้ำ ซึ่งค่าใช้จ่ายต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในระยะเริ่มต้นจะเป็นการเสียสละของคณะกรรมการ แต่เมื่อกลุ่มมีความเข้มแข็งมากขึ้น เกษตรกรในกลุ่มมีรายได้ที่มั่นคงมากขึ้น กลุ่มเกษตรกรสามารถจัดตั้งกองทุนขึ้นได้ เรียกว่า “กองทุนชลประทาน” ซึ่งในบางครั้งจะเรียกชื่อกองทุนส่งน้ำและบำรุงรักษา หรือกองทุนเพื่อการซ่อมแซมและปรับปรุงระบบชลประทานซึ่งมีความหมายแตกต่างกันอยู่บ้าง

3.1.8 การจ้างเหมางานบำรุงรักษาแก่องค์กรผู้ใช้น้ำชลประทาน เมื่อองค์กรผู้ใช้น้ำชลประทานมีความเข้าใจเรื่องชลประทานและร่วมบำรุงรักษามาโดยตลอด การเสริมสร้างความเข้มแข็งแก่กลุ่มผู้ใช้น้ำอีกประการหนึ่งคือการจ้างเหมางานที่อยู่ในความรับผิดชอบของกรมชลประทานให้แก่กลุ่มผู้ใช้น้ำ เมื่อมีผลกำไรจะสามารถนำไปสมทบทุนกองทุนชลประทาน

3.1.9 การมีส่วนร่วมในการส่งน้ำและบำรุงรักษา เมื่อสมาชิกผู้ใช้น้ำ องค์กรผู้ใช้น้ำชลประทาน องค์กรปกครองท้องถิ่น และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง มีความเข้าใจมีความพร้อมในการร่วมกิจกรรมการส่งน้ำ บำรุงรักษา และกิจกรรมอื่นที่เกี่ยวข้อง ทั้งด้านการตัดสินใจในเรื่องการบริหารจัดการ และการดำเนินงานกิจกรรมต่าง ๆ ประเด็นสำคัญ ได้แก่ ความรับผิดชอบการดำเนินงานส่งน้ำและบำรุงรักษาของเกษตรกรในแต่ละฤดูกาลส่งน้ำตลอดไป จะเป็นไปตามแนวทางการบริหารจัดการชลประทานโดยเกษตรกรมีส่วนร่วม โดยมีวิธีปฏิบัติ ดังนี้

- 1) การกำหนดพื้นที่ส่งน้ำ
- 2) การแจ้งความต้องการปลูกพืชขององค์กรผู้ใช้น้ำชลประทาน
- 3) การปรับแผนการส่งน้ำ

4) การประชุมคณะกรรมการจัดการชลประทาน เพื่อทำความตกลงด้านการส่งน้ำและบำรุงรักษา

5) การแจ้งข้อตกลงการส่งน้ำแก่หัวหน้าองค์กรผู้ใช้น้ำชลประทาน

6) การบำรุงรักษาระบบชลประทาน

7) การส่งน้ำตามแผน

8) การตรวจเยี่ยมเพื่อสร้างความเข้มแข็งกลุ่มผู้ใช้น้ำ

9) การวัดปริมาณน้ำชลประทานที่จัดสรร

10) การแจ้งพื้นที่ปลูกพืชจริงและกิจกรรมของกลุ่มผู้ใช้น้ำ

11) การประมวลผลการดำเนินงาน

12) การประชุมคณะกรรมการชลประทาน เพื่อการประเมินผลการทำงานด้านส่งน้ำ บำรุงรักษา และกิจกรรมอื่นที่เกี่ยวข้อง

13) การทำรายงานผลการดำเนินงานส่งน้ำและบำรุงรักษา ณ สิ้นฤดูส่งน้ำ

3.1.10 การประเมินความเข้มแข็งองค์กรผู้ใช้น้ำชลประทาน ทำให้ทราบว่าองค์กรผู้ใช้น้ำที่ได้จัดตั้งขึ้น และให้ความรู้มาเป็นลำดับนั้นมีความสามารถอยู่ในระดับใด หากผลการประเมิน พบว่า องค์กรผู้ใช้น้ำนั้นยังไม่สามารถดำเนินการได้ด้วยตัวเอง โครงการฯ จะต้องหาทางสนับสนุนให้องค์กรผู้ใช้น้ำนั้นมีการพัฒนาขึ้นจนสามารถบริหารจัดการน้ำชลประทานได้ เพื่อเป็นข้อมูลพิจารณาสนับสนุนให้เป็นสถาบันนิติบุคคลต่อไป

3.1.11 การจัดการทำข้อมูลพื้นฐานโครงการ เป็นกิจกรรมที่สามารถดำเนินการได้ทันที ถือได้ว่าเป็นงานตามปกติที่โครงการฯ จะต้องดำเนินการอยู่แล้วในระบบฐานข้อมูลภาพรวมขององค์กร เป็นข้อมูลด้านระบบชลประทานและข้อมูลด้านองค์กรผู้ใช้น้ำชลประทาน และข้อมูลพื้นฐานโครงการนี้ถูกบันทึกจัดเก็บไว้ในระบบฐานข้อมูลการจัดการชลประทานเป็นข้อมูลเริ่มต้น เพื่อวัตถุประสงค์สำเร็จในการดำเนินงานการบริหารจัดการชลประทาน โดยเกษตรกรมีส่วนร่วม

3.2 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการมีส่วนร่วมด้านการส่งน้ำและบำรุงรักษา

การดำเนินงานการบริหารจัดการชลประทาน โดยเกษตรกรมีส่วนร่วม ดำเนินการ โดยให้เกษตรกรและองค์กรปกครองท้องถิ่น ได้มีส่วนร่วมกับกรมชลประทาน ในการบริหารจัดการชลประทานระดับโครงการด้านการส่งน้ำและบำรุงรักษามีประโยชน์ ดังนี้

3.2.1 การก่อสร้างอาคารชลประทานทั้งในกรณีก่อสร้างใหม่ หรือปรับปรุงอาคารเก่าสอดคล้องหรือเป็นไป โดยคำนึงถึงความต้องการของเกษตรกรเป็นสำคัญ

3.2.2 เกษตรกรและองค์กรปกครองท้องถิ่นมีความรู้ดีกร่วมเป็นเจ้าของโครงการชลประทานอันเป็นกุญแจสำคัญที่จะนำไปสู่การเข้าร่วมการบริหารจัดการชลประทานด้านการส่งน้ำและบำรุงรักษาอย่างเป็นรูปธรรมและยั่งยืน

3.2.3 การจัดสรรน้ำและบำรุงรักษา มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลเพิ่มขึ้น โดยการจัดสรรน้ำเป็นตามความต้องการของเกษตรกรอย่างทั่วถึง เป็นธรรม และประหยัด

3.2.4 การบำรุงรักษาระบบชลประทาน ได้รับการดูแลบำรุงรักษาซ่อมแซมเป็นอย่างดีให้ใช้งานได้ดีและยาวนานตลอดอายุการใช้งาน

3.2.5 เกษตรกรในเขตพื้นที่ชลประทานมีรายได้ที่มั่นคงและสูงขึ้น

3.2.6 ลดปัญหาความขัดแย้งระหว่างเกษตรกรด้วยตนเอง

3.2.7 ลดปัญหาความขัดแย้งระหว่างภาคประชาชนกับภาครัฐ

3.2.8 เกษตรกรและองค์กรปกครองท้องถิ่นมีความเข้มแข็ง มีส่วนร่วมกับภาครัฐ ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมรับผลประโยชน์ ซึ่งเป็นการส่งเสริมระบอบประชาธิปไตย

3.2.9 การบริหารจัดการน้ำชลประทานมีความยั่งยืน (Sustainable Irrigation) ซึ่งเป็นเป้าหมายสูงสุดของกรมชลประทาน

3.3 ดัชนีชี้วัดความสำเร็จและมาตรฐานการบริการ

กรมชลประทาน (2544 : 46 – 47) ได้กำหนดมาตรฐานการบริการและดัชนีชี้วัดความสำเร็จ ในการปรับปรุงข้อตกลงการให้บริการที่ทำขึ้นระหว่างกรมชลประทานและองค์กรเกษตรกร (กลุ่มบริหารการใช้น้ำและสมาคมผู้ใช้น้ำ) จะระบุว่ากรมชลประทานจะให้บริการอะไรแก่เกษตรกร (โดยอาศัยมาตรฐานการให้บริการ) เกษตรกรจะให้ค่าใช้จ่ายในการให้บริการเท่าไร และจ่ายอย่างไร สิ่งนี้เป็นส่วนหนึ่งของแนวคิดความเป็นภาคีร่วมมือหรือหุ้นส่วน (Partnership approach) การให้บริการน้ำชลประทานจึงมีองค์ประกอบของมาตรฐานบริการ 3 ประการ ได้แก่ การส่งน้ำ การบำรุงรักษาโครงสร้างพื้นฐาน และความพึงพอใจของเกษตรกร

การส่งน้ำชลประทาน คือ เป้าหมายหลักของมาตรฐานการให้บริการ เนื่องจากเป็นสิ่งที่เกษตรกรใช้วัดความสำเร็จ การส่งน้ำที่ขาดประสิทธิภาพเกิดขึ้นจากทั้งสภาพโครงสร้างพื้นฐานทางกายภาพและการจัดการ การแก้ไขโดยทั่วไปจะเริ่มจากการปรับปรุงโครงสร้างพื้นฐานแต่สิ่งที่ควรปฏิบัติ คือ ควรประเมินการจัดการก่อนแล้วจึงตรวจสอบโครงสร้างพื้นฐานทางกายภาพ โดยมีวัตถุประสงค์ของมาตรฐานการให้บริการส่งน้ำ 5 ข้อ คือ ความมีประสิทธิภาพ ด้านงบประมาณ ความมีประสิทธิภาพด้านการส่งน้ำ ความเป็นธรรม ความถูกต้อง และความน่าเชื่อถือในการส่งน้ำ

4. สภาพทั่วไปของโครงการส่งน้ำและบำรุงรักษาโคมน้อย

4.1 ประวัติความเป็นมา

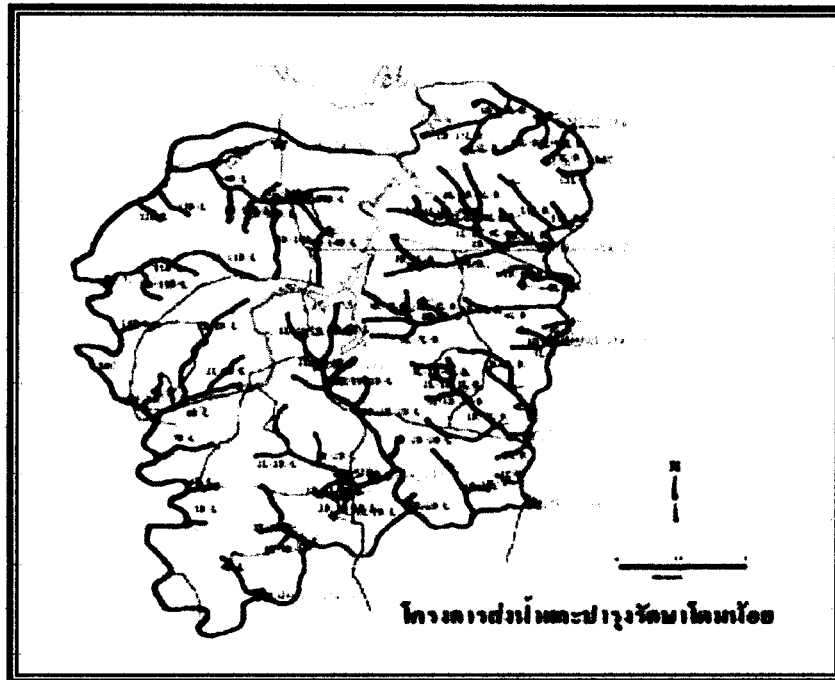
คณะรัฐมนตรีได้มีมติอนุมัติให้การพลังงานแห่งชาติ ดำเนินการก่อสร้างเขื่อนสิรินธรเมื่อวันที่ 7 มิถุนายน พ.ศ. 2510 เป็นเขื่อนหินทิ้งปิดกั้นลำโคมน้อยบริเวณน้ำตกแซน้อย ตำบลช่องเม็ก อำเภอสิรินธร จังหวัดอุบลราชธานี ก่อนจะไหลลงสู่แม่น้ำมูลเพียง 14 กิโลเมตร เป็นโครงการเอนกประสงค์ สามารถเก็บกักน้ำได้สูงสุด 1,966 ล้านลูกบาศก์เมตร เพื่อใช้ประโยชน์ทางการผลิตกระแสไฟฟ้า ป้องกันอุทกภัย และการชลประทาน

เขื่อนสิรินธรตั้งอยู่เกือบตอนปลายของลำโคมน้อย และพื้นที่เขื่อนเป็นพื้นที่แคบที่มีความลาดชันแตกต่างกันมาก สามารถทำการเพาะปลูกได้เฉพาะบางแห่งเท่านั้น แต่มีพื้นที่ที่เหมาะสมกับการชลประทาน ซึ่งคุ้มค่าการลงทุนและผลตอบแทนอยู่ทางตอนเหนือของเขื่อนด้านทิศตะวันตกของอ่างเก็บน้ำที่มีระดับพื้นที่สูงกว่าระดับเก็บกักของอ่าง ดังนั้นกรมชลประทานจึงพิจารณาเป็นโครงการสูบน้ำด้วยกระแสไฟฟ้า “โครงการส่งน้ำและบำรุงรักษาโคมน้อย” เพื่อสูบน้ำจากอ่างเก็บน้ำเขื่อนสิรินธรส่งให้แก่พื้นที่เพาะปลูกที่อยู่สองฝั่งของลำห้วยกว้าง โดยเริ่มดำเนินการก่อสร้างระบบชลประทานเมื่อปี พ.ศ. 2511 เสร็จเมื่อปี พ.ศ. 2527 รวมระยะเวลา 16 ปี คิดเป็นค่าลงทุนทั้งสิ้น 672 ล้านบาท ส่งน้ำให้พื้นที่จำนวน 183,044 ไร่

4.2 ที่ตั้งและอาณาเขต

โครงการส่งน้ำและบำรุงรักษาโคมน้อย มีห้วงงานตั้งอยู่ที่บ้านโนนจันทร์ ตำบลโนนกลาง อำเภอพิบูลมังสาหาร จังหวัดอุบลราชธานี สังกัดสำนักชลประทานที่ 7 (ภาพที่ 2.1) พิกัดเส้นรุ้งที่ 15 องศา 15 ลิปดาเหนือ และเส้นแวงที่ 105 องศา 20 ลิปดาตะวันออก (พิกัด 48PWB 370645 ระวาง 6039 II) ห่างจากเส้นพรมแดนระหว่างประเทศไทยกับสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวประมาณ 27 กิโลเมตร พื้นที่ชลประทานอยู่ในเขตอำเภอพิบูลมังสาหาร และอำเภอสิรินธร มีอาณาเขตดังนี้

ทิศเหนือ	ติดต่อกับบ้านยอดคอนสี บ้านกุดชมภู และบ้านคอนหวาย จรดอำเภอพิบูลมังสาหาร อำเภอสิรินธร และ แม่น้ำมูล
ทิศใต้	ติดต่อกับบ้านหนองสองห้อง บ้านโนนสวรรค์ และบ้านหนองคู อำเภอพิบูลมังสาหาร
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับอ่างเก็บน้ำเขื่อนสิรินธร
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับบ้านชาติฮี บ้านหินลาด อำเภอพิบูลมังสาหาร

ภาพที่ 2.3 ขอบเขตโครงการส่งน้ำและบำรุงรักษาโคมน้อย จังหวัดอุดรราชธานี

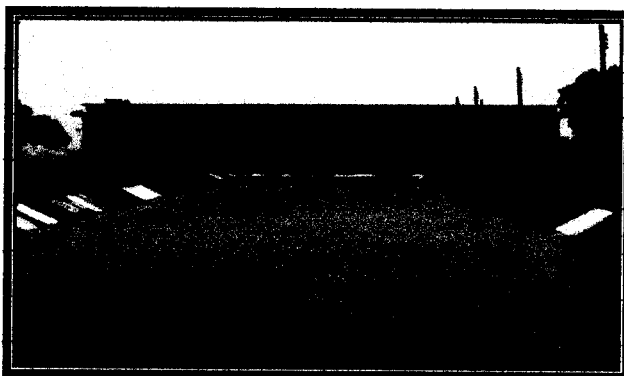
4.3 โรงสูบน้ำ

ลักษณะอาคารประกอบที่มีความสำคัญที่สุดในโครงการ ฯ ได้แก่ โรงสูบน้ำมีขนาด 8.80 x 57.60 เมตร แสดงในภาพที่ 2.2 โดยมีรายละเอียดของลักษณะที่ตั้งโรงสูบน้ำดังนี้

4.3.1 คลองชักน้ำจากอ่างเก็บน้ำสิรินธร ความยาวของคลองชักน้ำมายังหน้าโรงสูบน้ำ 860 เมตร กั้นคลองกว้าง 8.00 เมตร ลาดด้านข้างคลอง 1:1.5

4.3.2 เครื่องสูบน้ำ จำนวนเครื่องสูบน้ำ 10 เครื่อง อัตราการสูบ 2.25 ลูกบาศก์เมตรต่อวินาที ประกอบด้วยเครื่องสูบน้ำขนาดเส้นผ่าศูนย์กลาง 36 นิ้ว ขับด้วยมอเตอร์ขนาด 350 แรงม้า จำนวน 8 เครื่อง และขนาด 400 แรงม้า จำนวน 2 เครื่อง ปริมาณน้ำผ่านสูงสุดของโครงการ ฯ โคน้อย 26.25 ลูกบาศก์เมตรต่อวินาที รายละเอียดลักษณะที่ตั้งของเครื่องสูบน้ำ คือ

1) ระดับน้ำสูงสุดหน้าโรงสูบน้ำ	142.200	เมตร - ร.ท.ก.
2) ระดับน้ำปกติหน้าโรงสูบน้ำ	139.70	เมตร - ร.ท.ก.
3) ระดับน้ำต่ำสุดหน้าโรงสูบน้ำ	137.200	เมตร - ร.ท.ก.
4) ระดับหัวสูบน้ำ	135.000	เมตร - ร.ท.ก.
5) ระดับน้ำในคลองส่งน้ำ	145.000	เมตร - ร.ท.ก.
6) ความสูงของน้ำที่สูบน้ำ	10.00	เมตร

ภาพที่ 2.4 โรงสูบน้ำของโครงการส่งน้ำและบำรุงรักษาโคมน้อย

4.4 รายละเอียดสภาพพื้นที่ของโครงการฯ

โครงการส่งน้ำและบำรุงรักษาโคมน้อย พื้นที่โครงการ (project area) เท่ากับ 203,382 ไร่ โดยมีพื้นที่ชลประทาน (irrigable area) เท่ากับ 183,044 ไร่ การจำแนกประเภทดิน (land classification) แบ่งออกเป็น 11 ประเภท คือ ดินโคราช ดินอิน ดินน้ำพอง ดินสกล ดินโคราชโพธิสัย ดินร้อยเอ็ดอัน ดินร้อยเอ็ด ดินเพ็ญ ดินโพธิสัย ดินอุบล และดินร้อยเอ็ดเพ็ญ

4.5 ระบบส่งน้ำและอาคารประกอบ

4.5.1 *คลองสายใหญ่ฝั่งขวา* ลักษณะประจําของท่อส่งน้ำปากคลองสายใหญ่ฝั่งขวา (ภาพที่ 2.5) ชนิดบานตรงแบบเลื่อน (slide gate) ขนาด 1.65 x 1.65 เมตร จำนวน 2 แถว ระบายน้ำผ่านอาคารได้ 9.435 ลูกบาศก์เมตรต่อวินาที เป็นอาคารประเภทท่อลอดถนน พื้นที่โครงการฯ ฝั่งขวา 66,275 ไร่ ความยาวคลองส่งน้ำสายใหญ่ฝั่งขวา 25.000 กม.(ภาพที่ 2.6) และความยาวคลองส่งน้ำสายซอยฝั่งขวา 37 สาย รวมยาว 114.950 กิโลเมตร

ภาพที่ 2.5 ประจําของท่อส่งน้ำปากคลองส่งน้ำสายใหญ่ฝั่งขวา

ภาพที่ 2.6 คลองส่งน้ำสายใหญ่ขวา

4.5.2 **คลองสายใหญ่ฝั่งซ้าย** ลักษณะประตูระบายของท่อส่งน้ำปากคลองสายใหญ่ฝั่งซ้าย (ภาพที่ 2.7) ชนิดบานตรงแบบเลื่อน (slide gate) ขนาด 2.00 x 2.00 เมตร จำนวน 2 แถว ระบายน้ำผ่านอาคารได้ 16.815 ลูกบาศก์เมตรต่อวินาที เป็นอาคารประเภทท่อลอดถนน พื้นที่โครงการ ฯ ฝั่งซ้าย 137,107 ไร่ ความยาวคลองส่งน้ำสายใหญ่ฝั่งซ้ายยาว 65.600 กิโลเมตร (ภาพที่ 2.8) และความยาวคลองส่งน้ำสายซอยฝั่งซ้าย 41 สาย รวมยาว 168.631 กิโลเมตร

ภาพที่ 2.7 ประตูระบายของท่อส่งน้ำปากคลองส่งน้ำสายใหญ่ฝั่งซ้าย

ภาพที่ 2.8 คลองส่งน้ำสายใหญ่ฝั่งซ้าย

4.5.3 การบริหารงานด้านส่งน้ำและบำรุงรักษา แบ่งขอบเขตออกเป็น

4 ฝ่าย คือ

1) ฝ่ายส่งน้ำและบำรุงรักษาที่ 1 พื้นที่ทั้งหมด 37,545 ไร่ พื้นที่ชลประทาน 33,790 ไร่ กลุ่มผู้ใช้น้ำชลประทานพื้นฐาน 119 กลุ่ม จำนวนสมาชิกผู้ใช้น้ำรวมทั้งสิ้น 851 ราย

2) ฝ่ายส่งน้ำและบำรุงรักษาที่ 2 พื้นที่ทั้งหมด 73,639 ไร่ พื้นที่ชลประทาน 66,275 ไร่ กลุ่มผู้ใช้น้ำชลประทานพื้นฐาน 317 กลุ่ม จำนวนสมาชิกผู้ใช้น้ำรวมทั้งสิ้น 2,717 ราย

3) ฝ่ายส่งน้ำและบำรุงรักษาที่ 3 พื้นที่ทั้งหมด 44,092 ไร่ พื้นที่ชลประทาน 39,683 ไร่ กลุ่มผู้ใช้น้ำชลประทานพื้นฐาน 137 กลุ่ม จำนวนสมาชิกผู้ใช้น้ำรวมทั้งสิ้น 1,464 ราย

4) ฝ่ายส่งน้ำและบำรุงรักษาที่ 4 พื้นที่ทั้งหมด 48,106 ไร่ พื้นที่ชลประทาน 43,296 ไร่ กลุ่มผู้ใช้น้ำชลประทานพื้นฐาน 127 กลุ่ม จำนวนสมาชิกผู้ใช้น้ำรวมทั้งสิ้น 869 ราย

4.6 การดำเนินงานด้านการส่งน้ำ

4.6.1 การส่งน้ำฤดูแล้ง โครงการ ฯ จะส่งน้ำช่วยเหลือการปลูกพืชในฤดูแล้งเป็นหลัก โดยเริ่มประมาณเดือนธันวาคม และสิ้นสุดประมาณกลางเดือนเมษายนของทุกปี

4.6.2 การส่งน้ำฤดูฝน โครงการ ฯ จะดำเนินการส่งน้ำช่วยเหลือการปลูกพืชต่อเมื่อเกิดสภาวะฝนทิ้งช่วงเป็นเวลานานจนอาจทำให้เกิดความเสียหายแก่พื้นที่เพาะปลูก

4.7 การดำเนินงานด้านการจัดตั้งองค์กรผู้ใช้น้ำชลประทาน

การบริหารจัดการชลประทานโดยเกษตรกรมีส่วนร่วมนั้น เกษตรกรจะต้องมีส่วนร่วมในด้านการส่งน้ำและบำรุงรักษาในระดับคูส่งน้ำ และระดับคลองส่งน้ำ โดยผ่านองค์กรผู้ใช้น้ำชลประทานประเภทต่าง ๆ ซึ่งเริ่มจากกลุ่มพื้นฐานระดับคูน้ำ / ท่อ ดังนั้นจึงมีความจำเป็นที่จะมีการจัดตั้งกลุ่มพื้นฐานระดับคูส่งน้ำ / ท่อก่อนที่จะให้เกษตรกรมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการน้ำในระดับคลองแยกซอย คลองซอย และคลองสายใหญ่ ซึ่งจะพัฒนาเป็นกลุ่มบริหารการใช้น้ำชลประทาน กลุ่มเกษตรกรผู้ใช้น้ำชลประทานหรือสมาคมผู้ใช้น้ำชลประทาน หรือสหกรณ์ผู้ใช้น้ำชลประทานต่อไป โครงการส่งน้ำและบำรุงรักษาโคมน้อยได้ดำเนินการจัดตั้งกลุ่มผู้ใช้น้ำชลประทานพื้นฐาน และกลุ่มบริหารการใช้น้ำชลประทาน สำหรับรายละเอียดข้อมูลองค์กรผู้ใช้น้ำได้แสดงไว้ในตารางที่ 2.1

ตารางที่ 2.1 รายละเอียดกลุ่มผู้ใช้น้ำชลประทานพื้นฐาน และกลุ่มบริหารการใช้น้ำชลประทาน

รายการ	กลุ่มผู้ใช้น้ำ			กลุ่มบริหาร				ผลรวม กลุ่ม พื้นฐาน	พื้นที่ องค์กร ทั้งสิ้น (ไร่)
	ชลประทานพื้นฐาน			การใช้น้ำชลประทาน					
	จำนวน (กลุ่ม)	พื้นที่ (ไร่)	สมาชิก (ราย)	จำนวน (กลุ่ม)	พื้นฐาน (กลุ่ม)	พื้นที่ (ไร่)	สมาชิก (ราย)		
ฝ่ายส่งน้ำและบำรุงรักษาที่ 1	76	21,214	851	2	43	12,557	403	119	33,790
ฝ่ายส่งน้ำและบำรุงรักษาที่ 2	286	59,090	2,717	1	31	7,185	264	317	66,275
ฝ่ายส่งน้ำและบำรุงรักษาที่ 3	105	31,030	1,464	2	32	8,652	423	137	39,683
ฝ่ายส่งน้ำและบำรุงรักษาที่ 4	82	29,902	869	2	45	13,394	284	127	43,296
รวม	549	141,236	5,901	7	151	41,808	1,374	700	183,044

หมายเหตุ : ฝ่ายจัดสรรน้ำและปรับปรุงระบบชลประทาน โครงการส่งน้ำและบำรุงรักษาโคมน้อย

5. ลักษณะของฝายส่งน้ำและบำรุงรักษาที่ 4

5.1 ข้อมูลทั่วไป

5.1.1 **ที่ตั้งฝายส่งน้ำและบำรุงรักษาที่ 4** โครงการส่งน้ำและบำรุงรักษาโคมน้อย จังหวัดอุบลราชธานี สังกัดสำนักชลประทานที่ 7 ก่อสร้างเสร็จปี พ.ศ. 2530 ที่ตั้งห้วงงานเลขที่ 303 หมู่ที่ 17 ตำบลกุดชุมภู อำเภอกุดชุมภูงามหาร จังหวัดอุบลราชธานี รหัสไปรษณีย์ 34110

5.1.2 อัตรากำลัง

- 1) ข้าราชการ จำนวน 1 ราย
- 2) ลูกจ้างประจำ จำนวน 20 ราย

5.1.3 **พื้นที่ของฝายส่งน้ำและบำรุงรักษาที่ 4** พื้นที่ทั้งหมด 48,106 ไร่
ชลประทาน 43,296 ไร่ แบ่งความรับผิดชอบเป็น 7 โซน คือ

1) โซนที่ 1 พื้นที่ชลประทาน	4,250 ไร่
2) โซนที่ 2 พื้นที่ชลประทาน	7,548 ไร่
3) โซนที่ 3 พื้นที่ชลประทาน	4,194 ไร่
4) โซนที่ 4 พื้นที่ชลประทาน	4,596 ไร่
5) โซนที่ 5 พื้นที่ชลประทาน	5,675 ไร่
6) โซนที่ 6 พื้นที่ชลประทาน	9,363 ไร่
7) โซนที่ 7 พื้นที่ชลประทาน	7,120 ไร่

5.1.4 **แหล่งน้ำของฝายส่งน้ำและบำรุงรักษาที่ 4** จากคลองส่งน้ำสายใหญ่ฝั่งซ้าย ช่วงกิโลเมตรที่ 40+900 ถึงกิโลเมตรที่ 65+600 ปริมาณน้ำผ่านสูงสุดของฝายส่งน้ำที่ 4 เท่ากับ 6.28 ลูกบาศก์เมตรต่อวินาที

5.1.5 **คลองส่งน้ำของฝายส่งน้ำและบำรุงรักษาที่ 4** คลองส่งน้ำชลประทานมีจำนวน 15 สาย รวมความยาว 61.730 กิโลเมตร มีกลุ่มผู้ใช้น้ำชลประทานพื้นฐาน 127 กลุ่ม สมาชิกกลุ่มผู้ใช้น้ำชลประทาน 869 ราย

5.2 ข้อมูลด้านส่งน้ำ

5.2.1 **จำนวนสถานีวัดน้ำฝน** สถานีวัดน้ำฝน 2 แห่ง ปริมาณฝนเฉลี่ย 1,760 มิลลิเมตรต่อปี

5.2.2 **ปริมาณน้ำที่ใช้ในการปลูกพืชฤดูแล้ง** ในปี 2549/50 เท่ากับ 23.700 ล้านลูกบาศก์เมตร

5.2.3 **ประสิทธิภาพของโครงการในฤดูแล้ง** 58.00 %

5.2.4 ข้อมูลด้านองค์กรผู้ใช้น้ำ จำนวนองค์กรผู้ใช้น้ำฯ ในปัจจุบัน

1) กลุ่มบริหารการใช้น้ำชลประทาน 2	กลุ่ม พื้นที่	13,394 ไร่
2) กลุ่มผู้ใช้น้ำชลประทานพื้นฐาน 127	กลุ่ม พื้นที่	43,296 ไร่

5.2.5 โครงสร้างการบริหารองค์กรผู้ใช้น้ำฯ ในปัจจุบันมี 3 ส่วนหลัก ดังนี้

1) การบริหารการส่งน้ำและบำรุงรักษา มีกิจกรรม คือ

- (1) สำรวจความต้องการปลูกพืชจากสมาชิกส่งให้เจ้าหน้าที่

ชลประทาน

- (2) ประชุมใหญ่สมาชิกชี้แจงแผนการส่งน้ำประจำฤดู และผลการ

ดำเนินกิจกรรมร่วมกับเจ้าหน้าที่ชลประทาน องค์กรบริหารส่วนตำบล และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

- (3) ประชุมสมาชิกกลุ่มผู้ใช้น้ำ เพื่อจัดรอบเวรการรับน้ำภายในฤดูส่งน้ำ

- (4) สมาชิกร่วมทำการบำรุงรักษาอุส่งน้ำให้สามารถส่งน้ำได้

2) การบริหารองค์กรผู้ใช้น้ำ มีกิจกรรม คือ

- (1) สำรวจ จัดทำ แก้ไขบัญชีรายชื่อสมาชิกและแผนที่แปลง

กรรมสิทธิ์

- (2) เลือกตั้งหัวหน้าอุส่งน้ำ หัวหน้าคลอง / เขต และคณะกรรมการ

ตามวาระ ตลอดจนจัดทำสัญญากลุ่มผู้ใช้น้ำ

- (3) ประเมินผลงานขององค์กรประจำฤดูการส่งน้ำและประจำปี

- (4) ประชาสัมพันธ์ข่าวสาร บัญชีรายรับ - จ่าย และผลงานให้สมาชิก

ทราบ

3) การบริหารด้านอื่น ๆ มีกิจกรรม คือ

(1) ส่งเสริมและพัฒนาอาชีพเกษตรกรกรรม ดำเนินการให้สมาชิกขายผลผลิตให้ได้ในราคาที่เหมาะสม ตลอดจนดูแลรักษารวมชาติและสิ่งแวดล้อมไม่ให้เกิดมลพิษ

- (2) จัดให้มีกิจกรรมเพื่อเสริมสร้างความสามัคคีภายในกลุ่มผู้ใช้น้ำ

- (3) จัดทำกิจกรรมเพื่อสาธารณะประโยชน์

6. ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วม

ผู้วิจัยได้รวบรวมผลงานวิจัยต่าง ๆ จากการศึกษาแนวคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการจัดการน้ำชลประทานฝ่ายส่งน้ำและบำรุงรักษาที่ 4 โครงการส่งน้ำ

และบำรุงรักษาโฉมน้อย จังหวัดอุบลราชธานี แล้วนำมากำหนดกรอบแนวคิดในการศึกษา โดยมีตัวแปรอิสระประกอบด้วย

6.1 ปัจจัยพื้นฐานส่วนบุคคล ประกอบด้วย เพศ อายุ และระดับการศึกษา มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการจัดการน้ำชลประทาน โดยมีรายละเอียดดังนี้

6.1.1 เพศ จากผลการวิจัยของ เกษตรฉัตร รัตนศรี (2544 : 76) พบว่า เพศ เป็นปัจจัยสำคัญที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการจัดทำแผนพัฒนาการเกษตร ภายใต้โครงการเพิ่มศักยภาพการผลิตของชุมชนในตำบลหลักภาคใต้ในทุกขั้นตอน สำหรับการวิจัยของ Kaufman (1949 : 528) พบว่า เพศ มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของประชาชน นอกจากนี้ สุพรชัย มั่งมีสิทธิ์ (2535 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมของชาวบ้านในการจัดการป่าชุมชนในโครงการขององค์กรพัฒนาเอกชน ศึกษากรณีโครงการป่าชุมชนที่ริเริ่มโดยศูนย์พัฒนาหมู่บ้านชนบทผสมผสาน อำเภอบ้านไผ่ จังหวัดขอนแก่น พบว่าตัวแปรที่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของชาวบ้านในการจัดการป่าชุมชน ได้แก่ เพศ

6.1.2 อายุ จากผลการศึกษาของ สุรแสง พูนเพิ่มสุขสมบัติ (2544 : 92) พบว่า อายุ มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานด้านการแปรรูปกระท้อนของสมาชิกกลุ่มแม่บ้านเกษตรกร อำเภอเมือง จังหวัดปราจีนบุรี ซึ่งในเรื่องนี้ Kaufman (1949 : 528) และ Beal (1962 : 252) พบว่า อายุมีความสัมพันธ์อย่างสูงกับการมีส่วนร่วมของสมาชิกกลุ่ม สำหรับการศึกษานี้ของ Kanchanachitra (1976 : 42) พบว่า ตัวแปรที่มีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญกับการมีส่วนร่วมคือ อายุ นอกจากนี้ ปิยะพร บุญเพ็ญ (2531 : 27) พบว่าระดับของอายุเป็นปัจจัยที่มีผลทำให้ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับวิธีการสหกรณ์ของสมาชิกสตรีกลุ่มตัวอย่างแตกต่างกัน

6.1.3 ระดับการศึกษา จากผลการศึกษาของ บัวพันธ์ พรรคทิง และคนอื่น ๆ (2532 : 86-87) นงกาญจน์ บุณรักษ์ (2533 : 91) อนุภรณ์ สุวรรณสทิศกร (2529 : 60 - 62) Beal (1962 : 249 - 256) Kaufman (1949 : 528) และ Kanchanachitra (1976 : 42) ผลการวิจัยพบว่า การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติมีความสัมพันธ์กับคุณภาพชีวิต ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วม คือ ระดับการศึกษา ซึ่งจากการศึกษาของ เทวินทร์ รวมสุขนิรันดร์ (2546 : 56) พบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของหมอดินอาสาประจำตำบลในการดำเนินงานพัฒนาที่ดิน คือ ระดับการศึกษาและผลการศึกษาของ สุรแสง พูนเพิ่มสุขสมบัติ (2544 : 92) พบว่า ระดับการศึกษา มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานด้านการแปรรูปกระท้อนของสมาชิกกลุ่มแม่บ้านเกษตรกร อำเภอเมือง จังหวัดปราจีนบุรี

6.2 ปัจจัยทางเศรษฐกิจ ประกอบด้วย ขนาดพื้นที่ทำการเกษตร จำนวนแรงงาน ภายในครัวเรือน และรายได้ของครัวเรือน มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการจัดการน้ำชลประทาน โดยมีรายละเอียด ดังนี้

6.2.1 **ขนาดพื้นที่ทำการเกษตร** จากผลการศึกษาของ นงกาญจน์ บุรณรักษ์ (2533 : 91) พบว่า จำนวนที่ดินทำกินมีความสัมพันธ์ทางบวกกับการมีส่วนร่วมในทางปฏิบัติ นอกจากนี้ เพิ่มศักดิ์ สัจจะเวทะ (2545 : 93) ได้ทำการศึกษาการมีส่วนร่วมในการใช้ทรัพยากรน้ำ จากโครงการชลประทาน กรณีศึกษา: โครงการอ่างเก็บน้ำห้วยแอ่ง จังหวัดร้อยเอ็ด ผลการวิจัย ปรากฏว่า เกษตรกรในเขตชลประทานมีส่วนร่วมในการใช้น้ำจากโครงการชลประทานในระดับ ปานกลาง โดยขึ้นอยู่กับขนาดพื้นที่เพาะปลูก ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ นพวรรณ เสวตานนท์ (2546 : 93) พบว่า ขนาดพื้นที่ถือครอง มีความสัมพันธ์ทางบวกกับการมีส่วนร่วม ของประชาชนในการจัดการทรัพยากรป่าไม้ลุ่มน้ำคลองอุตะเกาในขั้นตอนการร่วมรับผลประโยชน์ และจากการศึกษาของ เทวินทร์ รวมสุขนิรันดร์ (2546 : 56) พบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วม ของหมอดินอาสาประจำตำบลในการดำเนินงานพัฒนาที่ดิน คือ ขนาดพื้นที่ทำการเกษตร

6.2.2 **จำนวนแรงงานภายในครัวเรือน** จากการศึกษาของ กรณิศ เชื้อศิริถาวร (2544 : 83) พบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในกิจกรรมกลุ่มของสมาชิกกลุ่มแม่บ้านเกษตรกร ได้แก่ จำนวนแรงงานภายในครัวเรือน ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของ นพวรรณ เสวตานนท์ (2546 : 92) พบว่า จำนวนสมาชิกในครัวเรือน มีอิทธิพลต่อปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วม ของประชาชนในการจัดการทรัพยากรป่าไม้ลุ่มน้ำคลองอุตะเกาในขั้นตอนตัดสินใจ

6.2.3 **รายได้ของครัวเรือน** จากผลการศึกษาของ มาณะ จิตตะสังคะ (2526 : 36) พบว่า รายได้มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการพัฒนาของสตรีในชนบทว่ามีปัจจัยที่มีผลต่อการ ดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจ สังคม และการวิจัยของ Kanchanachitra (1976 : 42) พบว่า รายได้ เป็นตัวแปรที่มีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญกับการมีส่วนร่วมในกิจกรรมกลุ่ม ซึ่งในเรื่องนี้ บัวพันธ์ พรรคทิง และคนอื่นๆ (2532 : 86-87) พบว่า รายได้มีความสัมพันธ์กับระดับการมีส่วนร่วม และจากการวิจัยของ ขวัญชัย วงศ์นิติกร (2532 : 115) ยังพบว่า ฐานะทางเศรษฐกิจมีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วม นอกจากนี้ผลการศึกษาของ นงกาญจน์ บุรณรักษ์ (2533 : 91) พบว่า การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติมีความสัมพันธ์กับคุณภาพชีวิตของชาวกะเหรี่ยง ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับระดับคุณภาพชีวิตคือ รายได้เฉลี่ยต่อปี และผลการศึกษาของ สุรแสง พูนเพิ่มสุข สมบัติ (2548 : 92) พบว่า รายได้ มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานด้านการแปร รูปกระท้อนของสมาชิกกลุ่มแม่บ้านเกษตรกร อำเภอเมือง จังหวัดปราจีนบุรี

6.3 ปัจจัยทางสังคม ประกอบด้วย สถานภาพภายในกลุ่มผู้ใช้น้ำ ระยะเวลาในการเป็นสมาชิกกลุ่มผู้ใช้น้ำ การเป็นสมาชิกกลุ่มอื่น การรับข้อมูลข่าวสาร การเข้าร่วมประชุม ฝึกอบรม สัมมนา และดูงาน ประโยชน์ที่ได้รับจากการจัดการน้ำชลประทานของโครงการ ฯ และความรู้เกี่ยวกับการบริหารจัดการน้ำและบำรุงรักษา มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการจัดการน้ำชลประทาน โดยมีรายละเอียด ดังนี้

6.3.1 สถานภาพภายในกลุ่มผู้ใช้น้ำ จากผลการศึกษาของ กรณิศ เชื้อศิริถาวร (2544 : 83) พบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในกิจกรรมกลุ่มของสมาชิกกลุ่มแม่บ้านเกษตรกร ได้แก่ สถานภาพภายในกลุ่มผู้ใช้น้ำ ซึ่งจากการวิจัยของ พรทิพย์ ศรีแสงจันทร์ และคนอื่น ๆ (2538 : บทคัดย่อ) ปัจจัยที่มีผลกระทบต่อความสำเร็จในการดำเนินงานของกลุ่มเกษตรกร 3 อันดับ คือ คณะกรรมการ กิจกรรมกลุ่ม และสมาชิก และผลการวิจัยของ สุเมธ แสงนันทนวล (2531 : 71) พบว่า สถานภาพภายในกลุ่มมีผลต่อปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของสมาชิก นอกจากนั้น ชัยโรจน์ ธนสันติ (2535 : บทคัดย่อ) พบว่า การเป็นกรรมการในกลุ่มก่อให้เกิดความแตกต่างในการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ

6.3.2 ระยะเวลาในการเป็นสมาชิกกลุ่มผู้ใช้น้ำ จากผลการศึกษาของ นภพร เชื้อจำ (2531 : 74 - 76) พบว่า ระยะเวลาในการเข้าเป็นสมาชิกจะมีส่วนร่วมในการส่งเสริมกิจกรรมด้านต่าง ๆ มากกว่าสมาชิกที่มีลักษณะตรงข้าม และจากการศึกษาของ เทวรินทร์ รามสุขนิรันดร์ (2546 : 56) พบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของหมอดินอาสาประจำตำบลในการดำเนินงานพัฒนาที่ดิน คือ การเป็นสมาชิกกลุ่ม ซึ่งสอดคล้องกับ กรณิศ เชื้อศิริถาวร (2544 : 83) พบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในกิจกรรมกลุ่มของสมาชิกกลุ่มแม่บ้านเกษตรกร ได้แก่ ระยะเวลาในการเป็นสมาชิกกลุ่ม

6.3.3 การเป็นสมาชิกกลุ่มอื่น จากผลการศึกษาของ ขวัญชัย วงศ์นิติกร (2532 : 115) พบว่า การเป็นสมาชิกกลุ่มกิจกรรมอื่นจะมีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน และการวิจัยของ เกษตรฉัตร รัตนศรี (2544 : 58 - 60) พบว่า การเป็นสมาชิกกลุ่มกิจกรรมทางการเกษตร เป็นปัจจัยสำคัญที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการจัดทำแผนพัฒนาการเกษตรภายใต้โครงการเพิ่มศักยภาพการผลิตของชุมชนในตำบลหลักภาคใต้ในขั้นตอนการศึกษาศักยภาพและข้อมูลชุมชน และขั้นตอนการวิเคราะห์ปัญหาชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับ กรณิศ เชื้อศิริถาวร (2544 : 83) พบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในกิจกรรมกลุ่มของสมาชิกกลุ่มแม่บ้านเกษตรกร ได้แก่ การเป็นสมาชิกกลุ่มอื่น

6.3.4 การรับข้อมูลข่าวสาร จากผลการศึกษาของ นงกาญจน์ นุรณรัักษ์ (2533 : 91) พบว่า ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติของชาวกะเหรี่ยง ได้แก่ ความถี่ในการติดต่อกับเจ้าหน้าที่ของรัฐบาล และความถี่ในการรับข่าวสารด้านการเกษตรและการดำรงชีพ และจากการศึกษาของ อาสาพรหม เกษทรัพย์ (2524 : 28) พบว่า การติดต่อกับเจ้าหน้าที่ของรัฐบาลมาก จะมีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชนมากกว่าผู้ที่มีการติดต่อกับเจ้าหน้าที่ของรัฐน้อย เพราะก่อให้เกิดการถ่ายทอดข่าวสารขึ้น โดยที่หัวหน้าครัวเรือนเป็นผู้รับข่าวสารและทางราชการเป็นผู้ส่งข่าวสาร นอกจากนี้ สโรชรัตน์ ศิริรัตน์ (2531 : บทคัดย่อ) กล่าวว่า การได้รับข่าวสาร การติดต่อกับเจ้าหน้าที่ที่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมในกิจกรรม และจากการศึกษาของ สมพงษ์ แป้นทอง (2539 : บทคัดย่อ) พบว่าปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมของสมาชิกในกิจกรรมของกลุ่มแม่บ้านเกษตรกร ได้แก่ การได้รับข่าวสารจากวิทยุ เอกสารสิ่งพิมพ์

6.3.5 การเข้าร่วมประชุม ฝึกอบรม สัมมนา และดูงาน จากผลการศึกษาของ กรมการพัฒนาชุมชน (2529 : 60-90) กล่าวว่าปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของสมาชิก คือ การได้รับการฝึกอบรมที่แจ้ง ความรู้และความเข้าใจในวัตถุประสงค์ของการดำเนินงาน และจากการวิจัยของ อนุรัักษ์ ชีระโชติ (2543 : 87) ได้ทำการศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของกลุ่มผู้ใช้น้ำในพื้นที่ของโครงการ ฯ เขื่อนปัตตานี ผลจากการศึกษาปรากฏว่าการมีส่วนร่วมของกลุ่มผู้ใช้น้ำในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ปัจจัยที่ส่งผลในเชิงบวก ได้แก่ ปัจจัยด้านจำนวนครั้งได้รับการฝึกอบรมของสมาชิก เป็นปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของกลุ่มผู้ใช้น้ำ ซึ่งผลการวิจัยของ เพิ่มศักดิ์ ศักจะเวทนะ (2545 : 96) พบว่า เกษตรกรในเขตชลประทานโครงการอ่างเก็บน้ำห้วยแองมีส่วนร่วมในการใช้น้ำจากโครงการชลประทานในระดับปานกลาง โดยปัจจัยส่วนหนึ่งขึ้นอยู่กับเข้าร่วมประชุม อบรม สัมมนา ดูงาน นอกจากนี้ จินดาภรณ์ แสงกาญจนวนิช (2538 : 129 - 139) พบว่าเจ้าหน้าที่ส่งเสริมเดินทางมาพบเกษตรกรยังที่ทำการกลุ่ม บ้านหรือไร่ นา เพื่อแนะนำด้านการเกษตร การจัดการกลุ่ม การจัดการเอกสารความรู้ให้ การนำไปดูงานและการจัดฝึกอบรมด้านการเกษตร มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมในกิจกรรมกลุ่ม และจากการศึกษาของ เทวรินทร์ รวรสุนทรินันทร (2546 : 56) พบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของหมอดินอาสาประจำตำบลในการดำเนินงานพัฒนาที่ดิน คือ ระดับความรู้ที่ได้รับจากการฝึกอบรม โดยผลการวิจัยของ นพวรรณ เสวตานนท์ (2546 : 94) พบว่า การได้รับการฝึกอบรม มีความสัมพันธ์ทางบวกกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการทรัพยากรป่าไม้ ลุ่มน้ำคลองอู่ตะเภาในทุกขั้นตอน

6.3.6 ประโยชน์ที่ได้รับจากการจัดการน้ำชลประทานของโครงการ ฯ จากการวิจัยของ เกษตรนัทร รัตนศรี (2544 : 68) พบว่า ความคาดหวังในผลประโยชน์ เป็นปัจจัยสำคัญ

ที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการจัดทำแผนพัฒนาการเกษตรภายใต้โครงการเพิ่มศักยภาพการผลิตของชุมชนในตำบลหลักภาคใต้ในทุกขั้นตอน ซึ่งทาง พงศ์พันธุ์ เรือรหิรัญ (2533 : 66) พบว่า ผลประโยชน์ตอบแทนทางด้านเศรษฐกิจมีอิทธิพลในการผลักดัน หรือยับยั้งให้บุคคลมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ โดยผลการวิจัยของ นพวรรณ เสวตานนท์ (2546 : 94) พบว่า จำนวนประโยชน์ที่ได้รับจากทรัพยากรป่าไม้ มีความสัมพันธ์ทางบวกกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการทรัพยากรป่าไม้กลุ่มน้ำคลองอู่ตะเภา ในทุกขั้นตอน

6.3.7 ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการบริหารจัดการน้ำและบำรุงรักษา จากผลการศึกษาของ สุพรชัย มั่งมีสิทธิ์ (2535 : บทคัดย่อ) พบว่าตัวแปรที่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของชาวบ้านในการจัดการป่าชุมชน ได้แก่ ความรู้ ความเข้าใจในปัญหาความเสื่อมโทรมของป่าไม้ โดยผลการวิจัยของ นพวรรณ เสวตานนท์ (2546 : 94) พบว่า การได้รับความรู้ด้านการอนุรักษ์ มีความสัมพันธ์ทางบวกกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการทรัพยากรป่าไม้กลุ่มน้ำคลองอู่ตะเภา ในทุกขั้นตอน และผลการศึกษาของ เกษตรฉัตร รัตนศรี (2544 : 64) พบว่า ความรู้ของเกษตรกรในการจัดทำแผนพัฒนาการเกษตร เป็นปัจจัยสำคัญที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการจัดทำแผนพัฒนาการเกษตรภายใต้โครงการเพิ่มศักยภาพการผลิตของชุมชนในตำบลหลักภาคใต้ ในขั้นตอนการจัดเวทีชุมชนเลือกทางเลือก

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการจัดการน้ำชลประทานฝายส่งน้ำและบำรุงรักษาที่ 4 โครงการส่งน้ำและบำรุงรักษาโคมน้อย จังหวัดอุบลราชธานี การศึกษาในครั้งนี้จะใช้รูปแบบการวิจัยเชิงสำรวจตามระเบียบวิธีการวิจัย รายละเอียดมีดังนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย

1.1 ประชากร ได้แก่ สมาชิกของกลุ่มผู้ใช้น้ำชลประทานพื้นฐานที่อยู่อาศัยในพื้นที่ก่อนการเก็บข้อมูลเป็นเวลาไม่น้อยกว่า 1 ปี และประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลัก โดยใช้น้ำชลประทานจากฝายส่งน้ำและบำรุงรักษาที่ 4 โครงการส่งน้ำและบำรุงรักษาโคมน้อย จังหวัดอุบลราชธานี โดยมีคลองส่งน้ำ 15 สาย ครอบคลุมพื้นที่ชลประทาน 43,296 ไร่ ได้จัดตั้งกลุ่มผู้ใช้น้ำแล้วจำนวน 127 กลุ่ม ซึ่งมีประชากรที่เป็นสมาชิกรวมทั้งสิ้น 869 ราย

1.2 กลุ่มตัวอย่าง ดำเนินการคัดเลือกจากประชากรที่เป็นสมาชิกกลุ่มผู้ใช้น้ำในเขตฝายส่งน้ำและบำรุงรักษาที่ 4 โครงการส่งน้ำและบำรุงรักษาโคมน้อย ดังนี้

1.2.1 กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่าง โดยใช้สูตรของทาโร ยามาเน่ (Taro Yamane 1973) โดยยอมให้มีความคลาดเคลื่อนร้อยละ 5 ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

$$\text{สูตร} \quad n = \frac{N}{1+Ne^2}$$

เมื่อ n = ขนาดของกลุ่มตัวอย่าง (ราย)

N = จำนวนหน่วยประชากร (ราย)

e = ความคลาดเคลื่อนที่ยอมรับได้

$$\text{แทนค่า} \quad n = \frac{869}{1+869 \times (0.05)^2} = 273.92 \text{ ราย}$$

ดังนั้นขนาดของกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 274 ราย คิดเป็นร้อยละ 31.53 ของประชากรที่เป็นสมาชิกผู้ใช้น้ำทั้งหมด

1.2.2 การสุ่มตัวอย่าง สุ่มแบบชั้นภูมิ ดังนี้

1) ชั้นตอนที่ 1 ประชากรที่ศึกษาแบ่งออกเป็น 3 เขต คือ ต้นคลองส่งน้ำ กลางคลองส่งน้ำ และปลายคลองส่งน้ำ แล้วคำนวณจำนวนตัวอย่างตามช่วงคลองส่งน้ำสายต่าง ๆ โดยใช้สูตรการกระจายตามสัดส่วนของประชากรในช่วงคลองแต่ละสายคือ

$$\text{สูตร} \quad n_i = \frac{n N_i}{N}$$

เมื่อ n_i = ขนาดของกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาของแต่ละช่วงคลองส่งน้ำสายที่ i (ราย)

n = ขนาดของกลุ่มตัวอย่างทั้งหมดที่ศึกษา ซึ่งมีค่าเท่ากับ 274 ราย

N_i = จำนวนสมาชิกทั้งหมด (ประชากร) ในช่วงคลองส่งน้ำสายที่ i (ราย)

N = จำนวนสมาชิกทั้งหมด (ประชากร) ในคลองส่งน้ำทุกสายมีค่าเท่ากับ 274 ราย

i = 1, 2, 3,, 15

แนวทางการคำนวณกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาในแต่ละช่วงของคลองส่งน้ำสายต่าง ๆ โดยขอยกตัวอย่างการคำนวณเฉพาะในคลองส่งน้ำสายใหญ่ฝั่งซ้าย (LMC.) ดังนี้

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาในแต่ละช่วงของคลองส่งน้ำสายที่ 1 (LMC)

$$\text{ช่วงต้นคลอง} = \frac{274 \times 62}{869} = 20 \text{ ราย}$$

$$\text{ช่วงกลางคลอง} = \frac{274 \times 65}{869} = 20 \text{ ราย}$$

$$\text{ช่วงปลายคลอง} = \frac{274 \times 138}{869} = 44 \text{ ราย}$$

$$\text{รวมกลุ่มตัวอย่างในคลองสาย LMC. ทั้งหมด} = 20 + 20 + 44 = 84 \text{ ราย}$$

สำหรับคลองส่งน้ำสายที่เหลือจะใช้แนวทางดังกล่าวข้างต้นคำนวณต่อไป ผลการคำนวณขนาดของกลุ่มตัวอย่างแบ่งตามช่วงคลองส่งน้ำที่ศึกษาได้แสดงไว้ในตารางที่ 3.1

ตารางที่ 3.1 จำนวนกลุ่มตัวอย่างของสมาชิกผู้ใช้น้ำชลประทานแบ่งตามช่วงคลองส่งน้ำที่ศึกษา

ที่	ชื่อคลองส่งน้ำ	ความ ยาว คลอง ส่งน้ำ (กม.)	สมาชิกผู้ใช้น้ำชลประทาน						รวมสมาชิก ผู้ใช้น้ำใน คลองส่งน้ำ ทั้งหมด (ราย)	รวม กลุ่ม ตัวอย่าง ทั้งหมด (ราย)
			ช่วงต้นคลอง		ช่วงกลางคลอง		ช่วงปลายคลอง			
			ทั้ง หมด (ราย)	กลุ่ม ตัวอย่าง (ราย)	ทั้ง หมด (ราย)	กลุ่ม ตัวอย่าง (ราย)	ทั้ง หมด (ราย)	กลุ่ม ตัวอย่าง (ราย)		
1	LMC.	24.700	62	20	65	20	138	44	265	84
2	10R-LMC.	1.950	20	6	7	2	22	7	49	15
3	11R-LMC.	4.200	20	6	7	2	27	9	54	17
4	1R-11R-LMC.	2.000	0	0	20	6	18	6	38	12
5	1L-11R-LMC.	3.830	29	9	29	9	6	2	64	20
6	12R-LMC.	1.200	3	1	3	1	27	8	33	10
7	13R-LMC.	1.650	0	0	7	2	29	9	36	11
8	14R-LMC.	8.400	9	3	32	10	57	18	98	31
9	1L-14R-LMC.	1.550	0	0	11	3	16	5	27	8
10	1R-14R-LMC.	1.600	6	2	16	5	9	3	31	10
11	2L-14R-LMC.	1.530	0	0	9	3	12	4	21	7
12	2R-14R-LMC.	1.540	5	2	0	0	17	5	22	7
13	3L-14R-LMC.	2.280	23	7	14	4	21	7	58	18
14	3R-14R-LMC.	3.100	20	6	24	8	18	6	62	20
15	4R-14R-LMC.	2.200	2	1	6	2	3	1	11	4
รวม		61.730	199	63	250	77	420	134	869	274

2) ขั้นตอนที่ 2 การสุ่มกลุ่มตัวอย่าง โดยการจับสลากรายชื่อของสมาชิกเกษตรกรในแต่ละช่วงคลองส่งน้ำที่ศึกษา และ ไปสัมภาษณ์สมาชิกให้ได้ตามจำนวนที่ต้องการ

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

2.1 เครื่องมือในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้เป็นแบบสัมภาษณ์ทั้งชนิดปลายปิดและปลายเปิด สร้างขึ้นโดยศึกษาจากแนวคิด ทฤษฎี และผลการวิจัยที่เกี่ยวข้องแล้วนำมาปรับปรุงเพื่อให้เหมาะสมกับการวิจัยในครั้งนี้ ประกอบด้วย 3 ขั้นตอน คือ

ตอนที่ 1 ปัจจัยพื้นฐานส่วนบุคคล สภาพเศรษฐกิจและสังคมของเกษตรกร

ตอนที่ 2 การมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการจัดการน้ำชลประทาน

ตอนที่ 3 ปัญหาและข้อเสนอแนะของเกษตรกรต่อการมีส่วนร่วมในการจัดการน้ำชลประทาน

2.2 การสร้างและการทดสอบเครื่องมือ

ผู้วิจัยได้ดำเนินการสร้างเครื่องมือในลักษณะการใช้แบบสัมภาษณ์ สำหรับสัมภาษณ์สมาชิกเกษตรกรผู้ใช้น้ำชลประทาน โดยมีขั้นตอนการดำเนินงานดังนี้

2.2.1 ศึกษาจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ (1) แนวคิดทฤษฎี

เกี่ยวกับการมีส่วนร่วม (2) หลักการชลประทาน (3) การบริหารจัดการชลประทานโดยเกษตรกรมีส่วนร่วม (4) สภาพทั่วไปของโครงการส่งน้ำและบำรุงรักษาโคมน้อย (5) ลักษณะของฝ่ายส่งน้ำและบำรุงรักษาที่ 4 และ (6) ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อเป็นแนวทางในการสร้างแบบสัมภาษณ์

2.2.2 การสร้างแบบสัมภาษณ์ นำผลจากการศึกษาค้นคว้าตามข้อ 1 มากำหนดในการ

สร้างแบบสัมภาษณ์ได้องค์ประกอบของตัวแปร ดังนี้

1) ตัวแปรอิสระ

(1) ปัจจัยพื้นฐานส่วนบุคคล ประกอบด้วย เพศ อายุ และระดับการศึกษา

(2) ปัจจัยทางเศรษฐกิจ ประกอบด้วย ขนาดพื้นที่ทำการเกษตร จำนวนแรงงานภายในครัวเรือน และรายได้ของครัวเรือน

(3) ปัจจัยทางสังคม ประกอบด้วย สถานภาพภายในกลุ่มผู้ใช้น้ำ ระยะเวลาในการเป็นสมาชิกกลุ่มผู้ใช้น้ำ การเป็นสมาชิกกลุ่มอื่น การรับข้อมูลข่าวสาร การเข้าร่วมประชุม ฝึกอบรม สัมมนา และดูงาน ประโยชน์ที่ได้รับจากการจัดการน้ำชลประทาน และความรู้เกี่ยวกับการบริหารจัดการน้ำและบำรุงรักษา

2) **ตัวแปรตาม** คือ การมีส่วนร่วมของเกษตรกรในขั้นตอนต่าง ๆ ดังนี้

(1) การสร้างความเข้าใจด้านการจัดการน้ำชลประทาน

(2) การจัดทำข้อตกลงเกี่ยวกับการจัดตั้งกลุ่มในการมีส่วนร่วมด้านการ

จัดการน้ำชลประทาน

(3) การเสริมสร้างความเข้มแข็งองค์กรผู้ใช้น้ำชลประทาน

(4) การส่งน้ำและบำรุงรักษา

(5) การจัดทำข้อมูลพื้นฐานโครงการ

2.2.3 การตรวจสอบความเหมาะสมของแบบสัมภาษณ์ เพื่อให้การวิจัยมีความถูกต้องสมบูรณ์ ผู้วิจัยได้นำแบบสัมภาษณ์ไปให้คณะอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์พิจารณาตรวจสอบความเหมาะสม และให้คำแนะนำแก้ไข

2.2.4 ทดสอบแบบสัมภาษณ์ โดยการนำแบบสัมภาษณ์ไปทำการทดสอบความถูกต้อง ความเชื่อถือได้ และความเที่ยงตรง กับประชากรที่มีลักษณะใกล้เคียงกับกลุ่มตัวอย่างในการวิจัยจำนวน 20 ราย นำผลการสัมภาษณ์ตอนที่ 2 การมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการจัดการน้ำชลประทาน เมื่อทดสอบหาค่าความเที่ยงตรง (Reliability consistency) ตามวิธีการหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (Cronbach alpha) โดยใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป ผลการทดสอบค่าความเที่ยงตรง พบว่า การมีส่วนร่วมของเกษตรกรด้านการจัดการน้ำชลประทานในฝ่ายส่งน้ำและบำรุงรักษาที่ 4 โครงการส่งน้ำและบำรุงรักษาโคมน้อย มีค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาเท่ากับ 0.8474 ซึ่งเป็นค่าที่อยู่ในเกณฑ์สูงจึงสามารถนำไปใช้เก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างต่อไป

3. การเก็บรวบรวมข้อมูลวิจัย

ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยวิธีการสัมภาษณ์โดยใช้แบบสัมภาษณ์มี 4 ขั้นตอน ตามแนวทางของ เบญจมาศ อยู่ประเสริฐ (2547 : 313 - 315) ดังนี้

3.1 ขั้นเตรียมการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยต้องเตรียมการก่อนออกภาคสนามเพื่อเก็บข้อมูลการสัมภาษณ์ในเรื่องต่อไปนี้

3.1.1 การกำหนดวัน เวลา และสถานที่สัมภาษณ์ ผู้วิจัยจะต้องมีการกำหนดวัน เวลา สถานที่ที่จะไปสัมภาษณ์รวมทั้งมีการนัดหมายล่วงหน้ากับผู้ให้สัมภาษณ์

3.1.2 การจัดเตรียมวัสดุอุปกรณ์ที่ต้องใช้เพื่อการสัมภาษณ์และการเดินทาง เช่น ดินสอ ปากกา กระดาษช่วยจดบันทึก เวชภัณฑ์ประจำตัว แบบสัมภาษณ์ และยานพาหนะ

3.1.3 ประสานงานกับหัวหน้าฝ่ายส่งน้ำและบำรุงรักษาที่ 4 และเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง เพื่อขอความอนุเคราะห์และอำนวยความสะดวกในการนัดหมายเกษตรกรกลุ่มตัวอย่างที่จะให้สัมภาษณ์

3.2 ขั้นตอนการสัมภาษณ์ ดำเนินการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง โดยมีขั้นตอนในการสัมภาษณ์ คือ

3.2.1 แนะนำตัวผู้ให้สัมภาษณ์ แนะนำตัวว่าเป็นใคร ทำอะไร ที่ไหน และจะมาทำอะไร ให้ผู้สัมภาษณ์รู้จักก่อนที่จะทำการสัมภาษณ์ เพื่อเป็นการสร้างความไว้วางใจและเป็นกันเองกับผู้รับการสัมภาษณ์

3.2.2 ชี้แจงวัตถุประสงค์ของการวิจัย เป็นอย่างไร เกี่ยวข้องกับผู้ให้สัมภาษณ์อย่างไร และชี้แจงความสำคัญของข้อมูลงานวิจัยแก่กลุ่มเกษตรกรผู้ให้สัมภาษณ์ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่เป็นจริงและครบถ้วน

3.2.3 เริ่มดำเนินการสัมภาษณ์ เริ่มถามคำถามที่เตรียมไว้โดยใช้คำถามที่ทำให้ผู้ให้สัมภาษณ์ตอบอย่างง่าย พยายามให้ผู้สัมภาษณ์ตอบในประเด็นที่ต้องการถามทุกข้อตามลำดับ

3.3 บันทึกผลการสัมภาษณ์ ในขณะที่ให้สัมภาษณ์จะต้องบันทึกผลการสัมภาษณ์ไปพร้อมกัน ซึ่งการบันทึกมีหลักปฏิบัติดังนี้

3.3.1 บันทึกผลทันทีระหว่างการสัมภาษณ์ ทั้งคำถามปลายเปิดและปลายปิด

3.3.2 บันทึกตามความเป็นจริงโดยไม่มีอคติ ข้อมูลการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างควรได้รับบันทึกตามความเป็นจริงโดยไม่มี

3.4 ขั้นตอนสุดท้ายของการสัมภาษณ์ มีแนวทางปฏิบัติดังต่อไปนี้

3.4.1 การทบทวนความถูกต้องและความสมบูรณ์ของข้อมูล ข้อมูลที่ได้รับจากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างควรได้รับการทบทวนความถูกต้องและความสมบูรณ์

3.4.2 กล่าวขอบคุณ ควรกล่าวขอบคุณเกษตรกรผู้ให้สัมภาษณ์และผู้เกี่ยวข้องที่ให้ความร่วมมือและสนับสนุนการวิจัยในครั้งนี้

4. การวิเคราะห์ข้อมูล และสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

ดำเนินการดังนี้

4.1 วิธีการวิเคราะห์ข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูลด้วยเครื่องคอมพิวเตอร์ โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป

4.2 สถิติที่ใช้วิเคราะห์ข้อมูล

4.2.1 อธิบายลักษณะของข้อมูล โดยใช้ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าต่ำสุด ค่าสูงสุด และการจัดอันดับ

4.2.2 ศึกษาความสัมพันธ์ของตัวแปร โดยใช้สถิติวิเคราะห์ถดถอยเชิงพหุแบบปกติ (Multiple Regression Analysis) หาความสัมพันธ์ของตัวแปรต่าง ๆ โดยสมการวิเคราะห์มีดังนี้

$$Y = a + b_1X_1 + b_2X_2 + \dots\dots\dots b_nX_n + e$$

โดยที่ Y = ตัวแปรตาม

X = ตัวแปรอิสระ

a = ค่าคงที่ (Constant) หรือส่วนตัดแกน Y

b_1, b_2, \dots, b_n = ค่าสัมประสิทธิ์ถดถอย (Regression coefficient)

e = ความคลาดเคลื่อนอย่างสุ่ม

4.3 การกำหนดระดับความคิดเห็น และระดับการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการจัดการน้ำ โดยแบ่งออกเป็น 5 ระดับ ซึ่งมีเกณฑ์ในการแปลความหมายข้อมูล ดังนี้

$$\begin{aligned} \text{ช่วงคะแนน} &= \frac{\text{คะแนนสูงสุด} - \text{คะแนนต่ำสุด}}{\text{จำนวนระดับ}} \\ &= \frac{5 - 1}{5} \\ &= \frac{4}{5} \\ &= 0.80 \end{aligned}$$

ดังนั้น คะแนนเฉลี่ยระหว่าง 1.00 – 1.80 หมายถึง ระดับความคิดเห็น และการมีส่วนร่วม
ส่วนร่วมน้อยที่สุด

คะแนนเฉลี่ยระหว่าง 1.81 – 2.60 หมายถึง ระดับความคิดเห็น และการมีส่วนร่วม
น้อย

คะแนนเฉลี่ยระหว่าง 2.61 – 3.40 หมายถึง ระดับความคิดเห็น และการมีส่วนร่วม
ปานกลาง

คะแนนเฉลี่ยระหว่าง 3.41 – 4.20 หมายถึง ระดับความคิดเห็น และการมีส่วนร่วม
มาก

คะแนนเฉลี่ยระหว่าง 4.21 – 5.00 หมายถึง ระดับความคิดเห็น และการมีส่วนร่วม
มากที่สุด

4.4 ข้อเสนอแนะต่างๆ ใช้การวิเคราะห์เนื้อหาโดยจัดลำดับหมวดหมู่ความสำคัญ
แบบความเรียง

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง จากการวิจัยเรื่อง การมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการจัดการน้ำชลประทานฝ่ายส่งน้ำและบำรุงรักษาที่ 4 โครงการส่งน้ำและบำรุงรักษาโคมน้อย จังหวัดอุบลราชธานี ได้นำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลเป็น 4 ตอน ดังนี้

1. ข้อมูลพื้นฐานของเกษตรกร

การศึกษาข้อมูลพื้นฐานของเกษตรกร ซึ่งเป็นสมาชิกกลุ่มผู้ใช้น้ำชลประทาน ประกอบด้วย

- 1.1 ปัจจัยพื้นฐานส่วนบุคคลของเกษตรกร
- 1.2 ปัจจัยทางเศรษฐกิจของเกษตรกร
- 1.3 ปัจจัยทางสังคมของเกษตรกร
- 1.4 ประโยชน์ที่ได้รับจากการจัดการน้ำชลประทานของโครงการ
- 1.5 ความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการบริหารจัดการน้ำและบำรุงรักษา

2. ระดับการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการจัดการน้ำชลประทาน

การวิเคราะห์ระดับการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการจัดการน้ำชลประทานในขั้นตอนต่างๆ ได้แก่

- 2.1 การสร้างความเข้าใจด้านการจัดการน้ำชลประทาน
- 2.2 การจัดทำข้อตกลงเกี่ยวกับการจัดตั้งกลุ่มในการมีส่วนร่วมด้านการจัดการน้ำชลประทาน
- 2.3 การเสริมสร้างความเข้มแข็งองค์กรผู้ใช้น้ำชลประทาน
- 2.4 การส่งน้ำและบำรุงรักษา
- 2.5 การจัดทำข้อมูลพื้นฐานโครงการ
- 2.6 การจัดการน้ำชลประทานในภาพรวม

3. ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการจัดการน้ำชลประทาน

การวิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการจัดการน้ำชลประทาน ประกอบด้วย

3.1 ค่าเฉลี่ยของตัวแปรอิสระและตัวแปรตามที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

3.2 การแสดงผลการวิเคราะห์การถดถอยเชิงพหุ เป็นการวิเคราะห์เกี่ยวกับความสัมพันธ์ของปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการจัดการน้ำชลประทาน

4. ปัญหาและข้อเสนอแนะของเกษตรกรต่อการมีส่วนร่วมในการจัดการน้ำชลประทาน

ความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาและข้อเสนอแนะของเกษตรกรต่อการมีส่วนร่วมในการจัดการน้ำชลประทาน ฝ่ายส่งน้ำและบำรุงรักษาที่ 4 โครงการส่งน้ำและบำรุงรักษาโคมน้อย จังหวัดอุบลราชธานี ประกอบด้วย

4.1 ปัญหาการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการจัดการน้ำชลประทาน

4.2 ข้อเสนอแนะการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการจัดการน้ำชลประทาน

1. ข้อมูลพื้นฐานของเกษตรกร

1.1 ปัจจัยพื้นฐานส่วนบุคคลของเกษตรกร

การศึกษาการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการจัดการน้ำชลประทานฝายส่งน้ำและบำรุงรักษาที่ 4 โครงการส่งน้ำและบำรุงรักษาโคมน้อย จังหวัดอุบลราชธานี เกี่ยวกับปัจจัยพื้นฐานส่วนบุคคลของเกษตรกร ประกอบด้วย เพศ อายุ ระดับการศึกษา สรุปดังนี้

ตารางที่ 4.1 ปัจจัยพื้นฐานส่วนบุคคลของเกษตรกร

n = 274		
ปัจจัยส่วนบุคคล	จำนวน (คน)	ค่าร้อยละ
1. เพศ		
ชาย	195	71.2
หญิง	79	28.8
2. อายุ (ปี)		
≤ 30	6	2.2
31 – 40	74	27.0
41 – 50	87	31.8
51 – 60	74	27.0
≥ 61	33	12.0
Min = 22 : Max = 84 : Mean = 47.75 : S.D. = 10.56		
3. ระดับการศึกษา (ปี)		
ไม่ได้รับการศึกษา	1	0.4
ประถมศึกษาปีที่ 4	115	42.0
ประถมศึกษาปีที่ 6	59	21.5
มัธยมศึกษาตอนต้น	81	29.6
มัธยมศึกษาตอนปลาย	12	4.4
อนุปริญญา	3	1.1
ปริญญาตรี	3	1.1

จากตารางที่ 4.1 ปัจจัยพื้นฐานส่วนบุคคลของเกษตรกร ผลการวิจัยพบว่า

1.1.1 เพศ กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ (ร้อยละ 71.2) เป็นเพศชาย และมีเพียงร้อยละ 28.8 เท่านั้นที่เป็นเพศหญิง

1.1.2 อายุ กลุ่มตัวอย่างประมาณหนึ่งในสาม (ร้อยละ 31.80) มีอายุระหว่าง 41 – 50 ปี รองลงมาร้อยละ 27.0 มีอายุระหว่าง 31 - 40 ปี เท่ากันกับ มีอายุระหว่าง 51 – 60 ปี และมีส่วนน้อย (ร้อยละ 2.2) มีอายุต่ำกว่า 30 ปี โดยมีอายุเฉลี่ย 47.75 ปี

1.1.3 การศึกษา กลุ่มตัวอย่างมากกว่าหนึ่งในสาม (ร้อยละ 42.0) จบการศึกษาระดับประถมศึกษาปีที่ 4 รองลงมาร้อยละ 29.6 จบการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น และมีส่วนน้อย (ร้อยละ 0.4) ไม่ได้รับการศึกษา

1.2 ปัจจัยทางเศรษฐกิจของเกษตรกร

การศึกษาปัจจัยทางเศรษฐกิจของเกษตรกรประกอบด้วย ขนาดพื้นที่ทำการเกษตร ขนาดพื้นที่ถือครองที่ดิน จำนวนแรงงานในครัวเรือน และรายได้ของครัวเรือน สรุปดังนี้

ตารางที่ 4.2 ปัจจัยทางเศรษฐกิจของเกษตรกร

n = 274		
ปัจจัยทางเศรษฐกิจ	จำนวน (คน)	ค่าร้อยละ
1. ขนาดพื้นที่ทำการเกษตร (ไร่)		
≤ 5	35	12.8
6 – 15	129	47.1
16 – 25	58	21.2
26 – 35	29	10.6
36 – 45	14	5.1
46 – 55	5	1.8
> 56 ไร่	4	1.5
Min = 2 : Max = 72 : Mean = 16.96 : S.D. = 11.89		

ตารางที่ 4.2 (ต่อ)

n = 274

ปัจจัยทางเศรษฐกิจ	จำนวน (คน)	ค่าร้อยละ
2. ขนาดพื้นที่ถือครองที่ดิน (ไร่)		
2.1 เป็นของตนเอง	254	92.7
≤ 5	17	6.2
6 - 15	130	47.4
16 - 25	61	22.3
26 - 35	29	10.6
36 - 45	10	3.6
46 - 55	5	1.9
> 56 ไร่	2	0.7
Min = 2 : Max = 63 : Mean = 17.23 : S.D. = 10.75		
2.2 เช่า	13	4.7
≤ 10	4	1.4
11 - 30	2	0.7
31 - 50	5	1.9
> 50 ไร่	2	0.7
Min = 5 : Max = 72 : Mean = 27.54 : S.D. = 20.12		
2.3 อาศัยผู้อื่นทำ	7	2.6
≤ 15	5	1.9
16 - 30	0	0.0
> 30 ไร่	2	0.7
Min = 5 : Max = 38 : Mean = 14.29 : S.D. = 15.53		

ตารางที่ 4.2 (ต่อ)

n = 274		
ปัจจัยทางเศรษฐกิจ	จำนวน (คน)	ค่าร้อยละ
3. จำนวนแรงงานภายในครัวเรือน (คน)		
≤ 3	145	52.9
4-6	115	42.0
7-9	12	4.4
10-12	1	0.4
> 12	1	0.4
Min = 1 : Max = 13 : Mean = 3.61 : S.D. = 1.72		
4. รายได้ของครัวเรือน (บาท ต่อปี)		
≤ 10,000	26	9.5
10,001 - 20,000	44	16.1
20,001 - 30,000	71	25.9
30,001 - 40,000	48	17.5
40,001 - 50,000	40	14.6
50,001 - 60,000	18	6.6
> 60,000	27	9.9
Min = 4,000 : Max = 200,000 :		
Mean = 38,488.69 : S.D. = 27,024.07		

จากตารางที่ 4.2 บัญชีทางเศรษฐกิจของเกษตรกร ผลการวิจัยพบว่า

1.2.1 **ขนาดพื้นที่ทำการเกษตร** กลุ่มตัวอย่างเกือบครึ่งหนึ่ง (ร้อยละ 47.1) มีพื้นที่ทำการเกษตรระหว่าง 6 - 15 ไร่ รองลงมาร้อยละ 21.2 มีพื้นที่ระหว่าง 16 - 25 ไร่ และมีส่วนน้อย (ร้อยละ 1.5) มีพื้นที่มากกว่า 56 ไร่ โดยเกษตรกรมีพื้นที่ต่ำสุด 2 ไร่ สูงสุด 72 ไร่ เฉลี่ย 16.96 ไร่

1.2.2 **ขนาดพื้นที่ถือครองที่ดิน** กลุ่มตัวอย่างเกือบทั้งหมด (ร้อยละ 92.7) มีการถือครองที่ดินเป็นของตนเอง และส่วนน้อย (ร้อยละ 2.6) อาศัยผู้อื่นทำ โดยมีขนาดพื้นที่ถือครองต่ำสุด 2 ไร่ สูงสุด 63 ไร่ เฉลี่ย 17.23 ไร่

1.2.3 **จำนวนแรงงานภายในครัวเรือน** กลุ่มตัวอย่างมากกว่าครึ่งหนึ่ง (ร้อยละ 52.9) มีแรงงานน้อยกว่าหรือเท่ากับ 3 คน รองลงมาร้อยละ 42 มีแรงงานระหว่าง 4 - 6 คน และมีส่วนน้อย (ร้อยละ 0.4) มีแรงงานระหว่าง 10 - 12 คน เท่ากันกับมีแรงงานมากกว่า 12 คน โดยมีแรงงานเฉลี่ย 3.61 คน

1.2.4 **รายได้ของครัวเรือน** กลุ่มตัวอย่างหนึ่งในสี่ (ร้อยละ 25.9) มีรายได้ระหว่าง 20,001 - 30,000 บาท รองลงมาร้อยละ 17.5 มีรายได้ระหว่าง 30,001 - 40,000 บาท และมีส่วนน้อย (ร้อยละ 6.6) มีรายได้ระหว่าง 50,001 - 60,000 บาท โดยมีรายได้เฉลี่ยปีละ 38,488.69 บาท

1.3 บัญชีทางสังคมของเกษตรกร

การศึกษาบัญชีทางสังคมของเกษตรกร ประกอบด้วย สถานภาพภายในกลุ่ม ฯ ระยะเวลาในการเป็นสมาชิกกลุ่ม การเป็นสมาชิกกลุ่มอื่น การรับข้อมูลข่าวสารด้านการจัดการน้ำ ชลประทาน การเข้าร่วมประชุม ฝึกอบรม สัมมนา และดูงาน สรุปดังนี้

ตารางที่ 4.3 ปัจจัยทางสังคมของเกษตรกร

n = 274		
ปัจจัยทางสังคม	จำนวน (คน)	ร้อยละ
1. สถานภาพภายในกลุ่มผู้ใช้น้ำ		
สมาชิกกลุ่ม	259	94.5
คณะกรรมการกลุ่ม	5	1.8
หัวหน้ากลุ่ม	10	3.6
2. ระยะเวลาการเป็นสมาชิกกลุ่มฯ (ปี)		
1 - 5 ปี	64	23.4
6 - 10 ปี	97	35.4
11 - 15 ปี	78	28.5
16 - 20 ปี	34	12.4
21 - 25 ปี	1	0.4
Min = 1 : Max = 25 : Mean 10.54 : S.D = 4.94		
3. การเป็นสมาชิกกลุ่มอื่น		
3.1 ไม่เป็น	107	39.1
3.2 เป็น*	167	60.9
กลุ่มเกษตรกร	71	25.9
กลุ่มแม่บ้านเกษตรกร	8	3
กลุ่มยุวเกษตรกร	1	0.4
กลุ่มลูกค้า ข.ก.ส.	75	27.4
สหกรณ์การเกษตร	77	0.8
กลุ่มกิจกรรมทางการเกษตร	4	1.5

ตารางที่ 4.3 (ต่อ)

n = 274		
ปัจจัยทางสังคม	จำนวน (คน)	ร้อยละ
4. การรับข้อมูลข่าวสารด้านการจัดการน้ำชลประทาน		
4.1 แหล่งที่มาของข้อมูลที่เป็นสื่อบุคคล*		
เจ้าหน้าที่ชลประทาน	265	96.7
ผู้นำและคณะกรรมการ	171	62.4
สมาชิกกลุ่มผู้ใช้น้ำ	134	48.8
ผู้นำท้องถิ่น (กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน)	159	58.1
เจ้าหน้าที่ของรัฐจากหน่วยงานอื่น	9	3.4
เจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนตำบล	52	19.1
4.2 แหล่งที่มาของข้อมูลที่เป็นสื่อมวลชน*		
เอกสารของโครงการฯ โคมน้อย	212	77.4
เอกสารของหน่วยราชการอื่น ๆ	61	22.3
หนังสือพิมพ์	19	7
หนังสือวารสารอื่น	16	5.8
วิทยุกระจายเสียง	69	25.3
วิทยุโทรทัศน์	34	12.4
หอกระจายข่าว	233	85.1
5. การเข้าร่วมประชุม ฝึกอบรม สัมมนา และดูงาน		
ด้านชลประทาน		
5.1 ไม่เคย	134	48.9
5.2 เคย*	140	51.1
ประชุม	110	40.1
ฝึกอบรมสัมมนา	28	10.2
ดูงาน	2	0.7

* ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ

จากตารางที่ 4.3 ปัจจัยทางสังคมของเกษตรกร ผลการวิจัยพบว่า

1.3.1 สถานภาพภายในกลุ่มผู้ใช้น้ำ กลุ่มตัวอย่างเกือบทั้งหมด (ร้อยละ 94.5) เป็นสมาชิกกลุ่มผู้ใช้น้ำ โดยร้อยละ 3.6 เป็นหัวหน้ากลุ่ม และมีส่วนน้อย (ร้อยละ 1.8) เป็นคณะกรรมการกลุ่มผู้ใช้น้ำ

1.3.2 ระยะเวลาการเป็นสมาชิกกลุ่มผู้ใช้น้ำ กลุ่มตัวอย่างประมาณหนึ่งในสาม (ร้อยละ 35.4) มีระยะเวลาการเป็นสมาชิกระหว่าง 6 - 10 ปี รองลงมาร้อยละ 28.5 เป็นสมาชิกระหว่าง 11 - 15 ปี และมีส่วนน้อย (ร้อยละ 0.4) เป็นสมาชิกระหว่าง 21 - 25 ปี โดยมีระยะเวลาการเป็นสมาชิกเฉลี่ย 10.54 ปี

1.3.3 การเป็นสมาชิกกลุ่มอื่น กลุ่มตัวอย่างประมาณสองในสาม (ร้อยละ 60.9) เป็นสมาชิกกลุ่มอื่น โดยเกือบหนึ่งในสาม (ร้อยละ 28.2) เป็นสมาชิกกลุ่มสหกรณ์การเกษตร. รองลงมา (ร้อยละ 27.4) เป็นสมาชิกกลุ่มลูกค้า ธ.ก.ส และมีส่วนน้อย (ร้อยละ 0.4) เป็นกลุ่มยูวเกษตรกร

1.3.4 การรับข้อมูลข่าวสารด้านการจัดการน้ำชลประทาน สำหรับการรับข้อมูลข่าวสารด้านการจัดการน้ำชลประทานจำแนกออกเป็น 2 แหล่ง คือ (1) แหล่งที่มาของข้อมูลข่าวสารที่เป็นสื่อบุคคล กลุ่มตัวอย่างเกือบทั้งหมด (ร้อยละ 96.7) ได้รับข้อมูลข่าวสารจากเจ้าหน้าที่ชลประทาน รองลงมาร้อยละ 62.4 ได้รับข้อมูลข่าวสารจากผู้นำและคณะกรรมการกลุ่มผู้ใช้น้ำ และมีส่วนน้อย (ร้อยละ 3.4) ได้รับข้อมูลข่าวสารจากเจ้าหน้าที่ของรัฐจากหน่วยงานอื่น และ (2) แหล่งที่มาของข้อมูลข่าวสารที่เป็นสื่อมวลชน กลุ่มตัวอย่างเกือบส่วนมาก (ร้อยละ 85.1) ได้รับข้อมูลข่าวสารจากหอกระจายข่าว รองลงมาร้อยละ 77.4 ได้รับข้อมูลข่าวสารจากเอกสารของโครงการฯ โคน้อย และมีส่วนน้อย (ร้อยละ 5.8) ได้รับข้อมูลข่าวสารจากหนังสือวารสารอื่น

1.3.5 การเข้าร่วมประชุม ฝึกอบรม สัมมนา และดูงานด้านชลประทาน กลุ่มตัวอย่างประมาณครึ่งหนึ่ง (ร้อยละ 51.1) เคยเข้าร่วมประชุม ฝึกอบรม สัมมนา และดูงาน โดยมากกว่าหนึ่งในสาม (ร้อยละ 40.1) เข้าร่วมประชุม รองลงมาร้อยละ 10.2 เป็นการฝึกอบรม สัมมนา และมีส่วนน้อย (ร้อยละ 0.7) ได้เข้าร่วมดูงาน

1.4 ประโยชน์ที่ได้รับจากการจัดการน้ำชลประทานของโครงการ

การศึกษาเกี่ยวกับประโยชน์ที่ได้รับจากการจัดการน้ำชลประทานของโครงการ ฯ

สรุปดังนี้

ตารางที่ 4.4 ประโยชน์ที่ได้รับจากการจัดการน้ำชลประทานของโครงการ

n = 274

กิจกรรมการใช้ประโยชน์	มากที่สุด (5)		มาก (4)		ปานกลาง (3)		น้อย (2)		น้อยที่สุด (1)		Mean	S.D.	แปลความ	ลำดับที่
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ				
	(คน)	(%)	(คน)	(%)	(คน)	(%)	(คน)	(%)	(คน)	(%)				
1. ใช้ในการปลูกพืช	92	33.6	167	60.9	14	5.1	1	0.4	0	0	4.28	0.57	มากที่สุด	1
2. ใช้ในการเลี้ยงสัตว์	86	31.4	136	49.6	42	15.3	9	3.3	1	0.4	4.08	0.79	มาก	2
3. ใช้ในการอุปโภค - บริโภค	58	21.2	124	45.3	68	24.8	17	6.2	7	2.6	3.76	0.94	มาก	6
4. ทำให้มีการจัดการใช้ที่ดินอย่างมีประสิทธิภาพ	30	10.9	151	55.1	87	31.8	5	1.8	1	0.4	3.74	0.69	มาก	7
5. ช่วยสร้างและเพิ่มรายได้ให้แก่เกษตรกร	38	13.9	181	66.1	50	18.2	5	1.8	0	0.0	3.92	0.62	มาก	3
6. ทำให้ได้รับคำแนะนำและสนับสนุน ค้ำต่าง ๆ จากเจ้าหน้าที่ชลประทาน	9	3.3	195	71.2	66	24.1	3	1.1	1	0.4	3.76	0.54	มาก	5
7. ทำให้ได้รับบริการส่งน้ำและการแก้ไข ปัญหาทำได้อย่างรวดเร็วเป็นที่น่า พอใจ	12	4.4	173	63.1	83	30.3	6	2.2	0	0.4	3.70	0.59	มาก	8
8. ทำให้มีการอนุรักษ์และการใช้ทรัพยากร น้ำในโครงการ ๆ อย่างมีคุณค่า	28	10.2	177	64.6	63	23.0	6	2.2	0	0	3.88	0.63	มาก	4
เฉลี่ยในภาพรวม											3.88	0.41	มาก	

จากตารางที่ 4.4 ประโยชน์ที่ได้รับจากการจัดการน้ำชลประทานของโครงการ พบว่าได้รับประโยชน์อยู่ในระดับมากที่สุดมี 1 กิจกรรม ได้แก่ (1) ใช้ในการปลูกพืช (ค่าเฉลี่ย 4.28) โดยเกษตรกรเห็นว่าได้รับประโยชน์ในระดับมากมี 7 กิจกรรม คือ (1) ใช้ในการเลี้ยงสัตว์ (ค่าเฉลี่ย 4.08) (2) ช่วยสร้างและเพิ่มรายได้ให้แก่เกษตรกร (ค่าเฉลี่ย 3.92) (3) ทำให้มีการอนุรักษ์และการใช้ทรัพยากรน้ำในโครงการอย่างมีคุณค่า (ค่าเฉลี่ย 3.83) (4) ทำให้ได้รับคำแนะนำและสนับสนุนด้านต่างๆจากเจ้าหน้าที่ชลประทาน (ค่าเฉลี่ย 3.76) (5) ใช้ในการอุปโภค-บริโภค (ค่าเฉลี่ย 3.76) (6) ทำให้มีการจัดการใช้ที่ดินอย่างมีประสิทธิภาพ (ค่าเฉลี่ย 3.74) (7) ทำให้ได้รับบริการส่งน้ำและการแก้ไขปัญหาทำได้อย่างรวดเร็วเป็นที่น่าพอใจ (ค่าเฉลี่ย 3.70) เมื่อพิจารณาในภาพรวมพบว่า เกษตรกรได้รับประโยชน์จากการจัดการน้ำชลประทานของโครงการทั้ง 8 กิจกรรม อยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย 3.88)

1.5 ความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการบริหารจัดการน้ำและบำรุงรักษา

การศึกษาความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการบริหารจัดการน้ำและบำรุงรักษา
สรุปดังนี้

ตารางที่ 4.5 รายละเอียดคำถามเกี่ยวกับความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการบริหารจัดการน้ำและบำรุงรักษา

รายละเอียดคำถาม	n = 274	
	ตอบถูก (ร้อยละ)	ตอบผิด (ร้อยละ)
1. กิจกรรมการสร้างความรู้ความเข้าใจในการมีส่วนร่วมของเกษตรกร	272 (99.3)	2 (0.7)
2. สถานภาพและองค์ประกอบของกลุ่มผู้ใช้น้ำ	266 (97.1)	8 (2.9)
3. การจัดทำข้อตกลงในการบริหารจัดการน้ำชลประทาน	77 (28.1)	197 (71.9)
4. การยอมรับและปฏิบัติตามข้อตกลง หรือกติกาของกลุ่มผู้ใช้น้ำ	246 (89.8)	28 (10.2)
5. ที่มาตำแหน่งของคณะกรรมการกลุ่มผู้ใช้น้ำ	229 (83.6)	45 (16.4)

ตารางที่ 4.5 (ต่อ)

รายละเอียดคำถาม	n = 274	
	ตอบถูก (ร้อยละ)	ตอบผิด (ร้อยละ)
6. ความสำคัญของหัวหน้ากลุ่มผู้ใช้น้ำ	151 (55.1)	123 (44.9)
7. ภาวะรับผิดชอบในการติดต่อประสานงานของหัวหน้ากลุ่มกับกลุ่มผู้ใช้น้ำอื่นๆ	102 (37.2)	172 (62.8)
8. การเสริมสร้างความเข้มแข็งขององค์กรหรือกลุ่มผู้ใช้น้ำอย่างต่อเนื่อง ของเจ้าหน้าที่ชลประทาน	270 (98.5)	4 (1.5)
9. การมีส่วนร่วมขององค์กรปกครองท้องถิ่นกับภาครัฐในการบริหารจัดการน้ำชลประทาน	260 (94.9)	14 (5.1)
10. มาตรฐานการบริการส่งน้ำของโครงการชลประทานที่ดี	270 (98.5)	4 (1.5)
11. การวางแผนและรวบรวมความต้องการใช้น้ำของเจ้าหน้าที่ชลประทานกับหัวหน้ากลุ่มฯ ในการวางแผนจัดสรรน้ำประจำฤดูกาลส่งน้ำ	255 (93.1)	19 (6.9)
12. การแก้ไขปัญหาการใช้น้ำของเจ้าหน้าที่ชลประทานด้วยตนเอง	49 (17.9)	225 (82.1)
13. กิจกรรมที่สมาชิกต้องร่วมกันปฏิบัติและยอมรับโดยวิธีการทำงานเป็นกลุ่ม	270 (98.5)	4 (1.5)
14. หน้าที่ของคณะที่ปรึกษากลุ่มผู้ใช้น้ำในการควบคุมงานด้านการใช้น้ำและบำรุงรักษาในระดับแปลงนา	233 (85.0)	41 (15.0)
15. การได้รับน้ำชลประทานในแปลงนาตามวิธีการและความต้องการของคนเป็นหลัก	87 (31.8)	187 (68.2)
16. หน้าที่ของสมาชิกกลุ่มผู้ใช้น้ำ	249 (90.9)	25 (9.1)

ตารางที่ 4.5 (ต่อ)

รายละเอียดคำถาม	n = 274	
	ตอบถูก (ร้อยละ)	ตอบผิด (ร้อยละ)
17. การรายงานสภาพปัญหาของสมาชิก เมื่อมีปัญหาในเรื่อง การใช้น้ำของเกษตรกรภายในกลุ่ม	69 (25.2)	205 (74.8)
18. กิจกรรมที่สมาชิกต้องร่วมกันดำเนินงานในกลุ่มผู้ใช้น้ำ	268 (97.8)	6 (2.2)
19. บทบาทสมาชิกผู้ใช้น้ำในการแก้ไขปัญหาการขัดแย้ง เรื่องน้ำของเกษตรกรคนอื่น	79 (28.8)	195 (71.2)
20. บทบาทสมาชิกผู้ใช้น้ำในการสนับสนุน ประชาสัมพันธ์ และเผยแพร่ข้อมูลพื้นฐานต่างๆ ภายในกลุ่มฯ	271 (98.9)	3 (1.1)

จากตารางที่ 4.5 รายละเอียดคำถามเกี่ยวกับความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการบริหารจัดการน้ำและบำรุงรักษา ปรากฏผลดังนี้ กลุ่มตัวอย่างเกือบทั้งหมด (ร้อยละ 99.3) ตอบข้อคำถามถูกต้องในเรื่องกิจกรรมการสร้างความรู้ความเข้าใจในการมีส่วนร่วมของเกษตรกร รองลงมา เกือบทั้งหมด (ร้อยละ 98.9) ตอบข้อคำถามถูกต้องในเรื่องบทบาทสมาชิกผู้ใช้น้ำในการสนับสนุน ประชาสัมพันธ์ และเผยแพร่ข้อมูลพื้นฐานต่างๆ ภายในกลุ่มฯ ส่วนข้อคำถามที่ตอบผิดมากที่สุดส่วนมาก (ร้อยละ 82.1) ตอบข้อคำถามผิดในเรื่องการแก้ไขปัญหาการใช้น้ำของเจ้าหน้าที่ชลประทานด้วยตนเอง รองลงมา มากกว่าสองในสาม (ร้อยละ 74.8) ตอบข้อคำถามผิดในเรื่องการรายงานสภาพปัญหาของสมาชิกเมื่อมีปัญหาในเรื่องการใช้น้ำของเกษตรกรภายในกลุ่ม และ มากกว่าสองในสาม (ร้อยละ 71.9) ตอบข้อคำถามผิดในเรื่องการจัดทำข้อตกลงในการบริหารจัดการน้ำชลประทาน และ มากกว่าสองในสาม (ร้อยละ 71.2) ตอบข้อคำถามผิดในเรื่องบทบาทสมาชิกผู้ใช้น้ำในการแก้ไขปัญหาการขัดแย้งเรื่องน้ำของเกษตรกรคนอื่น

ตารางที่ 4.6 สรุป ความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการบริหารจัดการน้ำและบำรุงรักษา

n = 274

ช่วงคะแนน	จำนวน (คน)	ร้อยละ	Min	Max	Mean	S.D.
			9	20	14.49	2.32
มีความรู้น้อยที่สุด (1 – 4 คะแนน)	0	0				
มีความรู้น้อย (5 – 8 คะแนน)	0	0				
มีความรู้ปานกลาง (9 – 12 คะแนน)	20	7.3				
มีความรู้มาก (13 – 16 คะแนน)	193	70.4				
มีความรู้มากที่สุด (17 – 20 คะแนน)	61	22.3				

จากตารางที่ 4.6 ความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการบริหารจัดการน้ำและบำรุงรักษา เมื่อนำผลคะแนนของกลุ่มตัวอย่างมาพิจารณา โดยแบ่งตามช่วงคะแนนต่างๆ ปรากฏผลดังนี้ กลุ่มตัวอย่างมากกว่าสองในสาม (ร้อยละ 70.4) มีความรู้มาก รองลงมาเกือบหนึ่งในสาม (ร้อยละ 22.3) มีความรู้มากที่สุด และมีส่วนน้อย (ร้อยละ 7.3) มีความรู้ปานกลาง มีคะแนนต่ำสุด 9 คะแนน และสูงสุด 20 คะแนน โดยมีคะแนนเฉลี่ย 14.49 คะแนน

2. ระดับการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการจัดการน้ำชลประทาน

การศึกษาระดับการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการจัดการน้ำชลประทานฝ่ายส่งน้ำและบำรุงรักษาที่ 4 โครงการส่งน้ำและบำรุงรักษาโดมน้อย จังหวัดอุบลราชธานี ประกอบด้วย การสร้างความเข้าใจด้านการจัดการน้ำชลประทาน การจัดทำข้อตกลงเกี่ยวกับการจัดตั้งกลุ่มในการมีส่วนร่วมด้านการจัดการน้ำชลประทาน การเสริมสร้างความเข้มแข็งองค์กรผู้ใช้น้ำชลประทาน การส่งน้ำและบำรุงรักษา และการจัดทำข้อมูลพื้นฐานโครงการ มีรายละเอียดดังนี้

2.1 การสร้างความเข้าใจด้านการจัดการน้ำชลประทาน

การศึกษาระดับการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการจัดการน้ำชลประทาน เกี่ยวกับกิจกรรมการสร้างความเข้าใจด้านการจัดการน้ำชลประทาน สรุปดังนี้

ตารางที่ 4.7 การมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการสร้างความเข้าใจด้านการจัดการน้ำชลประทาน

n = 274				
กิจกรรม	Mean	S.D.	แปลความ	ลำดับที่
1. การเข้าร่วมประชุม ฝึกอบรม และสัมมนา เพื่อรับทราบหลักการเหตุผล ความจำเป็น ประโยชน์ที่ได้รับจากการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการบริหารจัดการชลประทาน	3.59	0.65	มาก	1
2. การแสดงข้อคิดเห็น ข้อเสนอแนะ และตัดสินใจด้านการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการชลประทาน	3.52	0.68	มาก	2
3. การประชาสัมพันธ์ เพื่อสร้างความเข้าใจให้เพื่อนเกษตรกรได้เข้ามามีส่วนร่วมด้านบริหารจัดการชลประทาน	3.46	0.72	มาก	3
เฉลี่ย	3.52	0.62	มาก	

จากตารางที่ 4.7 การมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการสร้างความเข้าใจด้านการจัดการน้ำชลประทาน ปรากฏผลดังนี้ เกษตรกรมีส่วนร่วมในระดับมาก 3 กิจกรรม ในประเด็นการมีส่วนร่วมเข้าร่วมประชุม ฝึกอบรม และสัมมนา เพื่อรับทราบหลักการเหตุผลความจำเป็น ประโยชน์ที่ได้รับจากการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการบริหารจัดการชลประทาน (ค่าเฉลี่ย 3.59) รองลงมา คือ การมีส่วนร่วมแสดงข้อคิดเห็น ข้อเสนอแนะ และตัดสินใจด้านการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการชลประทาน (ค่าเฉลี่ย 3.52) และมีส่วนร่วมประชาสัมพันธ์ เพื่อสร้างความเข้าใจให้เพื่อนเกษตรกรได้เข้ามามีส่วนร่วมด้านบริหารจัดการชลประทาน (ค่าเฉลี่ย 3.46) เมื่อพิจารณาในภาพรวม พบว่า เกษตรกรมีส่วนร่วมในการสร้างความเข้าใจด้านการจัดการน้ำชลประทานทั้ง 3 กิจกรรม อยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย 3.52)

2.2 การจัดทำข้อตกลงเกี่ยวกับการจัดตั้งกลุ่มในการมีส่วนร่วมด้านการจัดการน้ำชลประทาน

การศึกษาการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการจัดการน้ำชลประทาน เกี่ยวกับกิจกรรมการจัดทำข้อตกลงเกี่ยวกับการจัดตั้งกลุ่ม สรุปดังนี้

ตารางที่ 4.8 การมีส่วนร่วมของเกษตรกรด้านการจัดทำข้อตกลงเกี่ยวกับการจัดตั้งกลุ่ม

n = 274				
กิจกรรม	Mean	S.D.	แปลความ	ลำดับที่
1. การเข้าร่วมการประชุม เพื่อรับทราบหลักการ เหตุผลความจำเป็น ประโยชน์ที่ได้รับจากการจัดทำข้อตกลง / ระเบียบ / ข้อบังคับ / กติกา หรือกฎเกณฑ์ในการใช้น้ำ และบำรุงรักษาภายในกลุ่มผู้ใช้น้ำ	3.52	0.79	มาก	3
2. การแสดงข้อคิดเห็น ข้อเสนอแนะ และตัดสินใจในการจัดทำข้อตกลง / ระเบียบ / ข้อบังคับ / กติกา หรือกฎเกณฑ์ด้านใช้น้ำ และบำรุงรักษาของกลุ่ม	3.53	0.77	มาก	1

ตารางที่ 4.8 (ต่อ)

n = 274				
กิจกรรม	Mean	S.D.	แปลความ	ลำดับที่
3. การประชาสัมพันธ์ เพื่อสร้างความเข้าใจให้เพื่อนเกษตรกรในการจัดทำข้อตกลง / ระเบียบ / ข้อบังคับ / กติกา หรือกฎเกณฑ์ด้านใช้น้ำ และบำรุงรักษาของกลุ่ม	3.49	0.79	มาก	4
4. การปฏิบัติตามข้อตกลง / ระเบียบ / ข้อบังคับ / กติกา หรือกฎเกณฑ์ในการใช้น้ำ และบำรุงรักษาภายในกลุ่มผู้ใช้น้ำ	3.52	0.76	มาก	2
เฉลี่ย	3.51	0.70	มาก	

จากตารางที่ 4.8 การมีส่วนร่วมของเกษตรกรด้านการจัดทำข้อตกลงเกี่ยวกับการจัดตั้งกลุ่ม ปรากฏผลดังนี้ เกษตรกรมีส่วนร่วมในระดับมาก 4 กิจกรรม ในประเด็นการมีส่วนร่วมแสดงข้อคิดเห็น ข้อเสนอแนะ และตัดสินใจในการจัดทำข้อตกลง / ระเบียบ / ข้อบังคับ กติกา หรือกฎเกณฑ์ด้านใช้น้ำและบำรุงรักษาของกลุ่ม (ค่าเฉลี่ย 3.53) รองลงมาคือ การมีส่วนร่วมปฏิบัติตามข้อตกลง / ระเบียบ / ข้อบังคับ / กติกา หรือกฎเกณฑ์ในการใช้น้ำ และบำรุงรักษาภายในกลุ่มผู้ใช้น้ำ (ค่าเฉลี่ย 3.52) การเข้าร่วมการประชุม เพื่อรับทราบหลักการ เหตุผลความจำเป็น ประโยชน์ที่ได้รับจากการจัดทำข้อตกลง / ระเบียบ / ข้อบังคับ / กติกา หรือกฎเกณฑ์ในการใช้น้ำ และบำรุงรักษาภายในกลุ่มผู้ใช้น้ำ (ค่าเฉลี่ย 3.52) และการประชาสัมพันธ์ เพื่อสร้างความเข้าใจให้เพื่อนเกษตรกรในการจัดทำข้อตกลง / ระเบียบ / ข้อบังคับ / กติกา หรือกฎเกณฑ์ด้านใช้น้ำและบำรุงรักษาของกลุ่ม (ค่าเฉลี่ย 3.49) เมื่อพิจารณาในภาพรวม พบว่า เกษตรกรมีส่วนร่วมในการจัดทำข้อตกลงเกี่ยวกับการจัดตั้งกลุ่มทั้ง 4 กิจกรรม อยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย 3.51)

2.3 การเสริมสร้างความเข้มแข็งองค์กรผู้ใช้น้ำชลประทาน

การศึกษาการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการจัดการน้ำชลประทาน เกี่ยวกับกิจกรรมการเสริมสร้างความเข้มแข็งองค์กรผู้ใช้น้ำชลประทาน สรุปดังนี้

ตารางที่ 4.9 การมีส่วนร่วมของเกษตรกรด้านการเสริมสร้างความเข้มแข็งองค์กรผู้ใช้น้ำ

n = 274

กิจกรรม	Mean	S.D.	แปลความ	ลำดับที่
1. การมีส่วนร่วมในกิจกรรมเสริมสร้างความเข้มแข็ง				
1.1 การฝึกอบรมฟื้นฟูกลุ่มผู้ใช้น้ำชลประทาน (กลุ่มพื้นฐาน)	3.33	0.90	ปานกลาง	5
1.2 การฝึกอบรม / สัมมนาผู้นำองค์กรผู้ใช้น้ำชลประทาน	3.08	1.10	ปานกลาง	6
1.3 การทัศนศึกษาดูงาน	2.88	1.08	ปานกลาง	7
1.4 การประชุมกลุ่มผู้ใช้น้ำชลประทานรายคูส่งน้ำ	3.62	0.79	มาก	1
1.5 การประชุมผู้นำหรือคณะกรรมการกลุ่มบริหารการใช้น้ำ ฯ	3.49	0.85	มาก	2
2 การแสดงข้อคิดเห็น ข้อเสนอแนะ และตัดสินใจ เกี่ยวกับแนวทางการเสริมสร้างความเข้มแข็งองค์กรผู้ใช้น้ำ ฯ	3.45	0.76	มาก	3
3 การประชาสัมพันธ์ เพื่อสร้างให้เพื่อนเกษตรกรเกิดความเข้าใจแนวทางการเสริมสร้างความเข้มแข็งองค์กรผู้ใช้น้ำ ฯ	3.38	0.81	ปานกลาง	4
เฉลี่ย	3.31	0.71	ปานกลาง	

จากตารางที่ 4.9 การมีส่วนร่วมของเกษตรกรด้านการเสริมสร้างความเข้มแข็งองค์กรผู้ใช้น้ำ ปรากฏผลดังนี้ เกษตรกรมีส่วนร่วมในระดับมาก 3 กิจกรรม ในประเด็นการประชุมกลุ่มผู้ใช้น้ำชลประทานรายคูส่งน้ำ (ค่าเฉลี่ย 3.62) รองลงมาคือ การประชุมผู้นำหรือคณะกรรมการกลุ่มบริหารการใช้น้ำ ฯ (ค่าเฉลี่ย 3.49) และการแสดงข้อคิดเห็น ข้อเสนอแนะ และตัดสินใจ เกี่ยวกับแนวทางการเสริมสร้างความเข้มแข็งองค์กรผู้ใช้น้ำ ฯ (ค่าเฉลี่ย 3.45) มีส่วนร่วมในระดับปานกลาง 4 กิจกรรม คือ การประชาสัมพันธ์ เพื่อสร้างให้เพื่อนเกษตรกรเกิดความเข้าใจแนวทางการเสริมสร้างความเข้มแข็งองค์กรผู้ใช้น้ำ ฯ (ค่าเฉลี่ย 3.38) การฝึกอบรมฟื้นฟูกลุ่มผู้ใช้น้ำชลประทาน (กลุ่มพื้นฐาน) (ค่าเฉลี่ย 3.33) การฝึกอบรม / สัมมนาผู้นำองค์กรผู้ใช้น้ำชลประทาน (ค่าเฉลี่ย 3.08)

และการทัศนศึกษาดูงาน (ค่าเฉลี่ย 2.88) เมื่อพิจารณาในภาพรวมพบว่า เกษตรกรมีส่วนร่วมในการเสริมสร้างความเข้มแข็งองค์กรผู้ใช้น้ำทั้งหมดอยู่ในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย 3.31)

2.4 การส่งน้ำและบำรุงรักษา

การศึกษาการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการจัดการน้ำชลประทาน เกี่ยวกับกิจกรรมการส่งน้ำและบำรุงรักษา สรุปดังนี้

ตารางที่ 4.10 การมีส่วนร่วมของเกษตรกรด้านการส่งน้ำและบำรุงรักษา

n = 274

กิจกรรม	Mean	S.D.	แปลความ	ลำดับที่
1. กำหนดพื้นที่ส่งน้ำเป้าหมายเบื้องต้นตามปริมาณน้ำที่มีอยู่ในอ่างเก็บน้ำ หรือตามข้อกำหนดของโครงการชลประทาน	3.34	0.90	ปานกลาง	7
2. การแจ้งความต้องการปลูกพืชก่อนฤดูการส่งน้ำให้แก่กลุ่มผู้ใช้น้ำ ฯ	3.41	0.84	มาก	3
3. การประชุม เพื่อวางแผนชี้แจงแผนการใช้น้ำและการบำรุงรักษาในฤดูส่งน้ำ หรือกลุ่มผู้ใช้น้ำ พร้อมทั้งรับทราบข้อตกลงการส่งน้ำและบำรุงรักษา	3.39	0.81	ปานกลาง	5
4. การสละแรงงาน เพื่อกำจัดวัชพืช ขุดลอกซ่อมแซม และบำรุงรักษาอุโมงค์ส่งน้ำภายในกลุ่มผู้ใช้น้ำ ฯ	3.56	0.74	มาก	1
5. การแสดงข้อคิดเห็น ข้อเสนอแนะ และตัดสินใจในการส่งน้ำและบำรุงรักษาโครงการ ฯ	3.34	0.86	ปานกลาง	6
6. การประชาสัมพันธ์ เพื่อสร้างให้เพื่อนเกษตรกรทราบ และเกิดความเข้าใจการส่งน้ำและบำรุงรักษาในโครงการ ฯ	3.31	0.84	ปานกลาง	8

ตารางที่ 4.10 (ต่อ)

n = 274				
กิจกรรม	Mean	S.D.	แปลความ	ลำดับที่
7. การปฏิบัติตามแผน ดำเนินงานการส่งน้ำ และแก้ไขปัญหาการใช้น้ำของเกษตรกรให้เป็นไปตามแผนจนสิ้นฤดูการส่งน้ำชลประทาน	3.40	0.83	ปานกลาง	4
8. การให้ข้อมูลสภาพพื้นที่เพาะปลูก โดยทั่วไป การรายงานพื้นที่เพาะปลูกจริง และสภาพการใช้น้ำในแต่ละฤดูการส่งน้ำชลประทาน	3.41	0.82	มาก	2
เฉลี่ย	3.39	0.70	ปานกลาง	

จากตารางที่ 4.10 การมีส่วนร่วมของเกษตรกรด้านการส่งน้ำและบำรุงรักษา ปากกุดคังนี้ เกษตรกรมีส่วนร่วมในระดับมาก 3 กิจกรรม ในประเด็นการลดแรงงาน เพื่อ กำจัดวัชพืช ขุดลอก ซ่อมแซม และบำรุงรักษาอุ้งน้ำภายในกลุ่มผู้ใช้น้ำ ฯ (ค่าเฉลี่ย 3.56) รองลงมาคือ การให้ข้อมูลสภาพพื้นที่เพาะปลูกโดยทั่วไป การรายงานพื้นที่เพาะปลูกจริงและ สภาพการใช้น้ำในแต่ละฤดูการส่งน้ำชลประทาน (ค่าเฉลี่ย 3.41) และการแจ้งความต้องการปลูก พืชก่อนฤดูการส่งน้ำให้แก่กลุ่มผู้ใช้น้ำ ฯ (ค่าเฉลี่ย 3.41) มีส่วนร่วมในระดับปานกลาง 5 กิจกรรม คือ การปฏิบัติตามแผน ดำเนินงานการส่งน้ำ และแก้ไขปัญหาการใช้น้ำของเกษตรกรให้เป็นไป ตามแผนจนสิ้นฤดูการส่งน้ำชลประทาน (ค่าเฉลี่ย 3.40) รองลงมาคือ การประชุม เพื่อวางแผน ชี้แจงแผนการใช้น้ำและการบำรุงรักษาในอุ้งส่งน้ำ หรือกลุ่มผู้ใช้น้ำ พร้อมทั้งรับทราบข้อตกลงการ ส่งน้ำและบำรุงรักษา (ค่าเฉลี่ย 3.39) การแสดงข้อคิดเห็น ข้อเสนอแนะ และตัดสินใจในการส่งน้ำ และบำรุงรักษาโครงการ ฯ (ค่าเฉลี่ย 3.34) การกำหนดพื้นที่ส่งน้ำเป้าหมายเบื้องต้นตามปริมาณน้ำ ที่มีอยู่ในอ่างเก็บน้ำ หรือตามข้อกำหนดของโครงการชลประทาน (ค่าเฉลี่ย 3.34) และการ ประชาสัมพันธ์เพื่อสร้างให้เพื่อนเกษตรกรทราบ และเกิดความเข้าใจการส่งน้ำและบำรุงรักษาใน โครงการ (ค่าเฉลี่ย 3.31) เมื่อพิจารณาในภาพรวมพบว่า เกษตรกรมีส่วนร่วมในการส่งน้ำและ บำรุงรักษาทั้ง 8 กิจกรรม อยู่ในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย 3.39)

2.5 การจัดทำข้อมูลพื้นฐานโครงการ

การศึกษาการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการจัดการน้ำชลประทาน เกี่ยวกับกิจกรรมการจัดทำข้อมูลพื้นฐานโครงการ สรุปดังนี้

ตารางที่ 4.11 การมีส่วนร่วมของเกษตรกรด้านการจัดทำข้อมูลพื้นฐานโครงการ

n = 274

กิจกรรม	Mean	S.D.	แปลความ	ลำดับที่
1. การให้ข้อมูลพื้นฐานโครงการ ฯ เช่น ข้อมูลประชากร พื้นที่ถือครองทางการเกษตร ข้อมูลกลุ่ม ข้อมูลด้านส่งน้ำและบำรุงรักษา ฯลฯ	3.30	0.91	ปานกลาง	1
2. การแสดงข้อคิดเห็น และข้อเสนอแนะในการจัดทำข้อมูลพื้นฐานโครงการ ฯ	3.23	0.90	ปานกลาง	3
3. การประชาสัมพันธ์ให้เพื่อนเกษตรกรได้ทราบและเข้าใจในการจัดทำข้อมูลพื้นฐานโครงการ ฯ	3.24	0.93	ปานกลาง	2
เฉลี่ย	3.26	0.87	ปานกลาง	

จากตารางที่ 4.11 การมีส่วนร่วมของเกษตรกรด้านการจัดทำข้อมูลพื้นฐานโครงการปรากฏผลดังนี้ เกษตรกรมีส่วนร่วมในระดับปานกลาง 3 กิจกรรม คือ การให้ข้อมูลพื้นฐานโครงการ ฯ เช่น ข้อมูลประชากร พื้นที่ถือครองทางการเกษตร ข้อมูลกลุ่ม ข้อมูลด้านส่งน้ำและบำรุงรักษา ฯลฯ (ค่าเฉลี่ย 3.30) รองลงมาคือ และการประชาสัมพันธ์ให้เพื่อนเกษตรกรได้ทราบและเข้าใจในการจัดทำข้อมูลพื้นฐานโครงการ ฯ (ค่าเฉลี่ย 3.24) และการแสดงข้อคิดเห็น และข้อเสนอแนะในการจัดทำข้อมูลพื้นฐานโครงการ ฯ (ค่าเฉลี่ย 3.23) เมื่อพิจารณาในภาพรวมพบว่าเกษตรกรมีส่วนร่วมในการจัดทำข้อมูลพื้นฐานโครงการทั้ง 3 กิจกรรม อยู่ในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย 3.26)

2.6 การจัดการน้ำชลประทานในภาพรวม

การศึกษาการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการจัดการน้ำชลประทาน เกี่ยวกับการจัดการน้ำชลประทานในภาพรวม สรุปดังนี้

ตารางที่ 4.12 ภาพรวมการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการจัดการน้ำชลประทาน

n = 274				
กิจกรรม	Mean	S.D.	แปลความ	ลำดับที่
1. การสร้างความเข้าใจด้านการจัดการน้ำชลประทาน	3.52	0.62	มาก	1
2. การจัดทำข้อตกลงเกี่ยวกับการจัดตั้งกลุ่มในการมีส่วนร่วมด้านการจัดการน้ำชลประทาน	3.51	0.70	มาก	2
3. การเสริมสร้างความเข้มแข็งองค์กรผู้ใช้น้ำชลประทาน	3.31	0.71	ปานกลาง	4
4. การส่งน้ำและบำรุงรักษา	3.39	0.70	ปานกลาง	3
5. การจัดทำข้อมูลพื้นฐานโครงการ	3.26	0.87	ปานกลาง	5
เฉลี่ย	3.40	0.63	ปานกลาง	

จากตารางที่ 4.12 ภาพรวมการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการจัดการน้ำชลประทาน พบว่า เกษตรกรมีส่วนร่วมในระดับมาก 2 กิจกรรม คือ การสร้างความเข้าใจด้านการจัดการน้ำชลประทาน (ค่าเฉลี่ย 3.52) รองลงมาคือ การจัดทำข้อตกลงเกี่ยวกับการจัดตั้งกลุ่มในการมีส่วนร่วมด้านการจัดการน้ำชลประทาน (ค่าเฉลี่ย 3.51) มีส่วนร่วมในระดับปานกลาง 3 กิจกรรม คือ การส่งน้ำและบำรุงรักษา (ค่าเฉลี่ย 3.39) การเสริมสร้างความเข้มแข็งองค์กรผู้ใช้น้ำชลประทาน (ค่าเฉลี่ย 3.31) และการจัดทำข้อมูลพื้นฐานโครงการ (ค่าเฉลี่ย 3.26) เมื่อพิจารณาในภาพรวมทั้งโครงการพบว่า เกษตรกรมีส่วนร่วมในการจัดการน้ำชลประทานทั้ง 5 กิจกรรม อยู่ในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย 3.40)

3. ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการจัดการน้ำชลประทาน

การวิเคราะห์ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการจัดการน้ำชลประทานฝ่ายส่งน้ำและบำรุงรักษาที่ 4 โครงการส่งน้ำและบำรุงรักษาโคมน้อย จังหวัดอุบลราชธานี ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการวิเคราะห์ถดถอยเชิงพหุ (Multiple Regression Analysis) โดยแบ่งการวิเคราะห์ออกเป็น 2 ประเด็น คือ ค่าเฉลี่ยของตัวแปรอิสระและตัวแปรตาม และการแสดงผลการวิเคราะห์การถดถอยเชิงพหุ มีรายละเอียดดังนี้

3.1 ค่าเฉลี่ยของตัวแปรอิสระและตัวแปรตามที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

ตารางที่ 4.13 ค่าเฉลี่ยของตัวแปรอิสระและตัวแปรตาม

	n = 274	
สัญลักษณ์และอักษรย่อของตัวแปร	Mean	S.D.
1. ตัวแปรอิสระ		
1.1 ปัจจัยพื้นฐานส่วนบุคคล		
- เพศ (Sex) (ชาย = 1)	1.29	0.45
- อายุ (Age)	47.75	10.56
- จำนวนปีที่ศึกษา (Education)	6.49	2.76
2. ปัจจัยทางเศรษฐกิจของเกษตรกร		
- พื้นที่ทำการเกษตร (Area)	16.96	11.89
- จำนวนแรงงานเกษตร (Labor)	3.61	1.72
- รายได้ต่อปีของครัวเรือน (Income)	38,488.69	27,024.07
3. ปัจจัยทางสังคม		
- สถานภาพภายในกลุ่ม (Status) (สมาชิกกลุ่ม = 1)	1.09	0.40
- ระยะเวลาการเป็นสมาชิก (Time)	10.54	4.94
- จำนวนกลุ่มที่เป็นสมาชิก (Group)	1.42	0.58
- จำนวนแหล่งการรับข้อมูลข่าวสารด้านการจัดการน้ำชลประทาน (Information)	5.23	1.30
- จำนวนครั้งการเข้าร่วมประชุม ฝึกอบรม สัมมนา และดูงาน (Conference)	2.03	1.00
- ระดับประโยชน์ที่ได้รับจากการจัดการน้ำชลประทานของโครงการฯ (Benefit)	3.88	0.41
- คะแนนความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการบริหารจัดการน้ำและบำรุงรักษา (Knowledge)	14.49	2.32

ตารางที่ 4.13 (ต่อ)

n = 274		
สัญลักษณ์และอักษรย่อของตัวแปร	Mean	S.D.
2. ตัวแปรตาม		
- ระดับการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการจัดการน้ำชลประทาน (Y)	3.40	0.63

จากตารางที่ 4.13 ปรากฏผลดังนี้ กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นเพศชาย มีอายุเฉลี่ย 47.75 ปี ระดับการศึกษาเฉลี่ย 6.49 ปี (ส่วนใหญ่จบประถมศึกษาปีที่ 4) พื้นที่ทำการเกษตรเฉลี่ย 16.96 ไร่ จำนวนแรงงานเกษตรในครัวเรือนเฉลี่ย 3.61 คน รายได้ของครัวเรือนเฉลี่ย 38,488.69 บาท สถานภาพภายในกลุ่มส่วนใหญ่เป็นสมาชิกกลุ่มผู้ใช้น้ำ ระยะเวลาการเป็นสมาชิกเฉลี่ย 10.54 ปี จำนวนกลุ่มที่เป็นสมาชิกเฉลี่ย 1.42 กลุ่ม จำนวนแหล่งการรับข้อมูลข่าวสารด้านการจัดการน้ำชลประทานเฉลี่ย 5.23 แหล่ง การเข้าร่วมประชุม ฝึกอบรม สัมมนา และดูงานเฉลี่ย 2.03 ครั้ง ระดับที่เกษตรกรได้รับประโยชน์จากการจัดการน้ำชลประทานของโครงการ ฯ เฉลี่ย 3.88 และจากการทดสอบความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการบริหารจัดการน้ำและบำรุงรักษาได้คะแนนเฉลี่ย 14.49 คะแนน

ตารางที่ 4.14 ค่าสัมประสิทธิ์ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรทั้งหมดที่ใช้ในการวิเคราะห์ถดถอย
แต่ละคู่ โดยแสดงในรูปเมตริกสัมพันธ์ (Correlation matrix)

Model	Know	Sex	Time	Age	Conf	Status	Group	Labor	Benefit	Area	Edu	Income	Inform
Know	1.000	.017	-.011	-.069	.138	-.058	.231	-.090	-.158	.085	-.037	.195	-.178
Sex		1.000	-.036	.088	.132	.126	-.044	-.073	.004	.198	.096	-.061	-.009
Time			1.000	-.039	-.029	.123	.026	.161	.203	-.157	.137	.203	.283
Age				1.000	-.155	-.100	-.154	.016	-.078	-.076	.500	-.192	.038
Conf					1.000	-.076	-.044	-.085	.013	.243	-.089	.035	-.040
Status						1.000	-.149	.179	.085	.092	-.111	-.133	-.256
Group							1.000	-.125	-.050	.028	.001	.056	-.087
Labor								1.000	.027	-.105	.116	-.411	-.033
Benefit									1.000	-.131	-.075	.279	-.582
Area										1.000	-.033	-.315	.122
Edu											1.000	-.147	-.136
Income												1.000	-.193
Inform													1.000

จากตารางที่ 4.14 ค่าสัมประสิทธิ์ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรทั้งหมดที่ใช้ในการวิเคราะห์ถดถอยแต่ละคู่ โดยแสดงในรูปเมตริกสัมพันธ์ (Correlation matrix) ปรากฏผลดังนี้ ตัวแปรอิสระใช้ในการวิเคราะห์ทุกตัวมีความสัมพันธ์กันต่ำ คือ ความสัมพันธ์ในทางบวกมีค่าอยู่ระหว่าง 0.001 ถึง 0.500 และความสัมพันธ์ในทางลบมีค่าอยู่ระหว่าง -0.009 ถึง -0.582 ไม่มีตัวแปรอิสระคู่ใดมีความสัมพันธ์สูง (เกินกว่า 0.80) จึงไม่ก่อให้เกิดปัญหา Multicollinearity ซึ่งจะเป็นการละเมิดข้อสมมติฐานที่เกี่ยวกับเทคนิคการวิเคราะห์ถดถอยเชิงพหุ

3.2 การแสดงผลการวิเคราะห์การถดถอยเชิงพหุ

การแสดงผลการวิเคราะห์การถดถอยเชิงพหุ มีจุดมุ่งหมายเพื่ออธิบายตัวแปรที่มีความสัมพันธ์เข้าสมการพยากรณ์ และอธิบายรูปแบบสมการพยากรณ์การมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการจัดการน้ำชลประทานฝ่ายส่งน้ำและบำรุงรักษาที่ 4 โครงการส่งน้ำและบำรุงรักษาไคมน้อย จังหวัดอุบลราชธานี มีรายละเอียดดังนี้

3.2.1 การจัดการน้ำชลประทานในภาพรวม

ตารางที่ 4.15 การวิเคราะห์ถดถอยการมีส่วนร่วมของเกษตรกรด้านการจัดการน้ำชลประทาน
ในภาพรวม

n = 274				
ตัวแปรอิสระ	ค่าสัมประสิทธิ์ ถดถอย (b)	t	Sig. t	
ค่าคงที่	2.954	4.22	.000	
1. เพศ	.076	.628	.532	
2. อายุ	-.006	-1.100	.274	
3. ระดับการศึกษา	.001	.021	.983	
4. ขนาดพื้นที่ทำการเกษตร	-.005	-1.139	.258	
5. จำนวนแรงงานภายในครัวเรือน	.043	1.221	.225	
6. รายได้ของครัวเรือน	4.827*10 ⁻⁶	2.162	.033	
7. สถานภาพภายในกลุ่มผู้ใช้น้ำ	.263	2.398	.018	
8. ระยะเวลาในการเป็นสมาชิกกลุ่มผู้ใช้น้ำ	-.007	-.523	.602	
9. การเป็นสมาชิกกลุ่มอื่น	-.060	-.661	.510	
10. การรับข้อมูลข่าวสารด้านการจัดการน้ำชลประทาน	-.074	-1.307	.194	
11. การเข้าร่วมประชุม ฝึกอบรม สัมมนา และดูงาน	.040	.648	.518	
12. ประโยชน์ที่ได้รับจากการจัดการน้ำชลประทาน	.035	.221	.825	
13. ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการบริหารจัดการน้ำ และบำรุงรักษา	.019	.735	.464	
R ² = 0.191 SEE = 0.543 F = 1.819 Sig. of F = 0.050				

จากตารางที่ 4.15 ผลการวิเคราะห์ถดถอยเชิงพหุได้ค่า $F = 1.819$ Sig of $F = .050$ หมายความว่า มีตัวแปรอิสระอย่างน้อย 1 ตัวแปร ที่มีความสัมพันธ์กับตัวแปรตาม (การมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการจัดการน้ำชลประทาน) ในรูปเชิงเส้น โดยมีค่าสัมประสิทธิ์ของการตัดสินใจเชิงพหุ (Multiple Coefficient of Determination ; R^2) มีค่าเท่ากับ 0.191 แสดงว่าตัวแปรอิสระทั้งหมด 13 ตัวแปร สามารถอธิบายความผันแปรการเปลี่ยนแปลงของตัวแปรตามได้ร้อยละ 19.10 เมื่อพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระแต่ละตัวกับตัวแปรตามที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ .05 พบว่ามีจำนวน 2 ตัวแปร โดยจำแนกเป็นตัวแปรอิสระที่มีความสัมพันธ์เชิงบวก ได้แก่ รายได้ของครัวเรือน และสถานภาพภายในกลุ่มผู้ใช้น้ำ ส่วน เพศ อายุ ระดับการศึกษา ขนาดพื้นที่ทำการเกษตร จำนวนแรงงานภายในครัวเรือน ระยะเวลาการเป็นสมาชิกกลุ่มผู้ใช้น้ำ การเป็นสมาชิกกลุ่มอื่น การรับข้อมูลข่าวสารด้านการจัดการน้ำชลประทาน การเข้าร่วมประชุม ฝึกอบรม สัมมนา และดูงาน ประโยชน์ที่ได้จากการจัดการน้ำ และความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการบริหารจัดการน้ำและบำรุงรักษา พบว่า ไม่มีความสัมพันธ์ทางสถิติกับการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในด้านการจัดการน้ำชลประทาน

ผลการวิเคราะห์ถดถอยเชิงพหุได้สมการพยากรณ์การมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการจัดการน้ำชลประทาน ดังนี้

$$\begin{aligned}
 Y &= 2.954 + .076 \text{ Sex} - .006 \text{ Age} + .001 \text{ Edu} - .005 \text{ Area} \\
 &+ .043 \text{ Labor} + (4.827 \times 10^{-6}) \text{ Income} + .263 \text{ Status} \\
 &- .007 \text{ Time} - .060 \text{ Group} - .074 \text{ Information} \\
 &+ .040 \text{ Conference} + .035 \text{ Benefit} + .019 \text{ Knowledge}
 \end{aligned}$$

ตารางที่ 4.16 สรุปการวิเคราะห์ถดถอยการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการจัดการน้ำชลประทาน

กิจกรรม	สมการถดถอย	นัยสำคัญทางสถิติ
การมีส่วนร่วม ของเกษตรกรใน การจัดการน้ำ ชลประทาน	$Y = 2.954 + .076 \text{ Sex} - .006 \text{ Age} + .001 \text{ Edu} - .005 \text{ Area} + .043 \text{ Labor} + (4.827 \times 10^{-6}) \text{ Income} + .263 \text{ Status} - .007 \text{ Time} - .060 \text{ Group} - .074 \text{ Information} + .040 \text{ Conference} + .035 \text{ Benefit} + .019 \text{ Knowledge}$ $R^2 = 0.191$	ระดับ 0.05 - เริงบวก รายได้ของครัวเรือน และสถานภาพภายในกลุ่มผู้ใช้น้ำ

5. ปัญหาและข้อเสนอแนะการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการจัดการน้ำชลประทาน

5.1 ปัญหาการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการจัดการน้ำชลประทาน

เกษตรกรได้เสนอความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาการมีส่วนร่วมในการจัดการน้ำชลประทาน ฝ่ายส่งน้ำและบำรุงรักษาที่ 4 โครงการส่งน้ำและบำรุงรักษาโคมน้อย จังหวัดอุบลราชธานี สรุปดังนี้

ตารางที่ 4.17 ปัญหาการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการจัดการน้ำชลประทาน

ประเด็นปัญหา	n = 274	
	มี ปัญหา (ร้อยละ)	ไม่มี ปัญหา (ร้อยละ)
1. เกษตรกรไม่ปฏิบัติตามกฎ ระเบียบ กติกา ของกลุ่มผู้ใช้น้ำ	55 (20.1)	219 (79.9)
2. เกษตรกรขาดความรู้ ความเข้าใจด้านการจัด น้ำชลประทานในระดับแปลงนา	46 (16.8)	228 (83.2)
3. ขาดการประสานงานและความรับผิดชอบ ร่วมกันระหว่างสมาชิกกลุ่มผู้ใช้น้ำกับ เจ้าหน้าที่โครงการ ฯ	8 (2.9)	226 (97.1)
4. เกษตรกรไม่บำรุงรักษาอุโมงค์น้ำ เช่นการขุด ลอก การกำจัดวัชพืช การซ่อมแซมอุโมงค์น้ำ ให้ใช้งานได้ตามปกติ เป็นต้น	14 (5.1)	260 (94.9)
5. มีการประชุมสร้างความเข้าใจน้อยเกินไป	8 (2.9)	266 (97.1)

จากตารางที่ 4.17 เกษตรกรตามช่วงคลองส่งน้ำสายต่าง ๆ ให้ความสำคัญในประเด็น
ปัญหาการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการจัดการน้ำชลประทานตามลำดับ ดังนี้

1) เกษตรกร(ร้อยละ 20.1) ไม่ปฏิบัติตามกฎ ระเบียบ กติกาของกลุ่มผู้ใช้น้ำที่วางไว้
ส่งผลกระทบทำให้สภาพกลุ่มผู้ใช้น้ำและกิจกรรมของกลุ่มผู้ใช้น้ำมีความอ่อนแอไม่เข้มแข็ง
เท่าที่ควร

2) เกษตรกร(ร้อยละ 16.8) ขาดความรู้ ความเข้าใจด้านการจัดการน้ำชลประทานใน
ระดับแปลงนา ทำให้สภาพการใช้น้ำชลประทานไม่เต็มศักยภาพและใช้ผิดวิธี เกิดข้อขัดแย้ง
ระหว่างสมาชิกด้านการใช้น้ำและการบำรุงรักษาในระดับแปลงนา

3) เกษตรกร(ร้อยละ 2.9) ไม่ดูแลบำรุงรักษาอุโมงค์น้ำ และอาคารชลประทาน เช่น
การขุดลอก การกำจัดวัชพืช การซ่อมแซมอุโมงค์น้ำให้ใช้งานได้ตามปกติ เป็นต้น

4) เกษตรกร(ร้อยละ 5.1) ขาดการประสานงานและความรับผิดชอบร่วมกันระหว่างเกษตรกรกับเจ้าหน้าที่โครงการฯ ซึ่งส่งผลทำให้การเสริมสร้างความร่วมมือร่วมใจ และความสามัคคีระหว่างตัวเกษตรกรยังไม่บรรลุผลเท่าที่ควร

5) เกษตรกร(ร้อยละ 2.9) เห็นว่ากลุ่มผู้ใช้น้ำมีการประชุมสร้างความเข้าใจน้อยเกินไป

5.2 ข้อเสนอแนะการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการจัดการน้ำชลประทาน

เกษตรกรได้เสนอแนะเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการจัดการน้ำชลประทาน ฝ่ายส่งน้ำและบำรุงรักษาที่ 4 โครงการส่งน้ำและบำรุงรักษาโคมน้อย จังหวัดอุบลราชธานี สรุปดังนี้

ตารางที่ 4.18 ข้อเสนอแนะการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการจัดการน้ำชลประทาน

n = 274

ข้อเสนอแนะ	จำนวน	ร้อยละ
1. การจัดทำข้อตกลงเกี่ยวกับการจัดตั้งกลุ่มด้านการจัดการน้ำชลประทาน	9	3.3
1.1 ต้องการให้ทางเจ้าหน้าที่ชลประทานช่วยประสานเพื่อแก้ไขปัญหาจากการฝ่าฝืนข้อตกลง	7	2.6
1.2 เกษตรกรควรให้ความร่วมมือปฏิบัติตามข้อตกลง	2	0.7
2. การสร้างความเข้าใจด้านการจัดการน้ำชลประทาน	12	4.3
2.1 ต้องการให้เจ้าหน้าที่ชลประทานเข้ามาช่วยแนะนำให้ความรู้พร้อมชี้แจงข้อมูลต่างๆที่เกี่ยวข้องกับการส่งน้ำ	4	1.4
2.2 ต้องการให้มีการจัดฝึกอบรมมากขึ้น	8	2.9

ตารางที่ 4.18 (ต่อ)

n = 274

ข้อเสนอแนะ	จำนวน	ร้อยละ
3. การส่งน้ำและบำรุงรักษา	12	4.3
3.1 ต้องการให้เจ้าหน้าที่ชลประทานดูแลการส่งน้ำให้ใกล้ชิดมากกว่านี้	5	1.8
3.2 ต้องการให้โครงการส่งน้ำและบำรุงรักษา โดมน้อยควรจัดประชุมกลุ่มผู้ใช้น้ำทุกกลุ่มในทุกๆปี	2	0.7
3.3 ต้องการให้เกษตรกร ช่วยกันเอาใจใส่ติดตามการส่งน้ำและใช้น้ำอย่างประหยัด	5	1.8
4. การเสริมสร้างความเข้มแข็งองค์กรผู้ใช้น้ำชลประทาน	7	2.6
4.1 ต้องการให้เจ้าหน้าที่ชลประทานเข้ามาประชุมชี้แจงในกิจกรรมต่างๆของกลุ่มผู้ใช้น้ำให้มากขึ้น	7	2.6
5. ข้อเสนอแนะอื่นๆ	7	2.6
5.1 ต้องการให้เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรเข้ามาแนะนำให้ความรู้เรื่องการเพาะปลูก	1	0.5
5.2 ต้องการให้เกษตรกรเริ่มกิจกรรมการเพาะปลูกพร้อมๆกัน	2	0.7
5.3 ต้องการให้กรมชลประทานสนับสนุนงบประมาณงานซ่อมแซมและขุดลอกคูส่งน้ำ	4	1.4

จากตารางที่ 4.18 ข้อเสนอแนะการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการจัดการน้ำชลประทาน สรุปดังนี้

- 1) การจัดทำข้อตกลงเกี่ยวกับการจัดตั้งกลุ่มด้านการจัดการน้ำชลประทาน เกษตรกร (ร้อยละ 3.3) ให้ความสำคัญในประเด็นเกี่ยวกับ ต้องการให้ทางเจ้าหน้าที่ชลประทานช่วยประสานเพื่อแก้ไขปัญหาจากการฝ่าฝืนข้อตกลง รวมถึงเกษตรกรควรให้ความร่วมมือปฏิบัติตามข้อตกลง
- 2) การสร้างความเข้าใจด้านการจัดการน้ำชลประทาน เกษตรกร (ร้อยละ 4.3) ให้ความสำคัญในประเด็นเกี่ยวกับ ขอให้เจ้าหน้าที่ชลประทานเข้ามาช่วยแนะนำให้ความรู้พร้อมชี้แจงข้อมูลต่างๆที่เกี่ยวข้องกับการส่งน้ำ และควรมีการจัดฝึกอบรมมากขึ้น
- 3) การส่งน้ำและบำรุงรักษา เกษตรกร (ร้อยละ 4.3) ให้ความสำคัญในประเด็นเกี่ยวกับ เจ้าหน้าที่ชลประทาน ควรดูแลการส่งน้ำให้ใกล้ชิดมากกว่านี้ และ โครงการส่งน้ำและบำรุงรักษาไดมน้อยควรจัดประชุมกลุ่มผู้ใช้น้ำทุกกลุ่มในทุกๆปี
- 4) ข้อเสนอแนะอื่นๆ การเสริมสร้างความเข้มแข็งองค์กรผู้ใช้น้ำชลประทาน เกษตรกร(ร้อยละ 2.6) ให้ความสำคัญในประเด็นเกี่ยวกับ ต้องการให้เจ้าหน้าที่ชลประทานเข้ามาประชุมชี้แจงในกิจกรรมต่างๆของกลุ่มผู้ใช้น้ำให้มากขึ้น
- 5) เกษตรกร (ร้อยละ 2.6) ให้ความสำคัญในประเด็นเกี่ยวกับ ต้องการให้เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรเข้ามาแนะนำให้ความรู้เรื่องการเพาะปลูก โดยเกษตรกรควรเริ่มกิจกรรมการเพาะปลูกพร้อมๆกัน และต้องการให้กรมชลประทานสนับสนุนงบประมาณซ่อมแซม และขุดลอกคูส่งน้ำ

บทที่ 5

สรุปการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

ผู้วิจัยได้นำเสนอประเด็นสำคัญ จากการศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการจัดการน้ำชลประทานฝายส่งน้ำและบำรุงรักษาที่ 4 โครงการส่งน้ำและบำรุงรักษาโคมน้อย จังหวัดอุบลราชธานี จำแนกออกเป็น 3 ส่วน โดยมีรายละเอียดดังนี้

1. สรุปการวิจัย

1.1 วัตถุประสงค์การวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อ (1) ศึกษาข้อมูลพื้นฐานของเกษตรกรซึ่งเป็นสมาชิกกลุ่มผู้ใช้น้ำชลประทาน (2) ศึกษาระดับการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการจัดการน้ำชลประทาน (3) ศึกษาปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการจัดการน้ำชลประทาน และ (4) ศึกษาปัญหาและข้อเสนอแนะของเกษตรกรต่อการมีส่วนร่วมในการจัดการน้ำชลประทาน.

1.2 วิธีดำเนินการวิจัย

1.2.1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้คือ เกษตรกรซึ่งเป็นสมาชิกของกลุ่มผู้ใช้น้ำชลประทานพื้นฐาน ที่อาศัยอยู่ในพื้นที่เป็นเวลาไม่น้อยกว่า 1 ปี และประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลัก โดยใช้น้ำชลประทานจากฝายส่งน้ำและบำรุงรักษาที่ 4 โครงการส่งน้ำและบำรุงรักษาโคมน้อย จังหวัดอุบลราชธานี ครอบคลุมพื้นที่ชลประทาน 43,296 ไร่ ได้จัดตั้งกลุ่มผู้ใช้น้ำแล้ว 127 กลุ่ม มีสมาชิกรวมทั้งสิ้น 869 ราย

กำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่าง โดยใช้สูตรของทาโร ยามาเน่ (Taro Yamane 1973) โดยให้มีความคลาดเคลื่อนร้อยละ 5 ได้จำนวนกลุ่มตัวอย่าง 274 ราย สุ่มตัวอย่างแบบชั้นภูมิ แบ่งกลุ่มตัวอย่างออกเป็น 3 เขต คือ ดันคลองส่งน้ำ กลางคลองส่งน้ำ และปลายคลองส่งน้ำ การคำนวณจำนวนตัวอย่างตามช่วงคลองส่งน้ำสายต่าง ๆ ใช้สูตรการกระจายตามสัดส่วนของกลุ่มตัวอย่างในช่วงคลองแต่ละสาย และสุ่มตัวอย่างเกษตรกรใน 3 เขต โดยการจับสลาก

1.2.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย เป็นแบบสัมภาษณ์ทั้งชนิดปลายปิดและปลายเปิด ซึ่งสร้างจากกรอบแนวคิดในการวิจัย ประกอบด้วย 3 ขั้นตอน คือ ตอนที่ 1 บัญชีพื้นฐานส่วนบุคคล สภาพเศรษฐกิจและสังคมของเกษตรกร ตอนที่ 2 การมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการจัดการน้ำชลประทาน ตอนที่ 3 ปัญหาและข้อเสนอแนะของเกษตรกรต่อการมีส่วนร่วมในการจัดการน้ำชลประทาน

ผู้วิจัยได้ทำการทดสอบหาความเที่ยงตรงของเนื้อหา โดยสัมภาษณ์ประชากรที่มีลักษณะใกล้เคียงกับกลุ่มตัวอย่างจำนวน 20 ราย แล้วนำมาวิเคราะห์โดยการหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (Cronbach alpha) ได้ค่าความเชื่อมั่น 0.8474

สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ (1) อธิบายลักษณะของข้อมูลโดยใช้ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าต่ำสุด ค่าสูงสุด และการจัดอันดับ (2) ศึกษาความสัมพันธ์ของตัวแปรต่าง ๆ โดยการวิเคราะห์ถดถอยเชิงพหุ (Multiple Regression Analysis)

1.3 สรุปผลการวิจัย ผลการวิจัยสามารถสรุปได้ดังนี้

1.3.1 ข้อมูลส่วนบุคคล เศรษฐกิจและสังคม

- 1) บัญชีพื้นฐานส่วนบุคคลของเกษตรกร เกษตรกรส่วนใหญ่เป็นเพศชาย มีอายุเฉลี่ย 47.75 ปี มากกว่าหนึ่งในสามจบการศึกษาระดับประถมศึกษาปีที่ 4
- 2) บัญชีทางเศรษฐกิจของเกษตรกร เกษตรกรมากกว่าครึ่งหนึ่งมีขนาดพื้นที่ทำการเกษตรน้อยกว่า 15 ไร่ พื้นที่ทำการเกษตรเฉลี่ยเท่ากับ 16.96 ไร่ โดยเกือบทั้งหมดถือครองที่ดินเป็นของตนเอง และอาศัยผู้อื่นทำเป็นส่วนน้อย มีจำนวนแรงงานด้านเกษตรในครัวเรือนเฉลี่ย 3.61 คน มีรายได้เฉลี่ย 38,488.69 บาทต่อปี
- 3) บัญชีทางสังคมของเกษตรกร เกษตรกรส่วนใหญ่มีสถานภาพเป็นสมาชิกผู้ใช้น้ำ โดยมีระยะเวลาการเป็นสมาชิกกลุ่มเฉลี่ย 10.54 ปี เกือบหนึ่งในสามเป็นสมาชิกกลุ่มสหกรณ์การเกษตร สำหรับการรับข้อมูลข่าวสารด้านการจัดการน้ำชลประทานจำแนกออกเป็น 2 แหล่ง คือ (1) แหล่งที่มาของข้อมูลข่าวสารที่เป็นสื่อบุคคล เกษตรกรส่วนมากได้รับข้อมูลข่าวสารจากเจ้าหน้าที่ชลประทาน และ (2) แหล่งที่มาของข้อมูลข่าวสารที่เป็นสื่อมวลชน เกษตรกรส่วนมากได้รับข้อมูลข่าวสารจากหอกระจายข่าว และมากกว่าหนึ่งในสามเป็นการเข้าร่วมกิจกรรมประชุม รองลงมาเป็นการฝึกอบรมสัมมนา มีส่วนน้อยที่เข้าร่วมดูงาน

4) ประโยชน์ที่ได้รับจากการจัดการน้ำชลประทานของโครงการ พบว่าอยู่ในระดับมากที่สุดมี 1 กิจกรรม ได้แก่ (1) ใช้ในการปลูกพืช โดยประโยชน์ที่ได้รับในระดับมากมี 7 กิจกรรม คือ (1) ใช้ในการเลี้ยงสัตว์ (2) ช่วยสร้างและเพิ่มรายได้ให้แก่เกษตรกร (3) ทำให้มีการอนุรักษ์และใช้ทรัพยากรน้ำในโครงการฯ อย่างมีคุณค่า (4) ทำให้ได้รับคำแนะนำและสนับสนุนด้านต่างๆ จากเจ้าหน้าที่ชลประทาน (5) ใช้ในการอุปโภค – บริโภค (6) ทำให้มีการจัดการใช้ที่ดินอย่างมีประสิทธิภาพ (7) ทำให้ได้รับบริการส่งน้ำและการแก้ไขปัญหาทำได้อย่างรวดเร็วเป็นที่น่าพอใจ เมื่อพิจารณาในภาพรวมพบว่า ประโยชน์ที่ได้รับจากการจัดการน้ำชลประทานของโครงการรวมทั้ง 8 กิจกรรม เกษตรกรเห็นว่าได้รับประโยชน์อยู่ในระดับมาก

5) การทดสอบระดับความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการบริหารจัดการน้ำและบำรุงรักษา พบว่า เกษตรกรเกือบหนึ่งในสามมีความรู้มากที่สุด รองลงมามากกว่าสองในสามมีความรู้มาก และมีส่วนน้อยที่มีความรู้น้อยตามลำดับ

1.3.2 ระดับการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการจัดการน้ำชลประทาน

1) การสร้างความเข้าใจด้านการจัดการน้ำชลประทาน เกษตรกรมีส่วนร่วมในระดับมากจำนวน 3 กิจกรรม คือ (1) ในประเด็นการมีส่วนร่วมประชุม ฝึกอบรม และสัมมนา เพื่อรับทราบหลักการเหตุผลความจำเป็น ประโยชน์ที่ได้รับจากการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการบริหารจัดการชลประทาน (2) การมีส่วนร่วมแสดงข้อคิดเห็น ข้อเสนอแนะ และตัดสินใจด้านการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการชลประทาน (3) มีส่วนร่วมประชาสัมพันธ์ เพื่อสร้างความเข้าใจให้เพื่อนเกษตรกรได้เข้ามามีส่วนร่วมด้านการบริหารจัดการชลประทาน ตามลำดับ เมื่อพิจารณาในภาพรวมพบว่า การมีส่วนร่วมของเกษตรกรด้านการสร้างความเข้าใจด้านการจัดการน้ำชลประทานทั้ง 3 กิจกรรม อยู่ในระดับมาก

2) การจัดทำข้อตกลงเกี่ยวกับการจัดตั้งกลุ่มในการมีส่วนร่วมด้านการจัดการน้ำชลประทาน เกษตรกรมีส่วนร่วมในระดับมากจำนวน 4 กิจกรรม ประกอบด้วย (1) การมีส่วนร่วมแสดงข้อคิดเห็น ข้อเสนอแนะ และตัดสินใจในการจัดทำข้อตกลง / ระเบียบ / ข้อบังคับ กติกา หรือกฎเกณฑ์ด้านใช้น้ำและบำรุงรักษาของกลุ่ม (2) การมีส่วนร่วมปฏิบัติตามข้อตกลง / ระเบียบ / ข้อบังคับ / กติกา หรือกฎเกณฑ์ในการใช้น้ำ และบำรุงรักษาภายในกลุ่มผู้ใช้น้ำ และ (3) การเข้าร่วมการประชุม เพื่อรับทราบหลักการ เหตุผลความจำเป็น ประโยชน์ที่ได้รับจากการจัดทำข้อตกลง / ระเบียบ / ข้อบังคับ / กติกา หรือกฎเกณฑ์ในการใช้น้ำ และบำรุงรักษาภายในกลุ่มผู้ใช้น้ำ (4) การประชาสัมพันธ์ เพื่อสร้างความเข้าใจให้เพื่อนเกษตรกรในการจัดทำข้อตกลง / ระเบียบ / ข้อบังคับ / กติกา หรือกฎเกณฑ์ด้านใช้น้ำและบำรุงรักษาของกลุ่ม เมื่อพิจารณาใน

ภาพรวมพบว่า การมีส่วนร่วมของเกษตรกรด้านการจัดทำข้อตกลงเกี่ยวกับการจัดตั้งกลุ่มทั้ง 4 กิจกรรม อยู่ในระดับมาก

3) การเสริมสร้างความเข้มแข็งองค์กรผู้ใช้น้ำ เกษตรกรมีส่วนร่วมในระดับมาก 3 กิจกรรม ได้แก่ (1) การประชุมกลุ่มผู้ใช้น้ำชลประทานรายฤดูส่งน้ำ (2) การประชุมผู้นำหรือคณะกรรมการกลุ่มบริหารการใช้น้ำ ฯ (3) การแสดงข้อคิดเห็น ข้อเสนอแนะ และตัดสินใจเกี่ยวกับแนวทางการเสริมสร้างความเข้มแข็งองค์กรผู้ใช้น้ำ ฯ และการมีส่วนร่วมในระดับปานกลาง 4 กิจกรรม (1) การประชาสัมพันธ์ เพื่อสร้างให้เพื่อนเกษตรกรเกิดความเข้าใจแนวทางการเสริมสร้างความเข้มแข็งองค์กรผู้ใช้น้ำ ฯ (2) การฝึกอบรมฟื้นฟูกลุ่มผู้ใช้น้ำชลประทาน (กลุ่มพื้นฐาน) (3) การฝึกอบรม / สัมมนาผู้นำองค์กรผู้ใช้น้ำชลประทาน และ (4) การจัดทัศนศึกษาตามลำดับ เมื่อพิจารณาในภาพรวมพบว่า การมีส่วนร่วมของเกษตรกรด้านการเสริมสร้างความเข้มแข็งองค์กรผู้ใช้น้ำทั้งหมดอยู่ในระดับปานกลาง

4) การส่งน้ำและบำรุงรักษา เกษตรกรมีส่วนร่วมในระดับมาก 3 กิจกรรม ได้แก่ (1) การสละแรงงาน เพื่อกำจัดวัชพืช ขุดลอก ซ่อมแซม และบำรุงรักษาอุส่งน้ำภายในกลุ่มผู้ใช้น้ำ ฯ รองลงมาคือ (2) การให้ข้อมูลสภาพพื้นที่เพาะปลูกโดยทั่วไป การรายงานพื้นที่เพาะปลูกจริงและสภาพการใช้น้ำในแต่ละฤดูการส่งน้ำชลประทาน (3) การแจ้งความต้องการปลูกพืชก่อนฤดูการส่งน้ำให้แก่กลุ่มผู้ใช้น้ำ ฯ มีส่วนร่วมในระดับปานกลาง 5 กิจกรรม คือ (1) ปฏิบัติตามแผน ดำเนินงานการส่งน้ำ และแก้ไขปัญหาการใช้น้ำของเกษตรกรให้เป็นไปตามแผนจนสิ้นสุดฤดูการส่งน้ำชลประทาน (2) การประชุม เพื่อวางแผนชี้แจงแผนการใช้น้ำและการบำรุงรักษาในฤดูส่งน้ำ หรือกลุ่มผู้ใช้น้ำ พร้อมทั้งรับทราบข้อตกลงการส่งน้ำและบำรุงรักษา (3) การแสดงข้อคิดเห็น ข้อเสนอแนะ และตัดสินใจในการส่งน้ำและบำรุงรักษาโครงการ ฯ (4) การกำหนดพื้นที่ส่งน้ำเป้าหมายเบื้องต้นตามปริมาณน้ำที่มีอยู่ในอ่างเก็บน้ำ หรือตามข้อกำหนดของโครงการชลประทาน (5) การประชาสัมพันธ์เพื่อสร้างให้เพื่อนเกษตรกรทราบ และเกิดความเข้าใจการส่งน้ำและบำรุงรักษาในโครงการ การ เมื่อพิจารณาในภาพรวมพบว่า การมีส่วนร่วมของเกษตรกรด้านการส่งน้ำและบำรุงรักษาทั้ง 8 กิจกรรม อยู่ในระดับปานกลาง

5) การจัดทำข้อมูลพื้นฐานโครงการ เกษตรกรมีส่วนร่วมในระดับปานกลาง 3 กิจกรรม ได้แก่ (1) การให้ข้อมูลพื้นฐานโครงการ ฯ เช่น ข้อมูลประชากร พื้นที่ถือครองทางการเกษตร ข้อมูลกลุ่ม ข้อมูลด้านส่งน้ำและบำรุงรักษา ฯ คือ (2) การประชาสัมพันธ์ให้เพื่อนเกษตรกรได้ทราบและเข้าใจในการจัดทำข้อมูลพื้นฐานโครงการ ฯ และ (3) การแสดงข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะในการจัดทำข้อมูลพื้นฐานโครงการ ฯ เมื่อพิจารณาในภาพรวมพบว่า การมีส่วนร่วมของเกษตรกรด้านการจัดทำข้อมูลพื้นฐานโครงการทั้ง 3 กิจกรรม อยู่ในระดับปานกลาง

6) การจัดการน้ำชลประทานในภาพรวม เกษตรกรมีส่วนร่วมในระดับมาก 2 กิจกรรม ตามลำดับดังนี้ (1) การสร้างความเข้าใจด้านการจัดการน้ำชลประทาน (2) การจัดทำข้อตกลงเกี่ยวกับการจัดตั้งกลุ่มในการมีส่วนร่วมด้านการจัดการน้ำชลประทาน มีส่วนร่วมในระดับปานกลาง 3 กิจกรรม คือ (1) การส่งน้ำและบำรุงรักษา (2) การเสริมสร้างความเข้มแข็งองค์กรผู้ใช้น้ำชลประทาน และ (3) การจัดทำข้อมูลพื้นฐานโครงการ เมื่อพิจารณาภาพรวมการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการจัดการน้ำชลประทานทั้งโครงการทั้ง 5 กิจกรรม พบว่า อยู่ในระดับปานกลาง

1.3.3 ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการจัดการน้ำชลประทาน

ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมของเกษตรกรด้านการจัดการน้ำชลประทานในภาพรวม ตัวแปรอิสระที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของเกษตรกรอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 มี 2 ตัวแปร ซึ่งมีความสัมพันธ์เชิงบวก คือ รายได้ของครัวเรือนและสถานภาพภายในกลุ่มผู้ใช้น้ำ

1.4 ปัญหาในการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการจัดการน้ำชลประทาน

เกษตรกรระบุปัญหาดังนี้ ผู้ใช้น้ำในพื้นที่ไม่ปฏิบัติตามกฎ ระเบียบ กติกาของกลุ่มผู้ใช้น้ำที่วางไว้ รองลงมา สมาชิกผู้ใช้น้ำขาดความรู้ ความเข้าใจด้านการจัดการน้ำชลประทานในระดับแปลงนา สมาชิกผู้ใช้น้ำไม่ดูแลบำรุงรักษาคูส่งน้ำ และอาคารชลประทานประกอบเพื่อให้ใช้งานได้ตามปกติ ขาดการประสานงานและความรับผิดชอบร่วมกันระหว่างสมาชิกกลุ่มผู้ใช้น้ำกับเจ้าหน้าที่ และ มีการประชุม สร้างความเข้าใจน้อยเกินไป

1.5 ข้อเสนอแนะการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการจัดการน้ำชลประทาน

เกษตรกรมีข้อเสนอแนะเรียงลำดับได้ดังนี้ การจัดทำข้อตกลงเกี่ยวกับการจัดตั้งกลุ่มด้านการจัดการน้ำชลประทาน ต้องการให้ทางเจ้าหน้าที่ชลประทานช่วยประสานเพื่อแก้ไขปัญหากจากการฝ่าฝืนข้อตกลง รวมถึงเกษตรกรควรให้ความร่วมมือปฏิบัติตามข้อตกลง การสร้างความเข้าใจด้านการจัดการน้ำชลประทาน ขอให้เจ้าหน้าที่ชลประทานเข้ามาช่วยแนะนำให้ความรู้พร้อมชี้แจงข้อมูลต่างๆที่เกี่ยวข้องกับการส่งน้ำและควรมีการจัดฝึกอบรมมากขึ้น การส่งน้ำและบำรุงรักษา เกษตรกรเสนอให้ เจ้าหน้าที่ชลประทาน ดูแลการส่งน้ำให้ใกล้ชิดมากกว่านี้ และโครงการส่งน้ำและบำรุงรักษาใดม่น้อยควรจัดประชุมกลุ่มผู้ใช้น้ำทุกกลุ่มในทุกๆปี การเสริมสร้างความเข้มแข็งองค์กรผู้ใช้น้ำชลประทาน เกษตรกร ต้องการให้เจ้าหน้าที่ชลประทานเข้ามาประชุมชี้แจงในกิจกรรมต่างๆของกลุ่มผู้ใช้น้ำให้มากขึ้นและ ในด้านอื่นๆ เกษตรกร ต้องการให้เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรเข้ามาแนะนำให้ความรู้เรื่องการเพาะปลูกโดยเกษตรกรควรเริ่มกิจกรรมการ

เพาะปลูกพร้อมๆกัน และต้องการให้กรมชลประทานสนับสนุนงบประมาณงานซ่อมแซม และขุดลอกคูส่งน้ำ

2. อภิปรายผล

จากการวิจัยเรื่อง การมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการจัดการน้ำชลประทานฝายส่งน้ำ และบำรุงรักษาที่ 4 โครงการส่งน้ำและบำรุงรักษาโคมน้อย จังหวัดอุบลราชธานี ปรากฏผลดังนี้

2.1 ระดับการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการจัดการน้ำชลประทาน

2.1.1 การมีส่วนร่วมในการสร้างความเข้าใจด้านการจัดการน้ำชลประทาน

ผลการศึกษาในภาพรวม พบว่า เกษตรกรมีส่วนร่วม อยู่ในระดับมาก ซึ่งอาจเป็นผลเนื่องมาจาก เกษตรกรมีระยะเวลาการเป็นสมาชิกกลุ่มผู้ใช้น้ำนาน และจากผลการศึกษาพบว่าเกษตรกรประมาณ ครึ่งหนึ่งเคยเข้าร่วมประชุม ฝึกอบรม สัมมนา และดูงาน โดยมากกว่าหนึ่งในสามเข้าร่วมประชุม รองลงมาเป็นการฝึกอบรม และจากผลการทดสอบความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการบริหารจัดการ น้ำและบำรุงรักษา ปรากฏผลว่าเกษตรกรมากกว่าสองในสามมีความรู้มาก จึงทำให้เกษตรกรมีความเข้าใจและเข้ามามีส่วนร่วมในระดับมาก

2.1.2 การมีส่วนร่วมในการจัดทำข้อตกลงเกี่ยวกับการจัดตั้งกลุ่มในการมีส่วนร่วมด้านการจัดการน้ำชลประทาน

ผลการศึกษาในภาพรวม พบว่า เกษตรกรมีส่วนร่วม อยู่ในระดับ มาก โดยเกษตรกรจะให้ความสำคัญต่อการมีส่วนร่วมแสดงข้อคิดเห็น ข้อเสนอแนะ และตัดสินใจ ในการจัดทำข้อตกลง / ระเบียบ / ข้อบังคับ กติกา หรือกฎเกณฑ์ด้านใช้น้ำและบำรุงรักษาของกลุ่ม เนื่องจากข้อตกลงเบื้องต้นร่วมกันภายหลังการจัดตั้งกลุ่มผู้ใช้น้ำ ฯ จะแสดงเจตนาถึงการมีส่วนร่วม ของเกษตรกรกับกรมชลประทาน เมื่อเกษตรกรเห็นด้วยจึงจัดทำข้อตกลงไว้เป็นหลักฐาน และ จะต้องมีส่วนร่วมในด้านการส่งน้ำและบำรุงรักษาในระดับคูส่งน้ำ และระดับคลองส่งน้ำ โดยผ่าน องค์กรผู้ใช้น้ำประเภทต่าง ๆ การปฏิบัติตามข้อตกลงของเกษตรกรในกิจกรรมนี้จะส่งผลให้การ ดำเนินงานด้านส่งน้ำและบำรุงรักษาประสบผลสำเร็จตามภารกิจของกรมชลประทานที่กำหนดไว้ และจะมีผลทำให้องค์กรผู้ใช้น้ำเกิดความยั่งยืนต่อไป ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ ยูวัฒน์ วุฒิเมธี (2526 : 5) ที่กล่าวถึงการมีส่วนร่วมในกิจกรรม เป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วม ในการคิดริเริ่ม การพิจารณาตัดสินใจ การร่วมปฏิบัติ การร่วมรับผิดชอบในเรื่องต่าง ๆ อันมี ผลกระทบมาถึงตัวประชาชนเอง สามารถทำให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมเพื่อ แก้ปัญหา และนำมาซึ่งสภาพความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น

2.1.3 การมีส่วนร่วมในการเสริมสร้างความเข้มแข็งองค์กรผู้ใช้น้ำ ผลการศึกษาในภาพรวม พบว่า เกษตรกรมีส่วนร่วม อยู่ในระดับปานกลาง โดยเกษตรกรจะให้ความสำคัญกับกิจกรรมย่อยการมีส่วนร่วมประชุมกลุ่มผู้ใช้น้ำรายอุต่งน้ำ ซึ่งเป็นกิจกรรมที่เจ้าหน้าที่ชลประทานต้องไปพบปะ และประชุมกลุ่มผู้ใช้น้ำในแปลงนา ส่วนการมีส่วนร่วมในการทัศนศึกษาดูงานอยู่ในลำดับสุดท้าย เนื่องจากโครงการส่งน้ำและบำรุงรักษาโคมน้อย ได้รับงบประมาณจำนวนจำกัด ไม่สามารถจัดกิจกรรมทัศนศึกษาดูงานได้ทั่วถึง จึงทำให้เกษตรกรเข้ามามีส่วนร่วมในระดับปานกลาง

2.1.4 การมีส่วนร่วมในการส่งน้ำและบำรุงรักษา ผลการศึกษาในภาพรวม พบว่า เกษตรกรมีส่วนร่วม อยู่ในระดับปานกลาง โดยกลุ่มเกษตรกรจะให้ความสำคัญต่อการประสานงานเพื่อกำจัดวัชพืช ขุดลอก ซ่อมแซม และบำรุงรักษาอุต่งน้ำภายในกลุ่มผู้ใช้น้ำ ส่วนการประชาสัมพันธ์เพื่อให้เพื่อนเกษตรกรทราบ และเกิดความเข้าใจการส่งน้ำและบำรุงรักษาอยู่ในลำดับสุดท้าย ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากเกษตรกรบางส่วนไม่ได้เข้าร่วมประชุมเพื่อวางแผนการใช้น้ำ ตลอดจนร่วมแสดงความคิดเห็น ข้อเสนอแนะ เพื่อตัดสินใจในการส่งน้ำและบำรุงรักษา จึงทำให้เกษตรกรเข้ามามีส่วนร่วมในระดับปานกลาง

2.1.5 การมีส่วนร่วมในการจัดทำข้อมูลพื้นฐานโครงการ ผลการศึกษาในภาพรวม พบว่า เกษตรกรมีส่วนร่วม อยู่ในระดับปานกลาง โดยกลุ่มเกษตรกรจะให้ความสำคัญต่อการมีส่วนร่วมให้ข้อมูลพื้นฐานโครงการ ฯ เช่น ข้อมูลส่วนบุคคล ข้อมูลกลุ่ม ข้อมูลด้านการส่งน้ำและบำรุงรักษา เนื่องมาจากเกษตรกรมีปัญหา ขาดการประสานงานร่วมกันระหว่างสมาชิกกลุ่มผู้ใช้น้ำกับเจ้าหน้าที่

2.1.6 การมีส่วนร่วมในการจัดการน้ำชลประทานในภาพรวม ผลการศึกษา พบว่า เกษตรกรมีส่วนร่วมในการจัดการน้ำชลประทานอยู่ในระดับปานกลาง โดยการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการจัดการน้ำชลประทาน พบว่า เกษตรกรมีส่วนร่วมในระดับมาก 2 กิจกรรม คือ การสร้างความเข้าใจด้านการจัดการน้ำชลประทาน รองลงมาคือ การจัดทำข้อตกลงเกี่ยวกับการจัดตั้งกลุ่มในการมีส่วนร่วมด้านการจัดการน้ำชลประทาน มีส่วนร่วมในระดับปานกลาง 3 กิจกรรม คือ การส่งน้ำและบำรุงรักษา การเสริมสร้างความเข้มแข็งองค์กรผู้ใช้น้ำชลประทาน และการจัดทำข้อมูลพื้นฐานโครงการ ทั้งนี้อาจเป็นผลเนื่องมาจาก ถึงแม้ว่าเกษตรกรมีระยะเวลาการเป็นสมาชิกกลุ่มผู้ใช้น้ำนาน และจากผลการทดสอบความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการบริหารจัดการน้ำและบำรุงรักษา ปรากฏผลว่าเกษตรกรมากกว่าสองในสามมีความรู้มาก แต่ก็มีเกษตรกรบางส่วนไม่ได้เข้าร่วมประชุมเพื่อวางแผนการใช้น้ำ ตลอดจนร่วมแสดงความคิดเห็น ข้อเสนอแนะ เพื่อตัดสินใจ

ในการส่งน้ำและบำรุงรักษา จึงอาจส่งผลให้เกษตรกรมีส่วนร่วมในการจัดการน้ำชลประทานในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง

2.2 ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการจัดการน้ำชลประทาน

2.2.1 ตัวแปรอิสระที่มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับการมีส่วนร่วมของเกษตรกร

1) รายได้ครัวเรือน มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับการมีส่วนร่วมในการจัดการน้ำชลประทานของเกษตรกรอย่างมีนัยสำคัญเชิงสถิติที่ระดับ 0.05 แสดงให้เห็นว่าถ้าเกษตรกรมีรายได้ครัวเรือนมาก จะมีผลต่อการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการจัดการน้ำชลประทาน ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของ มาณะ จิตตะสังคะ (2526 : 36) ซึ่งพบว่า รายได้มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการพัฒนาของสตรีในชนบทว่ามีปัจจัยที่มีผลต่อการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจ สังคม และการวิจัยของ Kanchanachitra (1976 : 42) พบว่า รายได้เป็นตัวแปรที่มีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญกับการมีส่วนร่วมในกิจกรรมกลุ่ม ซึ่งในเรื่องนี้ บัวพันธ์ พรรคทิง และคนอื่นๆ (2532 : 86-87) พบว่า รายได้มีความสัมพันธ์กับระดับการมีส่วนร่วม นอกจากนั้นผลการวิจัยของ นางกาญจน์ บุณรักษ์ (2533 : 91) พบว่า การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติมีความสัมพันธ์กับคุณภาพชีวิตของชาวกะเหรี่ยง ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับระดับคุณภาพชีวิตคือ รายได้เฉลี่ยต่อปี และผลการศึกษาของ สุรแสง พูนเพิ่มสุขสมบัติ (2548 : 92) พบว่า รายได้ มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานด้านการแปรรูปกระท้อนของสมาชิกกลุ่มแม่บ้านเกษตรกร อำเภอเมือง จังหวัดปราจีนบุรี

2) สถานภาพภายในกลุ่มผู้ใช้น้ำ มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับการมีส่วนร่วมในการจัดการน้ำชลประทานของเกษตรกรอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งแสดงให้เห็นว่า ถ้าเกษตรกรมีสถานภาพภายในกลุ่มผู้ใช้น้ำในฐานะผู้นำหรือมีความสำคัญในกลุ่ม จะมีผลต่อการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการจัดการน้ำชลประทาน ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของ กรณิศ เชื้อศิริถาวร (2544 : 83) พบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในกิจกรรมกลุ่มของสมาชิกกลุ่มแม่บ้านเกษตรกร ได้แก่ สถานภาพภายในกลุ่มผู้ใช้น้ำ และจากการวิจัยของ พรทิพย์ ศรีแสงจันทร์ และคนอื่นๆ (2538 : บทคัดย่อ) ปัจจัยที่มีผลกระทบต่อความสำเร็จในการดำเนินงานของกลุ่มเกษตรกร 3 อันดับ คือ คณะกรรมการ กิจกรรมกลุ่ม และสมาชิก และผลการวิจัยของ สุเมธ แสงนิ่มนวล (2531 : 71) พบว่า สถานภาพภายในกลุ่มมีผลต่อปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของสมาชิก นอกจากนั้น ชัยโรจน์ ธนสันติ (2535 : บทคัดย่อ) พบว่า การเป็นกรรมการในกลุ่มก่อให้เกิดความแตกต่างในการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ

3. ข้อเสนอแนะ

3.1 ข้อเสนอแนะจากผลการวิจัย

จากผลการศึกษาการจัดการน้ำชลประทานในภาพรวม มีข้อเสนอแนะจากผลการวิจัยในครั้งนี้ คือ

3.1.1 ข้อเสนอแนะต่อเจ้าหน้าที่

1) จากผลการศึกษาที่พบว่า เกษตรกรขาดความรู้ ความเข้าใจด้านการจัดการน้ำชลประทานในระดับแปลงนา อาจเนื่องมาจากความรู้และวิธีการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่และผู้เกี่ยวข้องอาจไม่สามารถถ่ายทอดความรู้และวิธีการปฏิบัติงานให้เกษตรกรมีความเข้าใจตรงกัน ดังนั้นจึงควรซักซ้อมความเข้าใจเพิ่มเติมแก่เจ้าหน้าที่ชลประทาน , เจ้าหน้าที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และหน่วยงานอื่นๆที่เกี่ยวข้อง โดยการจัดประชุมชี้แจงและฝึกอบรม

2) จากผลการศึกษาที่พบว่า เกษตรกรขาดการประสานงานและความรับผิดชอบร่วมกันระหว่างเกษตรกรกับเจ้าหน้าที่โครงการฯ และเกษตรกรเห็นว่ากลุ่มผู้ใช้น้ำมีการประชุมสร้างความเข้าใจน้อยเกินไป ดังนั้นเจ้าหน้าที่ชลประทานควรกำหนดแผนการส่งน้ำและบำรุงรักษาล่วงหน้า และควรจะรับฟังความคิดเห็นของผู้ใช้น้ำก่อนจะกำหนดแผนหรือตารางการจัดสรรน้ำ โดยเจ้าหน้าที่ผู้เกี่ยวข้องควรช่วยกันดูแลการส่งน้ำอย่างทั่วถึงและเป็นธรรม

3) จากผลการศึกษาที่พบว่า เกษตรกรไม่ปฏิบัติตามกฎ ระเบียบ กติกาของกลุ่มผู้ใช้น้ำที่วางไว้ ดังนั้นเจ้าหน้าที่ชลประทานจะต้องคำนึงถึงพื้นฐานความต้องการที่หลากหลายของเกษตรกร มีการพัฒนาตนเองให้เกิดความรู้ ความเข้าใจในแนวคิด วิธีการ และทักษะใหม่ ๆ ในการทำงานร่วมกับประชาชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งทักษะในด้านการกระตุ้นและพัฒนาองค์กรผู้ใช้น้ำชลประทาน พร้อมทั้งพัฒนาความรู้ทางด้านวิชาการควบคู่กันไป

3.1.1 ข้อเสนอแนะต่อเกษตรกร

1) จากผลการศึกษาที่พบว่า เกษตรกรไม่ปฏิบัติตามกฎ ระเบียบ กติกาของกลุ่มผู้ใช้น้ำที่วางไว้ อาจเนื่องมาจาก การจัดทำข้อตกลงเกี่ยวกับการจัดตั้งกลุ่มด้านการจัดการน้ำชลประทาน จะต้องมียกกิจกรรมที่สำคัญซึ่งต้องดำเนินการ คือ หลังจากได้มีการชี้แจงประโยชน์ที่เกษตรกรจะได้รับจากการชลประทาน หน้าที่ของสมาชิกกลุ่มผู้ใช้น้ำชลประทาน ตลอดจนรับฟังปัญหาและความคิดเห็นต่างๆของเกษตรกรแล้ว จะต้องสรุปสาระสำคัญที่เป็นข้อยุติของข้อตกลงดังกล่าวและจัดพิมพ์ข้อตกลงทุกครั้ง โดยมีตัวแทนเกษตรกร/กลุ่มผู้ใช้น้ำ และเจ้าหน้าที่ร่วมกันลงลายมือชื่อ ก่อนนำไปถือปฏิบัติต่อไป

2) จากผลการศึกษาที่พบว่า เกษตรกรขาดการประสานงานและความรับผิดชอบร่วมกันระหว่างเกษตรกรกับเจ้าหน้าที่โครงการฯ ดังนั้นองค์กรผู้ใช้น้ำชลประทานควร ร่วม ดำเนินการปรับปรุงในระบบฐานข้อมูลพื้นฐาน ต่างๆ เช่น พื้นที่ทำการเพาะปลูก ข้อมูลด้านระบบชลประทานและข้อมูลด้านองค์กรผู้ใช้น้ำชลประทาน ขององค์กรผู้ใช้น้ำชลประทานให้ทันสมัยอยู่ตลอดเวลา เพื่อใช้เป็นข้อมูลในการเผยแพร่และสร้างความเข้าใจกันระหว่างเกษตรกรกับเจ้าหน้าที่โครงการฯรวมถึงระหว่างเกษตรกรเอง

3.2 ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

3.2.1 ควรวิจัยเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการจัดการน้ำชลประทาน ในเขต โครงการส่งน้ำและบำรุงรักษา หรือโครงการชลประทานต่าง ๆ ซึ่งผลการวิจัยจะอำนวย ประโยชน์เป็นอย่างยิ่งสำหรับการดำเนินงานบริหารการจัดการชลประทานโดยเกษตรกรมีส่วนร่วม

3.2.2 ควรวิจัยเพิ่มเติมเกี่ยวกับความคิดเห็น ความพึงพอใจในการเข้ามามีส่วน ร่วมจัดการน้ำชลประทานของเกษตรกร เพื่อที่จะนำผลการวิจัยไปปรับใช้ในการวางแผนใน ภาพรวมของโครงการชลประทานให้มีทิศทางในการส่งเสริมและพัฒนาองค์กรผู้ใช้น้ำชลประทาน ให้สัมฤทธิ์ผลและเกิดความยั่งยืนต่อไป

3.2.3 ควรศึกษาตัวแปรอิสระอื่นเพิ่มเติม เช่นตัวแปรทางจิตวิทยาสังคมในการมี ส่วนร่วมของเกษตรกรในการจัดการน้ำชลประทาน ได้แก่ ศึกษาตัวแปรด้านเจตคติต่อผู้นำท้องถิ่น และเจ้าหน้าที่ของรัฐ เจตคติและการเปลี่ยนแปลงเจตคติของเกษตรกร บทบาทของเจ้าหน้าที่ ส่งเสริมการเกษตรในพื้นที่ว่ามีผลต่อการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการจัดการน้ำชลประทาน หรือไม่ เป็นต้น เพื่อจะได้ทราบว่าตัวแปรอิสระอื่นอาจเกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมของเกษตรกร ในการจัดการน้ำชลประทาน

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

- กรณีศ เชื้อศิริถาวร (2544) " ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในกิจกรรมกลุ่มของสมาชิกกลุ่ม
แม่บ้านเกษตรกรอำเภอกุดจับ จังหวัดอุดรธานี " วิทยานิพนธ์ปริญญา
เกษตรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาส่งเสริมการเกษตรและสหกรณ์
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช
- กรมชลประทาน (2544) เอกสารประกอบการประชุม ครั้งที่ 2 คณะกรรมการอำนวยการปฏิรูป
โครงสร้างการบริหารจัดการโครงการชลประทาน วันที่ 14 สิงหาคม 2544
ศึกษาศูนย์วิศวกรรมชลประทาน กรมชลประทาน กระทรวงเกษตรและสหกรณ์
- _____ (2544) รายงานสรุปความก้าวหน้าการจัดการชลประทานโดยเกษตรกรมีส่วนร่วม
(ด้านการส่งน้ำและบำรุงรักษา) งานติดตามประเมินผลโครงการเพิ่มประสิทธิภาพการ
ผลิตในเขตชลประทาน ระหว่างวันที่ 9 ตุลาคม 2544 - 31 ธันวาคม 2545
- _____ (2548) การบริหารจัดการชลประทานโดยเกษตรกรมีส่วนร่วมด้านการส่งน้ำและ
บำรุงรักษา กรุงเทพมหานคร แอร์บอร์น พรินต์
- กรมสามัญศึกษา (2542) "รายงานการศึกษาและพัฒนาโครงการระบบการป้องกันและแก้ไขปัญหา
ยาเสพติดในสถานศึกษา ปี 2542" กรุงเทพมหานคร โรงพิมพ์คุรุสภา
- กัลยา วานิชย์บัญชา (2550) การใช้ SPSS for Window ในการวิเคราะห์ข้อมูล พิมพ์ครั้งที่ 10
กรุงเทพมหานคร โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- กองวิจัยและประเมินผล กรมการพัฒนาชุมชน (2529) รายงานการวิจัยเรื่องปัจจัยที่มีผลต่อการมี
ส่วนร่วมของสมาชิกองค์กรสตรีในการพัฒนาชนบท: ศึกษาเฉพาะ กพสม.
กรุงเทพมหานคร กองวิจัยและประเมินผล กรมการพัฒนาชุมชน
- เกษตรฉัตร รัตนศรี (2544) " การมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการจัดทำแผนพัฒนาการเกษตร
ภายใต้โครงการเพิ่มศักยภาพการผลิตของชุมชนในตำบลหลักภาคใต้ " วิทยานิพนธ์
ปริญญาเกษตรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาส่งเสริมการเกษตรและสหกรณ์
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช
- ไกรสร วีระโสภณ และคนอื่นๆ (2544) รูปแบบการจัดระบบควบคุมการใช้น้ำชลประทาน
รายงานการวิจัย สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ กรุงเทพมหานคร กรม
ชลประทาน

- ขวัญชัย วงศ์นิติกร (2532) “ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนของผู้อยู่อาศัย
ในเขตหมู่บ้านจัดสรรเทพประทาน อำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี” วิทยานิพนธ์
ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาพัฒนาสังคม บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
- โครงการส่งน้ำและบำรุงรักษาโคมน้อย (2548) “รายงานสรุปโครงการส่งน้ำและบำรุงรักษา
โคมน้อย อำเภอพิบูลมังสาหาร จังหวัดอุบลราชธานี กรมชลประทาน”
- จินตคามณี แสงกาญจนวนิช (2538) “ปัจจัยบางประการที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในกิจกรรมกลุ่ม
ของกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรในอำเภอเมืองอ่างทอง จังหวัดอ่างทอง” วิทยานิพนธ์
ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาส่งเสริมการเกษตร บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
- ฉลอง ดิษที (2541) “การมีส่วนร่วมขององค์กรพัฒนาเอกชนในจังหวัดเชียงใหม่ต่อการอนุรักษ์
ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม” วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาการจัดการทรัพยากร บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
- ชัยโรจน์ ธนสันติ (2535) “การมีส่วนร่วมของกรรมการสภาตำบลในงานอนุรักษ์
ทรัพยากรธรรมชาติ: ศึกษากรณีจังหวัดอุบลราชธานี” วิทยานิพนธ์ปริญญา
วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล
- ฐเกียรติ ภัยลี (2536) “การศึกษาเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมของประชาชนในการป้องกันและ
ปราบปรามอาชญากรรมระหว่างเขตพื้นที่ที่มีการปฏิบัติงาน กับพื้นที่ที่ไม่มีการ
ปฏิบัติงานของตำรวจชุมชนและมวลชนสัมพันธ์ในเขตจังหวัดพระนครศรีอยุธยา”
วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาพัฒนาสังคม ภาควิชาสังคมวิทยา
และมนุษยวิทยา มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
- ชูชาติ ม่วงสมจิตร (2540) “การวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งเสริมและปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อการมีส่วน
ร่วมของชุมชนกับโรงเรียนประถมศึกษาในเขตปริมณฑลกรุงเทพมหานคร”
วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาบริหารการศึกษา จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย
- ณรงค์ มหรรณพ และดุสิต เวชกิจ (2534) “องค์กรประชาชนในการส่งเสริมการป่าไม้” ใน
เอกสารการสอนชุดวิชา ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับการส่งเสริมการป่าไม้ หน้าที่ 8 - 15
หน้า 491 - 541 นนทบุรี มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมราชา สาขาวิชาส่งเสริม
การเกษตรและสหกรณ์

- เทวินทร์ รวมสุขนิรันดร์ (2546) " การมีส่วนร่วมของหมอดินอาสาประจำตำบลในการดำเนินงานพัฒนาที่ดินจังหวัดแพร่ " วิทยานิพนธ์ปริญญาเกษตรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาส่งเสริมการเกษตรและสหกรณ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช
- นงกาญจน์ บุรณรักษ์ (2533) "คุณภาพชีวิตและการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติของชาวกะเหรี่ยงในจังหวัดกาญจนบุรีและราชบุรี ภายใต้โครงการของกรมประชาสงเคราะห์ ปี พ.ศ. 2533" วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต คณะเกษตร บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
- นพวรรณ เสวตานนท์ (2546) "ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการทรัพยากรป่าไม้ลุ่มน้ำคลองอู่ตะเภา จังหวัดสงขลา" วิทยานิพนธ์ปริญญาเกษตรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาส่งเสริมการเกษตรและสหกรณ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช
- นภพร เชื้อจำ (2531) "ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของสมาชิกในการส่งเสริมกิจกรรมสหกรณ์การเกษตรเมืองมีนบุรี จำกัด กรุงเทพมหานคร" วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาพัฒนาสังคม บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
- นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์ (2527) กลวิธี แนวทาง วิธีการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในงานพัฒนาชุมชน กรุงเทพมหานคร ศักดิ์โสภากการพิมพ์
- _____ (2531) การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา กรุงเทพมหานคร ศักดิ์โสภากการพิมพ์
- บัวพันธ์ พรรคทิง และคนอื่น ๆ (2532) "รายงานการวิจัยเรื่องการเข้าร่วมในขบวนการพัฒนาของชาวบ้าน กรุงเทพมหานคร สำนักพิมพ์อาสาสมัคร มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- เบญจมาศ อยู่ประเสริฐ (2547) "การวิจัยการมีส่วนร่วมทางส่งเสริมการเกษตร" ใน *ประมวลสาระชุดวิชาการวิจัยเพื่อการพัฒนาการส่งเสริมการเกษตร* หน้าที่ 9 หน้า 298-299 นนทบุรี มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช สาขาวิชาส่งเสริมการเกษตรและสหกรณ์
- _____ (2547) "การวิจัยการมีส่วนร่วมทางส่งเสริมการเกษตร" ใน *ประมวลสาระชุดวิชาการวิจัยเพื่อการพัฒนาการส่งเสริมการเกษตร* หน้าที่ 9 หน้า 313-315 นนทบุรี มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช สาขาวิชาส่งเสริมการเกษตรและสหกรณ์

- ปรียากร วงศ์อนุตรโรจน์ (2535) *จิตวิทยาการบริหารงานบุคคล* กรุงเทพมหานคร
 สหมิตรออฟเซต
- ปิยะพร บุญเพ็ง (2531) "ความรู้ ความคิดเห็น และการมีส่วนร่วมในกิจกรรมสหกรณ์การเกษตร
 ของสตรีชนบท: ศึกษากรณีสหกรณ์การเกษตรเมืองสวรรค์ จำกัด" *วิทยานิพนธ์
 ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์*
- พงศ์พันธุ์ เขียวหิรัญ (2533) "การพัฒนาเกษตรกรด้านการทำงานร่วมกันเป็นกลุ่ม" ใน *ประมวล
 สารคดีวิหามนุษยสัมพันธ์และจิตวิทยาที่เหมาะสมสำหรับเกษตรกร* หน้าที่ 8 - 15
 หน้า 507 - 574 นนทบุรี มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช
 สาขาวิชาส่งเสริมการเกษตรและสหกรณ์
- พรทิพย์ ศรีแสงจันทร์ และคนอื่นๆ (2538) "ปัจจัยที่มีผลกระทบต่อผลสำเร็จการดำเนินงานกลุ่ม
 แม่บ้านเกษตรกรภาคตะวันตก : ศึกษาเฉพาะกรณีกลุ่มเกษตรกรทำสวนลาดใหญ่
 อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสงคราม" สำนักงานส่งเสริมการเกษตรภาคตะวันตก
 จังหวัดราชบุรี
- พัฒน์ บุญรัตน์พันธ์ (2527) *หลักการพัฒนาชุมชนและหลักการพัฒนาชนบท* กรุงเทพมหานคร
 สำนักพิมพ์ไทยอนุเคราะห์
- เพิ่มศักดิ์ สัจจะเวท (2545) "การมีส่วนร่วมในการใช้ทรัพยากรน้ำจากโครงการชลประทาน
 กรณีศึกษา: โครงการอ่างเก็บน้ำห้วยแอง จังหวัดร้อยเอ็ด" *วิทยานิพนธ์ปริญญา
 ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาสิ่งแวดล้อมศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย
 มหาวิทยาลัยมหิดล*
- มนตรี คำชู (2527) "ความสัมพันธ์ระหว่างดิน น้ำ พืช" ใน *โครงการฝึกอบรมการจัดการน้ำ
 ชลประทาน นครปฐม* มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน หน้า 1-2
- มาฆะ จิตตะสังคะ (2526) "การพัฒนาสตรีชนบทในประเทศไทย" *เอกสารประกอบคำบรรยาย
 สถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์* หน้า 36
- เมธา ไชว์รังกูร (2546) "แนวทางการจัดการงานส่งน้ำและบำรุงรักษาโครงการชลประทาน" ใน
อนุสรณ์พระราชทานเพลิงศพ เมธา ไชว์รังกูร 17 กรกฎาคม 2546 หน้า 90
- ยุวัฒน์ วุฒิเมธี (2526) *การพัฒนาชุมชนและการพัฒนาชนบท* กรุงเทพมหานคร โรงพิมพ์ไทย
 อนุเคราะห์ไทย
- วิทยา ตีรนานนท์ (2527) "กฎหมายชลประทาน" ใน *โครงการฝึกอบรมการจัดการน้ำชลประทาน
 มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน* หน้า 179-235

- วิบูลย์ บุญขจรโรกุล (2526) *หลักการชลประทาน* กรุงเทพมหานคร โรงพิมพ์เอเชีย
- ศรีสกุล อุทัยธรรม (2543) "ปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในโครงการอนุรักษ์
แม่น้ำเพชรบุรี: ศึกษาเฉพาะกรณีเขตเทศบาลเมืองเพชรบุรี" ภาคนิพนธ์ปริญญา
ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต(พัฒนาสังคม) คณะพัฒนาสังคม
สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์
- สโรชรัตน์ ศิริรัตน์ (2531) "ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมของหัวหน้าครอบครัวในกิจกรรม
กองทุนพัฒนาหมู่บ้าน บ้านจันทาร ตำบลจันทาร อำเภอเมืองร้อยเอ็ด" วิทยานิพนธ์
ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาพัฒนาสังคม บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
- สิน พันธุ์พินิจ (2544) *เทคนิคการวิจัยทางสังคมศาสตร์* กรุงเทพมหานคร ธนสวรรค์рінตั้ง
- สมพงษ์ เป้าทอง (2539) "การมีส่วนร่วมของสมาชิกในกิจกรรมกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรที่ประสบ
ความสำเร็จในการดำเนินงาน" วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาพัฒนาการเกษตร มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
- สมใจ เข้มเจริญ (2531) "การมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้: ศึกษากรณี
ตำบลสะเอียบ อำเภอสอง จังหวัดแพร่" วิทยานิพนธ์ปริญญา
สังคมศาสตรมหาบัณฑิต สาขาสิ่งแวดล้อม บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล
- สุชาติ ประสิทธิ์รัฐสินธุ์ (2540) *เทคนิคการวิเคราะห์ตัวแปรหลายตัว สำหรับการวิจัยทาง
สังคมศาสตร์และพฤติกรรมศาสตร์* พิมพ์ครั้งที่ 4 กรุงเทพมหานคร
โรงพิมพ์เลียงเชียง
- สุพรชัย มั่งมีสิทธิ์ (2535) "การมีส่วนร่วมของชาวบ้านในการจัดการป่าชุมชนในโครงการของ
องค์กรพัฒนาเอกชน: ศึกษากรณีโครงการป่าชุมชนที่ริเริ่มโดยศูนย์พัฒนาหมู่บ้าน
ชนบทผสมผสาน อำเภอบ้านไผ่ จังหวัดขอนแก่น" วิทยานิพนธ์
ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาสังคมวิทยาการพัฒนาศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยขอนแก่น
- สุเมธ แสงนิ่มนวล (2531) " ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของสมาชิกสหกรณ์ในกิจกรรมหมู่บ้าน
เทศบาล : ศึกษาเฉพาะกรณีหมู่บ้านสหกรณ์เทศบาลสถานกรุงเทพมหานคร จำกัด
โครงการ 4 " วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาส่งเสริม
และนิเทศศาสตร์เกษตร บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

- สุรแสง พูนเพิ่มสุขสมบัติ (2548) " การมีส่วนร่วมในการดำเนินงานด้านการแปรรูปกระท้อนของ
สมาชิกรวมแม่บ้านเกษตรกร อำเภอเมือง จังหวัดปราจีนบุรี " วิทยานิพนธ์ปริญญา
เกษตรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาส่งเสริมการเกษตรและสหกรณ์ บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช
- เสริมศักดิ์ วิศาลาภรณ์ (2537) "ปัญหาและแนวโน้มเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการ
บริหารการศึกษา" ใน *ประมวลสาระชุดวิชา สัมมนาปัญหาและแนวโน้มทางการ
บริหารการศึกษา* หน้าที่ 8 หน้า 183 - 187 นนทบุรี สาขาวิชาศึกษาศาสตร์
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช
- อนรรักษ์ ชีระโชติ (2543) "ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของกลุ่มผู้ใช้น้ำในพื้นที่ของโครงการฯ
เขื่อนปัตตานี" ภาคนิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต(พัฒนาสังคม)
คณะพัฒนาสังคม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์
- อนุภรณ์ สุวรรณสถิตกร (2529) "การมีส่วนร่วมของคณะกรรมการสภาตำบลต่อโครงการ กศช.
ปี 2528 อำเภอชนบท จังหวัดขอนแก่น" วิทยานิพนธ์ปริญญา
ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาพัฒนาสังคม บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
- อาภรณ์พันธ์ จันทร์สว่าง (2522) คำบรรยายลักษณะวิชาทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน 2
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ประจำปีการศึกษา 2522 ภาคปลาย (อัดสำเนา)
- อาสาฬห์ เกษทรัพย์ (2534) "ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในกิจกรรมของ
ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กในเขตอำเภอคลองหลวง จังหวัดปทุมธานี" วิทยานิพนธ์ปริญญา
วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
- Beal, G.M. (1962) "Additional Hypothesis in Participation" *Rural Sociology*. 21
(January 1962) : 249-256
- Cohen, J.M. and N.T. Uphoff (1977) *Rural Development Participation : Concept and
Measures For Project Design, implementation and Evaluation*. New York :
Cornell University
- Kanchanachitra, S. (1976) "Factors Related to Community Development in Thai Villages"
Ithaca, New York: Unpublished Master's Thesis, Cornell University
- Kaufman.H.F (1949) "Participation Organized Activities" in *Selected Kentucky Localities:
Agricultural*, 528 Experiment Station Bullerins

Reeder, W.W. (1974). *Some Aspect of the Informal Social Participation of farm families in New York State*. New York : Cornell University.

White, Alastair T. (1982) *The Community Participation A Discussion of the Agreements Community Participation : Current issue and Lesson Learned*. Learned. USA. The United Nations Children,s fund.

ภาคผนวก

ภาคผนวก
แบบสัมภาษณ์โครงการวิจัย

เลขที่แบบสัมภาษณ์ □□□

แบบสัมภาษณ์โครงการวิจัย

เรื่อง การมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการจัดการน้ำชลประทานฝายส่งน้ำและบำรุงรักษาที่ 4
โครงการส่งน้ำและบำรุงรักษาโคมน้อย

ชื่อผู้ให้สัมภาษณ์.....นามสกุล..... บ้านเลขที่..... หมู่ที่.....ตำบล.....อำเภอ.....จังหวัดอุบลราชธานี กลุ่มผู้ใช้น้ำที่.....คลองส่งน้ำ..... พื้นที่รับน้ำอยู่ในช่วง ☐ ต้นคลองส่งน้ำ ☐ กลางคลองส่งน้ำ ☐ ปลายคลองส่งน้ำ
--

คำชี้แจง : โปรดเติมเครื่องหมาย ✓ ลงใน หรือเติมข้อความในช่องว่าง

ตอนที่ 1 ข้อมูลส่วนบุคคล เศรษฐกิจและสังคม

1. ปัจจัยพื้นฐานส่วนบุคคลของสมาชิกกลุ่มผู้ใช้น้ำ

1.1 เพศ

1. ชาย 2. หญิง

1.2 ปัจจุบันท่านมีอายุ.....ปี (เกิน 6 เดือน ให้นับเป็น 1 ปี)

1.3 ระดับการศึกษาสูงสุดของท่านคือ

1. ไม่ได้รับการศึกษา 2. ประถมศึกษาปีที่ 4
 3. ประถมศึกษาปีที่ 6 4. มัธยมศึกษาตอนต้นหรือเทียบเท่า
 5. มัธยมศึกษาตอนปลายหรือเทียบเท่า (ปวช.)
 6. อนุปริญญาหรือเทียบเท่า (ปวศ.)
 7.ปริญญาตรี 8. อื่น ๆ (ระบุ).....

2. ปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจของสมาชิกกลุ่มผู้ใช้น้ำ

- 2.1 ขนาดพื้นที่ทำการเกษตร รวมทั้งสิ้น ไร่
- 2.2 การถือครองที่ดิน
1. เป็นของตนเองจำนวน ไร่
2. เช่าจำนวน.....ไร่ ค่าเช่า บาท/ปี
3. อาศัยผู้อื่นทำ (ไม่มีค่าเช่า) จำนวน.....ไร่
- 2.3 จำนวนแรงงานด้านการเกษตรในครัวเรือนจำนวน.....คน
1. ชาย จำนวน..... คน
2. หญิง จำนวน..... คน
- 2.4 รายได้ของครัวเรือน (ภาคเกษตร) จำนวน.....บาทต่อปี

3. ปัจจัยทางด้านสังคมของสมาชิกกลุ่มผู้ใช้น้ำชลประทาน

- 3.1 สถานภาพภายในกลุ่มผู้ใช้น้ำ(มกราคม 2550 – กรกฎาคม 2551)
1. สมาชิกกลุ่มผู้ใช้น้ำ
2. คณะกรรมการกลุ่มผู้ใช้น้ำ (ระบุตำแหน่ง).....
3. หัวหน้ากลุ่ม
- 3.2 ระยะเวลาในการเป็นสมาชิกกลุ่มผู้ใช้น้ำชลประทาน.....ปี
- 3.3 การเป็นสมาชิกกลุ่มอื่น
1. ไม่เป็น
2. เป็น โปรดระบุจำนวน.....กลุ่ม ดังนี้ (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)
- () 1. กลุ่มเกษตรกร () 2. กลุ่มแม่บ้านเกษตรกร
- () 3. กลุ่มยุวเกษตรกร () 4. กลุ่มลูกค้า ธ.ก.ส.
- () 5. สหกรณ์การเกษตร () 6. กลุ่มกิจกรรมทางการเกษตร
- () 7. อื่นๆ ระบุ.....
- 3.4 การรับข้อมูลข่าวสารด้านการจัดการน้ำชลประทาน
- 3.4.1 แหล่งที่มาของข้อมูลข่าวสารที่เป็นสื่อบุคคล โปรดระบุจำนวน.....แหล่ง ดังนี้ (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)
1. เจ้าหน้าที่ชลประทานในพื้นที่ 2. ผู้นำและคณะกรรมการกลุ่มผู้ใช้น้ำ
3. สมาชิกกลุ่มผู้ใช้น้ำ 4. ผู้นำท้องถิ่น (ได้แก่ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน)
5. เจ้าหน้าที่ของรัฐจากหน่วยงานอื่น 6. เจ้าหน้าที่ขององค์การบริหารส่วนตำบล
7. อื่นๆ (ระบุ).....

3.4.2 แหล่งที่มาของข้อมูลข่าวสารที่เป็นสื่อมวลชน โปรดระบุจำนวน.....แหล่ง ดังนี้
(ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

1. เอกสารของโครงการฯ โคมน้อย 2. เอกสารของหน่วยราชการอื่นๆ
 3. หนังสือพิมพ์ 4. หนังสือวารสารอื่นๆ
 5. วิทยุกระจายเสียง 6. วิทยุโทรทัศน์
 7. หอกระจายข่าว 8. อื่นๆ ระบุ.....

3.5 การเข้าร่วมประชุม ฝึกอบรม สัมมนา และ ดูงานด้านการชลประทาน (มกราคม 2550 – กรกฎาคม 2551)

1. ไม่เคยได้เข้าร่วม
 2. เคยเข้าร่วม
 () 1. ประชุม จำนวน.....ครั้ง
 () 2. ฝึกอบรม สัมมนา จำนวน.....ครั้ง
 () 3. ดูงาน จำนวน.....ครั้ง
 รวมทั้งหมดจำนวน..... ครั้ง

3.6 ประโยชน์ที่ได้รับจากการจัดการน้ำชลประทานของโครงการฯ

[ให้เติมเครื่องหมาย ✓ ในตารางตามความคิดเห็น]

(5 = มากที่สุด : 4 = มาก : 3 = ปานกลาง : 2 = น้อย : 1 = น้อยที่สุด)

ประโยชน์ที่ได้รับจากการจัดการน้ำชลประทาน	ระดับความคิดเห็น				
	5	4	3	2	1
1. ใช้ในการปลูกพืช					
2. ใช้ในการเลี้ยงสัตว์					
3. ใช้ในการอุปโภค - บริโภค					
4. ทำให้มีการจัดการใช้ที่ดินอย่างมีประสิทธิภาพ					
5. ช่วยสร้างและเพิ่มรายได้ให้แก่เกษตรกร					
6. ทำให้ได้รับการแนะนำและสนับสนุนด้านต่างๆจากเจ้าหน้าที่ชลประทาน					
7. ทำให้ได้รับบริการส่งน้ำและการแก้ไขปัญหาทำได้อย่างรวดเร็วเป็นที่น่าพอใจ					
8. ทำให้มีการอนุรักษ์และการใช้ทรัพยากรน้ำในโครงการฯ อย่างมีคุณค่า					

3.7 ความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการบริหารจัดการน้ำและบำรุงรักษา
[ให้เติมเครื่องหมาย ✓ ลงในตารางตามความรู้ ความเข้าใจ หรือความคิดเห็นของท่าน]

กิจกรรมการบริหารจัดการน้ำและบำรุงรักษา	ถูก	ผิด
1. การสร้างความเข้าใจด้านการจัดการน้ำชลประทาน		
1.1 กิจกรรมแรกที่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการบริหารจัดการน้ำ และบำรุงรักษาของกรมชลประทาน คือ “การสร้างความเข้าใจในการมีส่วนร่วมของเกษตรกร”		
2. การจัดทำข้อตกลงเกี่ยวกับการจัดตั้งกลุ่มในการมีส่วนร่วมด้านการจัดการน้ำชลประทาน		
2.1 กลุ่มผู้ใช้น้ำชลประทาน (กลุ่มพื้นฐาน) เป็นองค์กรผู้ใช้น้ำชลประทานประเภทไม่เป็นนิติบุคคลหน่วยเล็กที่สุดมีขอบเขตพื้นที่องค์กรครอบคลุมพื้นที่แฉกส่งน้ำ 1 แฉก หรือคูส่งน้ำ 1 สาย โครงสร้างองค์กรประกอบด้วย หัวหน้ากลุ่ม 1 คน (อาจมีผู้ช่วยตามความจำเป็น)		
2.2 การจัดทำข้อตกลงในการบริหารจัดการน้ำชลประทาน เมื่อเกษตรกรเห็นด้วยสามารถดำเนินการได้ทันที โดยอาจจะไม่ต้องจัดทำเป็นหลักฐานก็ได้		
2.3 สมาชิกกลุ่มฯ จะต้องยอมรับและปฏิบัติตามข้อตกลง หรือกติกาของกลุ่มผู้ใช้น้ำ		
2.4 การดำรงตำแหน่งของคณะกรรมการกลุ่มผู้ใช้น้ำฯ ได้มาจากการแต่งตั้ง		
2.5 หัวหน้ากลุ่มผู้ใช้น้ำจะเป็นบุคคลสำคัญในการทำงานและตัดสินใจ เพื่อการดำเนินงานของกลุ่มด้วยตนเองได้ทุกเรื่อง		
2.6 หัวหน้ากลุ่มมีภาระรับผิดชอบมากไม่จำเป็นต้องติดต่อบริหารงานกับกลุ่มผู้ใช้น้ำอื่นๆ		
3. การเสริมสร้างความเข้มแข็งองค์กรผู้ใช้น้ำชลประทาน		
3.1 เจ้าหน้าที่ชลประทานจะต้องทำการเสริมสร้างความเข้มแข็งขององค์กรหรือกลุ่มผู้ใช้น้ำอย่างต่อเนื่อง จึงจะเกิดความยั่งยืนต่อไปในอนาคต		
3.2 องค์กรปกครองท้องถิ่นที่มีความเข้มแข็ง ควรมีลักษณะการมีส่วนร่วมกับภาครัฐบริหารจัดการน้ำชลประทาน ซึ่งจะเป็นการส่งเสริมระบอบประชาธิปไตยอีกทางหนึ่งด้วย		
4. การส่งน้ำและบำรุงรักษา		
4.1 มาตรฐานการบริการส่งน้ำของโครงการชลประทานที่ดี ควรประกอบด้วยประสิทธิภาพ การส่งน้ำ ความถูกต้อง ความเป็นธรรม ความน่าเชื่อถือ และความร่วมมือในการใช้น้ำ		
4.2 เจ้าหน้าที่ชลประทานควรร่วมกับหัวหน้ากลุ่มวางแผนจัดสรรน้ำประจำฤดูกาลส่งน้ำ โดยเจ้าหน้าที่จะเป็นผู้รวบรวมความต้องการใช้น้ำของสมาชิก		
4.3 เจ้าหน้าที่ชลประทานควรเข้าไปแก้ไขปัญหาการใช้น้ำ และการบำรุงรักษาของกลุ่มผู้ใช้น้ำด้วยตนเองทุกครั้ง		

กิจกรรมการบริหารจัดการน้ำและบำรุงรักษา	ถูก	ผิด
4.4 การใช้น้ำ การบำรุงรักษาตู้ส่งน้ำและอาคารชลประทาน เป็นกิจกรรมที่สมาชิกต้องร่วมกันปฏิบัติและยอมรับโดยวิธีการทำงานเป็นกลุ่ม		
4.5 คณะที่ปรึกษากลุ่มผู้ใช้น้ำต้องทำหน้าที่ควบคุมงานด้านการใช้น้ำและบำรุงรักษาในระดับแปลงนา		
4.6 สมาชิกควรได้รับน้ำชลประทานในแปลงนาตามวิธีการ และความต้องการของตนเป็นหลัก		
4.7 หน้าที่ของสมาชิกกลุ่มผู้ใช้น้ำ คือ การเข้าร่วมประชุมทุกครั้ง		
4.8 เมื่อมีปัญหาในเรื่องการใช้น้ำของเกษตรกรภายในกลุ่ม สมาชิกผู้ใช้น้ำที่มีปัญหาควรเป็นผู้รายงานสภาพปัญหาต่อเจ้าหน้าที่ชลประทานโดยตรง		
4.9 กิจกรรมกลุ่มผู้ใช้น้ำ เป็นกิจกรรมที่สมาชิกต้องร่วมกันดำเนินงานด้วยความเต็มใจ เสียสละไม่หวังสิ่งตอบแทน เพื่อแก้ปัญหาประ โยชน์ต่อสังคม		
4.10 สมาชิกผู้ใช้น้ำ ไม่จำเป็นต้องร่วมกันแก้ไขปัญหาการขัดแย้งเรื่องน้ำของเกษตรกรคนอื่น		
5. การจัดทำข้อมูลพื้นฐานโครงการ		
5.1 การสนับสนุน ประชาสัมพันธ์ และเผยแพร่ข้อมูลพื้นฐานต่างๆ ภายในกลุ่มฯ เป็นกิจกรรมอย่างหนึ่งที่สมาชิกต้องร่วมกันดำเนินงาน		

ตอนที่ 2 การมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการจัดการน้ำชลประทาน

[ให้เติมเครื่องหมาย ✓ ในตารางตามความคิดเห็น]

(5 = มากที่สุด : 4 = มาก : 3 = ปานกลาง : 2 = น้อย : 1 = น้อยที่สุด)

กิจกรรมการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการจัดการน้ำ	ระดับการมีส่วนร่วม				
	5	4	3	2	1
1. การสร้างความเข้าใจด้านการจัดการน้ำชลประทาน					
1.1 ท่านมีส่วนร่วมเข้าร่วมประชุม ฝึกอบรม และสัมมนา เพื่อรับทราบหลักการ เหตุผลความจำเป็น ประโยชน์ที่ได้รับจากการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการบริหารจัดการชลประทาน					
1.2 ท่านมีส่วนร่วมแสดงข้อคิดเห็น ข้อเสนอแนะ และตัดสินใจด้านการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการชลประทาน					
1.3 ท่านมีส่วนร่วมประชาสัมพันธ์ เพื่อสร้างความเข้าใจให้เพื่อนเกษตรกรได้เข้ามามีส่วนร่วมด้านการบริหารจัดการชลประทาน					
2. การจัดทำข้อตกลงเกี่ยวกับการจัดตั้งกลุ่มในการมีส่วนร่วมด้านการจัดการน้ำชลประทาน					
2.1 ท่านมีส่วนร่วมเข้าร่วมการประชุม เพื่อรับทราบหลักการ เหตุผลความจำเป็น ประโยชน์ที่ได้รับจากการจัดทำข้อตกลง /ระเบียบ / ข้อบังคับ / กติกา หรือ กฎเกณฑ์ในการใช้น้ำ และบำรุงรักษาภายในกลุ่มผู้ใช้น้ำ					
2.2 ท่านมีส่วนร่วมแสดงข้อคิดเห็น ข้อเสนอแนะ และตัดสินใจในการจัดทำข้อตกลง / ระเบียบ / ข้อบังคับ / กติกา หรือกฎเกณฑ์ในการใช้น้ำ และบำรุงรักษาภายในกลุ่มผู้ใช้น้ำ					
2.3 ท่านมีส่วนร่วมประชาสัมพันธ์ เพื่อสร้างความเข้าใจให้เพื่อนเกษตรกรในการจัดทำข้อตกลง /ระเบียบ / ข้อบังคับ / กติกา หรือกฎเกณฑ์ด้านการใช้น้ำ และบำรุงรักษาของกลุ่ม					
2.4 ท่านมีส่วนร่วมปฏิบัติตามข้อตกลง / ระเบียบ / ข้อบังคับ / กติกา หรือกฎเกณฑ์ในการใช้น้ำ และบำรุงรักษาภายในกลุ่มผู้ใช้น้ำ					
3. การเสริมสร้างความเข้มแข็งองค์กรผู้ใช้น้ำชลประทาน					
3.1 ท่านมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่อไปนี้ระดับใด					
(1) การฝึกอบรมฟื้นฟูกลุ่มผู้ใช้น้ำชลประทาน (กลุ่มพื้นฐาน)					
(2) การฝึกอบรม / สัมมนาผู้นำองค์กรผู้ใช้น้ำชลประทาน					
(3) การจัดทัศนศึกษาดูงาน					

กิจกรรมการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการจัดการน้ำ	ระดับการมีส่วนร่วม				
	5	4	3	2	1
(4) การประชุมกลุ่มผู้ใช้น้ำชลประทานรายคูส่งน้ำ					
(5) การประชุมผู้นำหรือคณะกรรมการกลุ่มบริหารการใช้น้ำฯ					
3.2 ท่านมีส่วนร่วมแสดงข้อคิดเห็น ข้อเสนอแนะ และตัดสินใจ เกี่ยวกับแนวทางการเสริมสร้างความเข้มแข็งองค์กรผู้ใช้น้ำฯ					
3.3 ท่านมีส่วนร่วมประชาสัมพันธ์ เพื่อสร้างให้เพื่อนเกษตรกรเกิดความเข้าใจ แนวทางการเสริมสร้างความเข้มแข็งองค์กรผู้ใช้น้ำฯ					
4. การส่งน้ำและบำรุงรักษา (การมีส่วนร่วมทั้งกับโครงการ ฯ / เจ้าหน้าที่ / กลุ่มผู้ใช้น้ำในด้านต่างๆ)					
4.1 ท่านมีส่วนร่วมกำหนดพื้นที่ส่งน้ำเป้าหมายเบื้องต้นตามปริมาณน้ำที่มีอยู่ในอ่างเก็บน้ำ หรือตามข้อกำหนดของโครงการชลประทาน					
4.2 ท่านมีส่วนร่วมแจ้งความต้องการปลูกพืชก่อนฤดูการส่งน้ำให้แก่กลุ่มผู้ใช้น้ำฯ					
4.3 ท่านมีส่วนร่วมประชุม เพื่อวางแผนชี้แจงแผนการใช้น้ำและการบำรุงรักษาในคูส่งน้ำ หรือกลุ่มผู้ใช้น้ำ พร้อมทั้งรับทราบข้อตกลงการส่งน้ำและบำรุงรักษา					
4.4 ท่านมีส่วนร่วมสละแรงงาน เพื่อกำจัดวัชพืช ขุดลอก ซ่อมแซม และบำรุงรักษาคูส่งน้ำภายในกลุ่มผู้ใช้น้ำฯ					
4.5 ท่านมีส่วนร่วมแสดงข้อคิดเห็น ข้อเสนอแนะ และตัดสินใจในการส่งน้ำและบำรุงรักษาโครงการฯ					
4.6 ท่านมีส่วนร่วมประชาสัมพันธ์ เพื่อสร้างให้เพื่อนเกษตรกรทราบ และเกิดความเข้าใจการส่งน้ำและบำรุงรักษาในโครงการฯ					
4.7 ท่านมีส่วนร่วมปฏิบัติตามแผน ดำเนินงานการส่งน้ำ และแก้ไขปัญหาการใช้น้ำของเกษตรกรให้เป็นไปตามแผนจนถึงฤดูการส่งน้ำชลประทาน					
4.8 ท่านมีส่วนร่วมให้ข้อมูลสภาพพื้นที่เพาะปลูกโดยทั่วไป การรายงานพื้นที่เพาะปลูกจริงและสภาพการใช้น้ำในแต่ละฤดูการส่งน้ำชลประทาน					
5. การจัดทำข้อมูลพื้นฐานโครงการ					
5.1 ท่านมีส่วนร่วมในการให้ข้อมูลพื้นฐานโครงการฯ เช่น ข้อมูลประชากร พื้นที่ถือครองทางการเกษตร ข้อมูลกลุ่ม ข้อมูลด้านส่งน้ำและบำรุงรักษา ฯลฯ					
5.2 ท่านมีส่วนร่วมแสดงข้อคิดเห็น และข้อเสนอแนะ ในการจัดทำข้อมูลพื้นฐานโครงการฯ					
5.3 ท่านมีส่วนร่วมประชาสัมพันธ์ให้เพื่อนเกษตรกรได้ทราบและเข้าใจในการจัดทำข้อมูลพื้นฐานโครงการฯ					

ตอนที่ 3 ปัญหาและข้อเสนอแนะของเกษตรกรต่อการมีส่วนร่วมในการจัดการน้ำชลประทาน

ที่	ประเด็นปัญหา	ปัญหา		ข้อเสนอแนะ
		มี	ไม่มี	
1	เกษตรกรขาดความรู้ ความเข้าใจ ด้านการจัดการน้ำชลประทาน ในระดับแปลงนา		
2	เกษตรกรไม่ปฏิบัติตาม กฎ ระเบียบ กติกาของกลุ่มผู้ใช้น้ำ		
3	ขาดการประสานงาน และ ความ รับผิดชอบร่วมกันระหว่าง สมาชิก กลุ่มผู้ใช้น้ำกับเจ้าหน้าที่โครงการ ฯ		
4	เกษตรกรไม่บำรุงรักษาอุโมงค์น้ำ เช่น การขุด ลอก การกำจัดวัชพืช การ ซ่อมแซมอุโมงค์น้ำ ให้ใช้งานได้ ตามปกติ เป็นต้น		
5	อื่นๆ

ลงชื่อ.....ผู้สัมภาษณ์

(.....)

...../...../.....

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ	นายไกรศักดิ์ ทองหนูน
วัน เดือน ปีเกิด	20 สิงหาคม 2512
สถานที่เกิด	จังหวัดอุบลราชธานี
ประวัติการศึกษา	<ol style="list-style-type: none"> ประกาศนียบัตรการชลประทาน โรงเรียนการชลประทาน ปี พ.ศ. 2534 บริหารธุรกิจบัณฑิต (การจัดการงานก่อสร้าง) มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช ปี พ.ศ. 2537 วิศวกรรมศาสตรบัณฑิต (วิศวกรรมชลประทาน) มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ปี พ.ศ. 2545 เกษตรศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช ปี พ.ศ. 2551
สถานที่ทำงาน	โครงการส่งน้ำและบำรุงรักษาโคมน้อย สำนักชลประทานที่ 7 กรมชลประทาน กระทรวงเกษตรและสหกรณ์
ตำแหน่ง	นายช่างชลประทานชำนาญงาน ทำหน้าที่ หัวหน้าฝ่ายส่งน้ำและบำรุงรักษาที่ 1 โครงการส่งน้ำและบำรุงรักษาโคมน้อย